

1
QVOD DEUS BENEVERTAT!
JUDEX SUPPLENS,

Hoc est,

Discussio & loci Communes practici
novi, tam ex Jure *Communi*, quàm *Camerali* Feudali *Saxo-*
nico, & *Canonico*, aliisque statutis variorum loco-
rum desumpti:

DE

OFFICIO JUDICIS
SUPPLETORIO.

Cujus difficillimæ materiæ, per tota Pro-
cessus hæredia sese diffundentis, sed ab Interpretibus hæcte-
nus nondum ex professo traditæ, variis tantùm locis, vix summo
digito, & quasi per indicem tactæ, sedes præ-
cipua est; in

L. unicâ. C. ut quæ desunt advocat.
partium judex suppleat.

Opusculum omnibus Judicibus, inprimis ob varias inter
Referendum exorientes dubitationes, apprimè necessarium
& perquàm utile.

Collectum ex selectissimis Autoribus juxta Ariadneum
Processûs filum, & gemino accuratoque indice
auctum:

Operâ & studio

OTTONIS PHILIPPI ZAUNSCHLIFFERI, J. U. L.
& p. t. Advocati Hanovici Ordin.

MARPURGI,

Sumptibus LUDOVICI BOURGEAT, Bibl. Mogunt.

JACOBUS ACONTIUS.

Provideri posse optem, ne in publicum quisquam scriberet, nisi novum quid, quod & propriæ esset observationis & Dei gloriam Ecclesiæq; ædificationem spectaret, ac unde tantus sperari posset fructus, ut dandum ejus lectioni tempus non melius collocaturi sint alibi *Lectores*, ne scilicet actum quidquam agatur, sed agendum.

Illustrissimi & Celsissimi
PRINCIPIS ac DOMINI,
DN. FRIDERICI CA-
SIMIRI,

Comitis in Hanau, Rienek & Zvvei-
brüken, Domini in Münzenberg, Lichtenberg & Ochsen-
stein, Mareschalli Hereditarii & Supremi Advocata-
ti Argentoratensis &c.

Domini sui Clementissimi
MINISTRIS SIMIS
&
MINISTRIS:

Viris Generosis, Magnificis, Excellentissimis,
Consultissimis & Nobilissimis

DN. JOHANNI GEORGIO SEIFRID ab Edelsheimb,
Sacrae Cæsar. Maj. & dicti Illustriss. Comitis Con-
siliario, Camerae Præsidenti & Aulæ Præfecto &c.
Meritissimo.

DN. JOHANNI ERNESTO de Varenbüler, Cancel-
lario Hanovico, & Jurisconsulto Excellentissimo:

DN. ANDREÆ CAUSIO.

DN. JOHANNI CASPARO SCHMIDIO.

DN. JOHANNI CHRISTOPHORO FABRICIO.

DN. JOHANNI VOLPERTO HANDWERCKIO.

DN. JOHANNI DANIELI HERPFERO.

Jurisconsultis Eximiis, & Consiliariis Hanovicis laudatissimis.

Dominis Promotoribus, Patronis ac
Mecænatibus suis, dum fila trium sororum patiuntur; quovis officiorum genere colendis:

*Opusculum hocce Juridicum sacrum
esse jubet*

Autor.

*Viri Generosi, Magnifici, Excellentissimi,
Consultissimi ac Nobilissimi:*

Patroni Optimi Maximi!

Votiescunque Omnipotenti,
ter Opt. ter Max. Numinis jus-
su in cœlesti globo, sub lætissi-
mam mundi nondum immun-
di auroram & ipsos natales mi-
randos producta duo luminaria magna, diem
& noctem utilitate immensa interpolantia, So-
LEM & LUNAM, oculis hisce meis venerabundâ
admiratione aspicio: toties mehercle! Sacro-
sancta *Biblia*, & *Corpus* nostrum *Juris Civilis*,
his os humerosque similia cogito & judico. Ete-
nim *Viri Generose & Excellentissimi Consultiss.*
si id meæ tenuitati, firmissimis, nisi hallucinor,
solidarum rationum fulcris, coram *Vobis* proba-
tum dare licet, nonne, ut rem ab ipso ovo re-
petam, quemadmodum nobilissimum illud par-
syderum: sic duo illi *codices* autorem laudant
Sapientissimum DEUM? Ut non tam mendacia
quàm potius veritatem dixerint, pristini illi Legis-
latores

Lib. I. cap. 2.
aliis 3.

cap. 18.

Wendel. in
Syst. Theol.
minori: in
Præcogn. th.
9.

ad Roman.
cap. XIII.

latores Numa, Minos Lycurgus, Zaleucus, qui
teste Valerio *nomine & omine* Maximo divina
inspiratione, & clandestino Dearum consortio,
consilioque æquisima sacrarum legum capita,
adfænerandam iis authoritatem, dictata retule-
runt. Atque ut propria, &, ut sic dicam, dome-
stica luce *Solem*, *Lunam* verò à Sole acceptis &
fænoratitiis radiis frui, sapientiores Astrono-
morum filii docent, quorum omnium instar
esse potest stupendum humanæ sapientiæ exem-
plum dicam an compendium? *Seneca*, qui dum
Marciam consolatur, nocturnam Lunæ succes-
sionem à fraternis occursionibus lene remis-
sumque lumen mutuantem, memorat. Sic
propria authoritate (rumpantur ut ilia aliud
sistentibus,) & sine ullius hominis calculo aut
canonizatione lucet Sacrum jus illud divino
splendore: Humana verò jura, ex decreto di-
vino, in Bibliis, debitam Magistratûs, fontis
Legum, reverentiam, sub horrendo divinæ iræ
fulmine præcipientibus promulgato, arctissi-
mis vinculis & quasi clavis trabalibus, conscien-
tiam hominum constrictam tenent indeque vim
obligandi & authoritatem habent. Neces-
sita-tem porrò illorum Planetarum, quis mortali-
um aut Diabolica audacia in dubium vocare
ausus fuerit? nemo certe, nisi is, cujus male-
fanum caput toto hellebore jugero purgandum
est,

est, qui nihil rerum humanarum intelligit, & qui ut verissimo dicere proverbio possum, Sacrum Codicem ne quidem à limine salutavit, cum primo statim Geneseos capite, usus duarum illarum creaturarum mirabilium, tanquam diei est noctis Antistitum, ab Amanuensi divino, Mose, celebretur. Atque cui, qui vel per transennam sanctissima Musarum domicilia inspexit, ignotum tritissimum illud communi effato proverbium, *Sale & Sole nihil utilius* nil magis necessarium esse, ut non immeritò disertissimus Romuli nepotum *Cicero*, Solem, id est in Lælio. rem summè necessariam è mundo tollere illum dicat, qui amicitiam tollit. Eleganter & suo lib. vii. de Benef. cap. 31. more, *Seneca*, Soli debemus, quod inter laborem, quietemque tempus divisimus, quod non tenebris immerfi confusionem æternæ noctis effugimus, quod annum cursu suo temperat, & corpora alit, fata evocat, percoquit fructus. Illud fortè, quis audacior inficias ibit, eandem illius bigæ librorum necessitatem esse. Sed quicumque hoc de *Sacro volumine*, audaci impietate nullus erubescit affirmare, eum Polyphemi focium & juratum Christiani nominis hostem ego quidem non verbis, sed verberibus, non refutatione sed relegatione ultra Sauromatas & glaciale Oceanum dignissimum judicaverim. De *Juris* verò *Corpore* res non ita expedi-

pedita sed altioris est indaginis, cum multi in contraria omnia abeant & tantum non convitiis id proscindant: idem tamen, quod de Sacro Libro etiam de Juris Corpore dicendum esse, in aliena jam area & arena, ex professo fusius demonstratum dare laboravimus. Matutino *Solis* exortu, minora sydera, quasi rubore suffusa pone cortinam sese abscondunt, & huic uni lucis lætissimæ domino atque aurigæ scenam augustissimam venerabundi relinquunt: at totum cœlestem exercitum *Lunam*, quasi Imperatorem & antesignanum iusta acie sequi vides. Ovum Medius fidius! ovo, aqua aquæ, non tam hac quoque in parte similia, quam *Soli* sacra scriptura, *Lunæ* jus nostrum Romanum. Unicum jus divinum in toto orbe triumphat, nec aliud simile jus, circa conscientias humanas juxta se patitur. Hæc si Arca fœderis in conspectum venit, in genua & faciem tibi, Dagon Philistæe! Lacere crudeliter ora Ora manusque ambas, decidendum est: fugat vanissimas traditionum humanarum tenebras, denique sola est Mercurialis statua, sola helice & cynosura, sola pyxis nautica, cœlestem portam portumque sperantibus & desiderantibus. Alio longè fato jura Romana florent. Cœlum Europæum contemplare! nonne & occurret Jus Canonicum, Imperii Recessus, consuetudines feu-

feudales, mores denique & statuta locorum di-
versissima? ita tamen, ut, si cum Horatio lo-
quendum, velut inter ignes Luna minores, Ju-
ris Romani autoritas micet, & præstantiæ pal-
mam obtineat; atque ad hanc, tanquam sacram
anchoram & ultimum refugium tandem decur-
ratur, præsidiumque inde petatur. SOL & LUNA
nonne divisum terrarum Imperium obtinent? lib. i. Carm.
od. 12.
Et quis tandem, *Tros Rutilusve*, id ipsum de Vide Senec.
ad Marc. cap.
18.
Bibliis & Corpore Juris negabit, cum in hoc car-
dine res omnes tantum non in toto orbe vol-
vantur. Alio me vocat properantem, & ceu
tipula aquam solet, similia tangentem magis,
quam exasclantem feracissimum argumentum,
& Oceanus exhauriri nescius. Nonne SOL lu-
cidissimus cæco videtur quavis eclipsi obscu-
rior? Eadem est fors sacrarum paginarum! hæ
in se, docente venerabili Theologorum choro,
lucidissimæ, nobis tamen, qui omnibus lachry-
mis majore infeliciū Protoplastorum lapsu,
non, ut detestandi Serpentis falso instinctu, su-
perbiente stultitiâ, sperabatur, omniscio DEO,
sed nescio cui Hypsæ, talpâ vilissimâ cæciori,
simillimi sumus redditi, Sybillinæ paginæ, nu-
meri Platonici inextricabiles, & insolubilia
Sphingis crudelissimæ ænigmata videntur, quo-
usque Spiritus Sanctus tenebricosos stupidæ
mentis oculos nobis non recludit, & efficaci nos
b colly-

collyrio inungit. At, ut *Lunam* domestico radiorum lumine verè pauperem diximus, ita idem de *Corpore Juris* (omnibusque aliis Legibus, Scriptisque humanis) fatendum, multæ Cimmeriæ tenebræ huic adhærent, quas sæpè acutissima peritissimorum Virorum acumina penetrare sua acie non valent: hinc juris Romani osores & rosores impudentissimos, malè quidem, sed tamen quotidie ad ravim clamitantes audias, Leges Romanas Cretico labyrintho magis esse invias & tortuosis Delphici oraculi responsis magis ambiguas, quibustamen alibi, ut dixi, silentium tanquam *ex lege diffamari* impositum. Denique (ne ad finem perventuro, *juxta illud Comici* face & viatico opus sit) ut, positis hisce humanæ mentis tenebris, Astronomus, SOLIS & LUNÆ scientiam professus, sic, & Theologus & Juris consultus per dius & pernox in studiis suis esse & sacra sua manu diurna atque nocturna volvere debet. Quem enim Astrologorum in numerato habere audisti (ceu de se Omnipotens testatur) *Solis & Lunæ* aliorumque syderum naturam, vim, cursum & vicissitudines? Et vox non tam *Senecæ*, quàm oraculi est: *Pusilla res est mundus, nisi in illo, quod querat, omnis mundus habet. Multa seculis futuris, cum memoria nostri exoleverit, reservantur. Non semel quedam sacra traduntur. Eleusis servat, quod*

quod ostendat revisentibus. Rerum natura sacra sua non simul tradit. Initiatos nos credimus: in vestibulo ejus haeremus: illa arcana non promiscue nec omnibus patent: reducta, & in interiore sacrario clausa sunt: ex quibus aliud haec aetas, aliud, quae post nos subibit, aspiciet: Veniet tempus, quo ista, quae nunc latent, in lucem dies extrahet, & longioris ævi diligentia: ad inquisitionem tantorum aetas una non sufficit, ut tota cœlo vacet. Veniet tempus quo posteri nostri tam aperta (de Cometis) nos nescisse mirerentur, &c. Quem nosti Theologorum, qui vanitate suâ eò detrusus est audacissimæ impudentiæ, ut omnia Scripturæ loca sibi detecta putet? Nullum ego quidem, nec Paulum, in tertium olim cœlum raptum, hujus perfectionis audiui, uti nec Jurisconsultum dari, audaci urnâ pronuncio, qui certissimam omnium textuum explicationem polliceri audeat, cum non modo gregario judici in jure nostro, sed & quod mireris! Pontifici, omnia jura in scrinio pectoris habenti, & omnia prædicamenta & prædicabilia transcendenti, non semper liqueat. Equidem, non sum nescius, multos suffenos nostra ætate, reperiri, qui immemores illius è cœlo delapsi, *Quantum est quod ignoramus!* ubi aptius quid ad artis regulas meditati fuerint, commentative, Maronis vel Ciceronis,

Idem d. l.
cap. 25.

l. 36. ff. de re
jud.

c. 18. X. de
decim,

Gothofr. ad
l. quinque
pedum C. fin.
reg.

Wissenb. ad
ff. p. 1. Disp.
§ 8. th. 19.

imò omnium Papinianorum, Sabinorum, Ca-
jorum, Proculorum, Bartolorum, Baldorum,
animum quasi per Pythagoræam metempsy-
chosin in suum pectus migrasse, & è diphtera
Jovis tam abstrusa se didicisse autument, ut vel
pulices tussire audiant. Exemplo est *Petrus*
Baylardus homo adeò sui plenus, ut sanum o-
mnium legum sensum infana superbia, sua æ-
tate promiserit! nec tamen ignotum est, quod
ille ipse Phaëton & Icarus, soli nimium appro-
pinquans, de celebri lege, *quinque pedum C.*
finium regund. rogatus, ut mus in pice hæferit,
& magis mutus quàm murus fuerit, ob auda-
cem stoliditatem & hyperbolicam jactantiam
Gyaris (*ut cum juvenaliloquar*) non brevibus &
carcere puniendus, narrante historiam *Accur-*
sio nostro. Ovo prognatus eodem fuit *Angelus*
Politianus, qui intolerabili supercilio fastuque
jactitabat, se in glossematis juris vel *Accursum*
(qui alias sibi ideò nomen datum gloriatur,
quod contra tenebras juris civilis *accurrat*)
multis parasangis vincere posse: mox idem ille
Sofia à *Mariano Socino* rogatus, quis *suus hæ-*
res in jure Romano diceretur? tanquam non
quæstiunculâ fed capite Gorgoneo objecto
Obstupuit, steteruntque comæ, vox faucibus hæ-
sit. DI meliora mihi, Viri *Gener. Excellentis-*
simi! eò audaciæ ego quidem non proruan,
qui

qui curtissimæ meæ suppellectilis fatis sum me-
mor: sed potius, apertis tibiis confitebor inge-
nii infirmitatem, per se etiam ex *hoc ipso specimi-
ne* relucens, quod certè in scenam literariam
prodire non esset ausum, nisi obtorto quasi collo,
& nescio quo fato protrusum fuisset, uti hac de
re *Prologus ad Lectorem* plura disserit. Cur
verò (ut ad alterum huius præloquii hemisphæ-
rium transeam) *Generos. & Excell. Vest.* istud
nuncupem & offeram, causas habeo, me judi-
ce, graves, si non gravissimas, & quæ ipsi con-
scientiæ vim quodammodo inferunt. Multis
enim nominibus, etiam Musarum & sanctæ
Themidos nostræ gratia VOBIS obstrictus sum,
unde dum splendentem nominum Vestrorum
facem, huic operi meo prælucere volui, eaque
huic prædiolo meo præfigo, Vestrum id esse
testari volui, ut ille, qui, *juxta notum illum codi-
cis titulum*, Imperatorios titulos imponit præ-
dio & vela regia suspendit. Infallibilia & infu-
cata virtutis Vestræ omnibus numeris perfectæ
vestigia invenio, in templis, in aula, in foro, in
curia, in scholis, promuris stantis, pulverulentæ,
coloratæ, callofas habentis manus. Magnam
personam, quam amicè conspirans Deorum
hominumque consensus singulari providentia
VOBIS imposuit, ex merito tuemini. Vera &
nonnisi salutaria consilia PRINCIPIS NOSTRO

Senec. de Vit.
Beat. cap 7.

Orat. 2. ad
Caesar,

I. Histor.

Plinius in Pa-
neg. Traj.

Idem d. l.

Tacitus 1.
Histor.

Lib. vi. de
Benet. cap. 33

Curt. lib. 3.
cap. 12.

Senec. de
Brev. vit. 5. 18

Plinius d. l.

CLEMENTISSIMO, suggeritis, sine quibus,
juxta illud *Sallustii*, regna, civitates & nationes
prospero imperio frui nequeunt. Vitatis id,
quod teste nunquam tacendo *Tacito* venenum
veri affectus & judicii pessimum est, vestram vi-
delicet utilitatem, & res Principis curatis, tam
abstinenter quam alienas, tam religiosè quam
publicas, tam diligenter quàm proprias: & ita
curatis, ut qualis olim sub Optimo Principe
Trajano erat, *fiscus silens & quietus sit non spo-
liarium civium, cruentarumque pradarum sa-
vum receptaculum, unde Dominus vivat, tan-
quam ferarum catuli sanguine & cadibus nu-
triti. Non cum fortuna potius Principis, quam
cum ipso loquimini, & ad aureolum monitum
Philosophorum apicis, Seneca, dicitis ei non quod
vult audire, sed quod audisse semper volet, ita
tamen, ut exemplo sapientissimi Hephæstionis, ad-
monendi libertate, hac prudentiâ, ut amini, ut ma-
gis ab Eo permessa, quàm à Vobis vindicata videat-
ur. Tales erga Principem estis! quales erga sub-
ditos? Amorem in iis officiis consequimini, ubi o-
dium vitare difficile est. Heret lateri Vestro
quisquis subditorum querentium, aditu non pro-
vinciali accessit, finemque licet ingrati ceteroquin
sermonis suus cuique pudor non Vestra superbia
facit. Tam æquo fortunam potestatemque tem-
peramento moderamini! Integritatem ac absti-
nen-*

nentiam in hanc scenam producere injuria virtu-
tum fuerit: dissimilimi quippe iis mistris estis, *qui*
(ut denuo cum Politicorum Antesignano, *Tacito*,
loquar) *in avaritiam proni, quantalibet facilita-* in Agric.
te mutuam mali dissimulationem invicem redi-
munt: Plura tacitus prætereo, ne tanto laudum,
meritissimarum licet, cumulo in odiosam me-
ditatæ adulationis suspicionem incidam, præ-
fertim cum ex his jam satis abundè pateat, nihil
mihi chartaceo *Vos* munusculo colenti, sed vir-
tutibus Vestris omnia *Vos* debere. Hæc in pu-
blicum beneficia & officia confertis, illa mihi pro-
pria, & sine correo debendi solvenda sunt. Ju-
venili in ætate mea, faciliurna licentiam conces-
sistis coram consensu Vestro splendidissimo,
nobilissimo advocati munere fruendi. Inde
cum ex justo juramenti præstiti dictamine (testor
præsides pietatis Deos!) conscientiosius subinde
& liberius causas agere satagentem, pessimum
inimicorum livore furentium examen hoc solo
(sic ajunt) vitio innocentiae & (absit jactantia
dicto) integritati meæ maculam, Promotioni,
fortè meritæ, pessulum validissimum obditu-
ram, sciens, junctis umbone phalangibus, me
hercle *nec timidum nec tumidum* opprimere, e-
vertere, eradicare, armis & parmis equis & velis, Ex lætitia
bonæ con-
scientiæ.
clam & palam, totis viribus niteretur, Vos soli, ut
olim Clytus Alexandrum, clientem Vestrum
autho-

authoritatis coelitus in solamen infeliciū tribu-
tæ, ægide defendistis, ne sacra invidiæ & perse-
cutionis immeritisimæ moles eum obtereret,
& misera victima crudelitatis inimicorum fieret,
id quod boni judicis officium esse, in casu arresti
contra innocentem petiti, notabiliter monet ce-
lebris Mœvius p. 7. dec. 85. num. 17. Scilicet idem
fuit fatum Catonis: habere debuit, juxta *Seneca-
m de tranq. anim.* §. 7. utramq; turbam & bo-
nos, quibus se approbaret, & malos, in quibus
vim suam experiretur. Sed abstinco me ad hoc
sentico & ad lætius argumentum delabor.
Consilio multiplici hoc opus molienti prompta
humanitate succurristis, sub onere, ingenii hu-
meris majore, defetiscenti monendo, excitando,
exhortando urgentissima calcaria subdidistis: ex
Vestris instructissimis Bibliothecis, *Assessores*, qui
Judici meo suppleti, votis suis adessent, & er-
rantem in viam reducerent, faciles misistis, tan-
dem etiam ad umbilicum perductum tractatum
attentiùs evolvistis, evolutum approbastis, ap-
probatum typis dignum judicastis: atque adeò
qui Vestro aravi vitulo, optimo jure ad nullum
aliū, nisi Vos, fructus deferre possum. Ut jam
ambitiosis tabellis non deducam alia beneficia,
quibus sæpissimè paginam mihi implevistis;
item quæ *Vobis* non pro indiviso, sed Unicuique
Vestrum privatim debeo: etiam, grande illud

æſ alienum, quod jure hereditario in me devol-
vetur ex perſona Optimi Parentis, *Philippi
Zaunſchliffieri*, rariffimo exemplo per decem
ferè luſtra, Illuſtriſſimæ Domus Hanovicæ Mi-
niſtri, cui Vos & præprimis *Tua Generoſitas,
Domine Præſidens ab Edelsheim*, tot tantaque
beneficia & decumanos favores exhibuiſti, ut et-
iamſi omnium rerum atque etiam ipſius capitis
auctiorem fecerim, nomen tamen non ſim ex-
puncturus.

Suſpicite ergo & ſuſcipite hunc partum ne-
ſcio meum dicam an Veſtrum? *Maximi Patro-
ni!* ea humanitate, qua omnia ſoletis, & amplis-
ſimo authoritatis *Veſtræ* favore eum irradiare
ne dedignemini. Accipite diſcurſum, non ut
plenam æris debiti exolutionem, ſed melioris
ſecuturi obſidem aut forti præcurrentem uſu-
ram, cumulatiùs fortè à plus otii, ætatis, erudi-
tionis, naſto debitum exacturi: Preces Thy-
ſis Virgiliani Priapo, hortorum Antiftiti, fuſas,
ad Vos pauperis hujus agelli Patronos applica-
re cogor.

Sinum lactis (ait) *Et hæc Te liba Priape! quot-* Virgil. ecl. 7.
annis

*Expectare ſat eſt: Custos es pauperis horti
Nunc Te marmoreum pro tempore fecimus:*

*at Tu
Si ſatura gregem ſuppleverit aureus eſto.*

Illustrius enim, fateor, *ἀντιδότης* genus tanta me-
rita *Vestra* exigunt, sed nec *Vestra* felicitas, nec
mea infelicitas, nunc aliud pretiosius offerre pa-
titur: & si quid, certè aut fortuna, aut ingenium
peccat: voluntas in officio vigilans stat, quæ in
ratione officiorum utramque paginam facit.
Publici favoris viam *Vestris* applausibus aperite
libello, ut ut levidensi, de quo *Vobis* offerendo,
gratus autor diu voti religione sese obstrinxit, ut
hac recti animi tessera, & hедера obsequium
testaretur, contentus, si modò à benigno *Ve-*
stro affectu punctum ferat, & serena fronte bee-
tis chartaceum donarium, à domestico ingenio-
li sterilis censu & paupere taberna paratum, ob-
latumque ea sinceritate, qua prisca innocentio-
ris seculi sanctitas, falsam molam, verbenas, hu-
mitem magnam, aut thus Diis obtulit. *In victi-*
mis enim, licet optime sint, auroque præfulge-
ant, non est Deorum honos: sed in pia ac recta
venerantium voluntate: itaque boni etiam far-
re ac fitillare religiosi sunt, malivirius non effugiunt
impietatem, quamvis aras multo sanguine cru-
entaverint. Et juxta illud Plinii, non tam accu-
ratis adorantium precibus, quam innocentia &
sanctitate Dii lætantur: graviorque existimatur,
qui delubris Eorum puram castamque men-
tem, quam qui meditatum carmen intulerit. Un-
de malui semel excusare, cur in hoc munusculo offe-

Senec. l. de
Benef. cap. 6

offerendo tam audax fuerim, quam semper, cur
non offerendo tam ingratus. Verborum desi-
no *Maximi Mecanates*! sed cum voto, & ut
cordi Vobis sim usuique, & ut omnia *Vobis* ad
votum fluant, & novæ gratulationes prioribus
subtexantur. DEUS Vobis illæsam sanitatem,
VOS PRINCIPI, PRINCIPIBUS JUVEN-
TUTIS, Patriæ, Comitatus, Ecclesiæ, Scholæ,
foro, meis, mihi, bonis denique omnibus diu-
tissimè conservet. Valete, & quod facitis, si me-
reor, favete.

Generositatis, Magnifi- centiæ & Excell. Vest.

*Hanovia è Museo Idibus Januar.
M DC LXXXII. quibus Apologeti-
cam pro Jure Romano orationem
publicè memoria expromebam.*

Observantissimus servus

Lt. OTTO PHILIPPUS ZAUN-
SCHLIFFERUS.

Benevolo Lectori salutem!

Suaf. 2.

Ridiculum est, quod Illustris *Seneca* de
 dissimili sibi, similis nominis homine,
Senecione refert, qui audaci stultitia,
 nil nisi grandia cupiebat dicere, adeo
 ut novissimè huius rei morbo & teneretur & ri-
 deretur, nam & servos nolebat habere nisi gran-
 des, & argentea vasa non nisi grandia, atque eò
 pervenit infania ejus, ut calceos quoque majores
 sumeret, ficus non esset, nisi mariscas; con-
 cubinam ingentis staturæ haberet, omnia deni-
 que grandia probaret, unde tandem ei nomen
 vel cognomentum impositum, & vocari cæpit
Senecio Grandio. Si ejus *Te mentis*, vel, ut sca-
 pham *Scapham* appellem, dementiæ grandis,
 scirem, *Amice Lector!* præsens opusculum *Ti-*
bi non obtulissem. *Sed id intra Vestæ penetra-*
lia manere jussissem. At, ut spes me pulcher-
 rima vovet, ex meliore luto Titan Tibi præcor-
 dia finxit, qui non nescis gemmas pretio non
 pondere aestimari. Sæpè ut juxta Proverbium;
magnus liber, magnum est malum. Sic de bre-
 vi discursu verum est, quod de brevioris staturæ
 hominibus lascivior *Martialis* ait

Horat. 2. ep.
 ult.

Bellus

PRÆFATIO ad LECTOREM.

Bellus homo est magnus, vis idem Cotta videri,
Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est. Martial. 18
ep. 9.

Ego me defendo illo proverbio notissimo, effici-
 mus pro opibus nostris mænia: & idem iura no-
 stra monent, ad impossibilia scilicet neminem
 obligatum. Tela depello, umbone Ovidiano,
 si fortè quidem præposteris naso maligno excu-
 bias agant

Grandia conentur grandes, ego parvus obibo
Parva, decet vires noscere quemque suas.
 Cæteroquin enim

— *desilies imitator in arctum*

Horat. in art.

Unde pedem referre pudor vetet, aut operis lex.
 Atque, si nulla alia re, certe novitate materiæ, li-
 brum aliquem calculum à Temeritum credi-
 derim. Cui enim, quod quidem sciam, canta-
 tus hîc Hylas? ut propterea, si non triumphus,
 tamen fortè ovatio nobis decreta fuerit. Saltem,
 si non laudis *laurum*, certè *veniam* apud æqui
 bonique sacerdotes haud dubiè sum habiturus:
 cum in re nova aliquid moliri, & quasi glaciem
 frangere, etiam post duos esse eminere sit. Nova
 enim, ut rectè differit *Seneca*, omnia sunt primò
 tentantibus, post eadem illa limata fiunt:

Senec. vi.
Nat. Quæst.
cap. 5.

— — *ut Hymettia sole*

Cera remollescit, tractataque pollice multas
Vertitur in facies ipsoque fit utilis usu.

Ovid. 10.
Met.

PRÆFATIO ad LECTOREM.

Senec. d. l.

Et tamen, ut rectissimè *idem*, si quid noviter inventum ab aliis, illis nihilominus acceptum referri debet, qui primùm ausi sunt: plurimum enim ad inveniendum contulit, qui speravit posse rem reperiri. Nolo jam speciosius referre, quàm magnus ac pæne dixerim Herculeus labor, in hoc argumentum excurrenti, & quasi *venam auream* scrutanti exantlandus mihi fuerit, quàm multi Autores, quàm multorum indices, à capite ad calcem curiosè percurrendi, ut vel flosculum, sæpè divinâ quasi virgulâ, repertum fertis hisce meis inserere possem: quàm magna cura providendum, ut quodque suo loco diceretur, & mel congestum in favos convenientes digereretur, quod in recessu plus difficultatis habebat, quam prima fronte videbatur. Cujus quidem rei difficultas inopina adeò me primùm affecit, ut, ubi rectos cogitationis intentioris remos in abyssum sub manu nascentis materiæ inexhaustam dedissem, parum abfuerit, quin thematis ampla difficultate & difficili amplitudine territus vela verterem ex alto, & portum repeterem; adeò verum est illud *Flacci*

Horat. in
arte.

*Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare novam, servetur ad imum
Qualis ab incepto processerit, & sibi constet,
Difficile est proprie communia dicere; tuque
Recti-*

PRÆFATIO ad LECTOREM.

*Rectius Iliacum carmen diducis in actus,
 Quam si proferres ignota indictaque primus.*
 Et abjecissem certè cum spe hastam, nisi Mecæ-
 nati, qui argumentum præscripserat, cui refraga-
 ri religio erat, parendum genius meus, & illius
 fervor monuissent. Aiebat ille, difficilia esse
 quæ pulchra sunt. Ascanium puerum in vena-
 tu non quærere facilem & parabilem prædam,
 sed *spumantem optare aprum aut fulvum de-
 scendere monte leonem.* Oneri, more palmæ,
 non cedendum. *Duris ut ilex tonsa bipennibus.* Horat. 4. Od.
*Nigræ feraci frondis in Algido: Per damna, per
 cades ab ipso Ducit opes animumque ferro:* Sic
 ab ipsa difficultate animum crescere debere. In-
 tegræ & tantum non juvenilis ætatis me esse la-
 bori parem: nunc ferrum meum candere. *In
 ætate quippe rem videri, ut in amphora, ubi, quod* Senec. ep. 108
*est sincerissimum, primum effluit, gravissimum
 quodque & turbidum subsidit:* & ut diei, sic æ-
 tatis horas antemeridianas aliquid libero homi-
 ne dignum meditati esse gratiores. Addebat
 id quod Vir magni nominis, & nomini respon-
 dentis ingenii, *Vultejus*, celeberrimum discipu-
 lum suum *Berlichium* in epistola quadam hujus
 conclusionibus præfixa monet: utendum esse
 ætate antequam in aulam quis abripiatur, vel
 in consilia Magnatum trahatur: cum enim eo
 deve-

PRÆFATIO ad LECTOREM.

Bl. ad l. 38. ff.
de minor.

Senece. de Vit.
Beat. 9. 18.

Idem epist. 91

In Mil. glor.
Act. 3. sc. 1.

devenitur, tumultuaria reddi studia & fontes juris nostri limpidiores, conturbari etiam insciis, à quo tamen (*quod in transcurso moneo*) abit lucerna juris *Baldus*, existimans Leges in scholis deglutiri, sed in Dicasteriis Principum digeri. Cum seculi studiis Juridicis florentissimi, & tantum non ad summa perducti solertiam, saltem malitiam maximam hominum quorundam, Theoninam eorum linguam & fascinantis oculi virulentos ictus opponerem, Stentorea voce risit, &, expectas scilicet, ait, ut quicquam malevolentiae hominum, quos livoris tinea comest, & invidiae rubigo subrodit, sit intactum, cui facer nec Rutilius fuit nec Cato. Eledanter Demetrius Stoicus solebat dicere, *eodem loco sibi esse voces imperitorum & malevolorum, quo ventre redditos crepitus: quidenim, inquit, me a refert, sursum isti an deorsum sonent.* Nec verò, pergebat *Patronus*, tanta industria liber, praesertim novi argumenti, exasciari & poliri potest, ut nihil aliorum limæ accuratiori sit relictum, adeò, ut talis liber non inveniri possit, etiamsi, ut alibi *Plautus* ait, ipsi soli quærendum mandaveris. Ut alios, sic & me, ex liberalitate in publicum, conventum *beneficio competentiae* frui debere. Exigi non ut optimis par sim, sed ut malis melior: tum etiam triste hoc mortalitatis
jus

PRÆFATIO ad LECTOREM.

jus esse, ut liceat aliquando errare, præsertim ubi arena musteæ materiæ est salebrosa: istudque ultra sphaeram activitatis humanæ ad Numinis perfectionem procedere, ut nunquam labamur: quandoque bonum dormire Homerum. Inde quasi ex tripode *Martialis*

lib. 1. ep. 16.

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala multa

Qui legis hæc aliter non fit Amice! liber.

cui consonat *Martialis Britannicus*, ita modulans

*Qui legis ista tuam reprehendo si mea laudas
Omnia stultitiam, si nihil invidiam.*

Hæc aquâ aspersâ recreatus, *Saxum Sisyphæum* denuo audacior volvere cæpi, & quantum à negotiis forensibus, quibus merfus eram, temporis suffurari licuit, eò sedulus contuli, ut in formæ fætum (ce u r s a m a l e v i v a m c a r n e m s u a m p a r t u r e c e n t i e d i t a m) quotidie lambendo in artus fingerem, & in formam reducerem: ubi, ut fit inter

Ovid. xv.
Met. fab. i.

Nostros, ceu apud advocatos *Terentianos*, in *Phorm.* act. 2. sc. 4. *Demiphone* rogante *Cratinus* restitutionem dandam, *Hegio* non dandam, *Crito* amplius deliberandum censebat, ego aut arbitrum me interponerem, saltem *crisin* meam adjicerem, quandoque etiam, ubi *Gordius* videbatur nodus, *Palamonis Virgiliani* sententiam dicerem: *Non nostrum inter vos tantas compo-*
d nere

PRÆFATIO ad LECTOREM.

Senec. de Vit.
Beat. §. 1. & 2

nere lites. Modestiae ubique litare satago. Um-
bram nullius, praesertim mortui, prout alii asso-
lent, furore plus quam ethnico, ullibi premo, nec
alienam sententiam indignante stylo perfodio,
aut in monumenta flagitiosa jaculor fulmina.
Quin ubi novioris specioso telo, veteris aciem
vinci sentio, eam restituere pro virili allaboro,
nusquam iniquior alterius famae, propitio cal-
culo literatorum exceptae; ubique veritatis & æ-
quitatis studiosior. Interdum quoque à *com-
muni opinione* sine fastu saepius sine socio, rece-
dere nullus erubescō; cui adeo non inhæren-
dum vel *Nostri Proceres* autumant, ut inventus
non nemo fuerit qui statim se dubitare de sen-
tentiae veritate dixerit, si eam communem esse
audiat. Nec enim in scientiis, ut ille ait, eadem
quae in peregrinatione est conditio, in qua com-
prehensus aliquis limes, & interrogati agricolae
non patiuntur errare cum in iis tritissima quae-
que via & celeberrima decipiat: nec valet, ut
quis illud discessionum more respondeat: *Hæc
pars major videtur*: ideo enim peior est: non
tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora
pluribus placeant, & argumentum pessimi turba
est. Ita tandem rem perfeci, coronidemq; impo-
sui: & post tot fluctus lætum portum salutavi, æ-
tatis an. xxv. æræ Christianæ in confinio anni 1678.

&

& 1679. Sed qſ. in partu extinctus, aut in incunabulis oppressus est infelix fœtus, ex infausto ovo, ut se dabant initia, quarta quasi luna natus, & nihil ex Hercule virtuoso nisi hoc fatum habens, ut in cunis infelix fortunam novercantem sentiret: quippe *Typographum*, tanquam *Nixium Deum*, qui obstetricantes manus commodaret, invenire non potui: nec etiam tam anxie & quasi per compita quæſivi, ut qui non nesciebam cum *Quintiliano*, illud *Horatii* consilium in art. Poët.

- - - *si quid tamen olim*

Scripseris in Metii descendat iudicis aures

*Et patris, & nostras, nonumque prematur
in annum.*

in epist. ad
Tryphonem
Bibliopolam.

Membris intus positis delere licebit

Quod non edideris, nescit vox missa reverti.

Et hinc tacito Deorum famæ meæ etiam cum non videbatur benignorum mandato & optimæ providentiæ gratias egi, inde non modo *Metios* iudices adhibui, sed & ut cum *Quintiliano* loquar, refrigerato inventionis amore diligentius repetii & tanquam Lector perpendi plura, quæ agilis thyma juridica circumvolitando collegeram adjeci, alia mutavi, plurima in locum convenientiorem transposui: quibus dum intentus sum, & vero sanitatis recuperandæ ergò divinas acidulas *Schwalbacenses* visito,

PRÆFATIO ad LECTOREM.

celebris Bibliopola Moguntinus Dn. Ludovicus Bourgeat ibidem castra æstiva habere solitus, nescio quibus comitis mei dulcissimi Dn. Johannis Dolæi Med. D. monitis & laudibus stimulatus, *partum* tantum non *sanguinolentum* emit, cui ultimum vale hoc dixi, quod *Horatius* libello suo in lucem prodire cupienti:

Horat. lib. 1.
epist. ult.

*Vertumnum Janumque liber spectare videris
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus
Odisti claves & grata sigilla pudico.
Paucis ostendi gemis & communia laudas:
&c. &c.*

Quod superest, *Lector Patrone!* libellum Tibi ad censuram propono & propino, ut Juris consulto, qui Legum fontes sic bibisti, ut de sincera genuini saporis veritate sine dolo, vel culpa lata levi & levissima pronunciare ita possis, ut male judicando litem Tuam non sis facturus ad triste Marfyæ excoriati fatum non condemnande. Sal *scientiæ & conscientiæ* à Te desidero, dum exploras an libellus solidum quid crepet, & *quid distent ær a lupinis.* Quod si *Judicem* hunc meum aut errantem aut necessaria omittentem deprehendis, ut ille *ab advocato partibusve omis-*sa, sic Tu humanitate Tua *suppleas* id quod ei fortè *deerit.* Id namque peto, quod nemini bono molestum esse potest, ut primo legas,
postea

PRÆFATIO ad LECTOREM.

postea iudices, & ut ille Sanctus Ecclesiæ Antistes & Hæreticorum malleus *Augustinus de Trinit.* 1. c. 3. monet, ubi pariter certus es, pergas nobiscum, ubi pariter hæsitās, quæras nobiscum, ubi errorem Tuum cognoscis, redeas ad nos, ubi nostrum, revoces nos. Nec enim putavero me *decretum Prætoris* scripsisse in quo *nulla litura admittitur*: minus ex eorum numero ero, qui tanti putant, *caput* potius quam *dictum* perdere: sed si quid novisti rectius istis, & candidus imperties, *nulla mora in Turno erit*, quin, dissimilis Medææ, videns meliora deteriora non sequatur.

Et hæc *præfaminis loco* præmittere volui, ne *Judex* meus *supplens*, ad morem pristinæ gravitatis sine *securi & fascibus* prodiret. Vale *Benevole Lector!* & conatibus nostris fave. Sed adhuc *Momo*, tanquam *Cerbero* trifauci offa est objicienda! & quæ potius quam parata ab optimo coquo *Martiali* 1. epig. 40.

*Qui ducis vultus, & non legis ista libenter
Omnibus invideas Livide, nemo tibi.*

Nobilissime & Consultissime Vir &c.

Fautor & Amice plurimum
colende,

*Non sum nescius Te jam dudum excellentissimo ingenio tuo dignum partum meditari, cum autem inaudierim illum jam sub prelo gemere, mearum partium esse credidi, Tibi, quod sciam, primum certè, tam nobilissimam quàm summè necessariam, ceteroquin satis abstrusam, & valde intricatam juris materiam de Officio Judicis Suppletorio, me suatore, aggresso, ac inde sine dubio nominis immortalitatem acquisituro, ex intimis cordis mei penetralibus congratulari; Sanè quemadmodum egregià, & præclarà hanc Tuà operà, non parùm bonos & equos, in ruminandis & volutandis actis judicialibus summo perè desudantes viros, extricando adjuvas, ita pro eà quæ mihi Tecum intercedit amicitia, Te obnixè oro, rogitoque, ut Talentum, quo Deus Ter Optimus Maximus Te largissimè beavit, hisce & similibus sanctæ Jurisprudentiæ nostræ conducibilissimis laboribus, non solum Erudito
huic*

*huic, sed & si quod erit, futuro seculo, in apri-
cum sistas. Augur Tibi sum, Te propediem lu-
culentissimâ spartâ professoriâ, de quâ Tibi antici-
pando verè gratulor, pro meritis Tuis ornatum
iri, vale & fave*

Dabam è Museo prid. Non.
Januar. An. 1682.

Tuo

JOHANNI DANIELI HERFERO,
Dr.

Nobilissimo & Consultissimo Viro,
DN. OTTONI PHILIPPO ZAUNSCHLIFFERO,
Jurisconsulto, Fautori & Amico suo pluri-
mum colendo.

Ad

CARMINA GRATULATORIA.

Ad

Nobilissimum Præcellentissimumq;

DOMINUM AUTHOREM.

Te dum *Judex*, Mi ZAUNSCHLIFFERE, monetur
Officii, finem litibus esse jubes.

Scilicet ad normam *supplendum* est juris & æqui,

Cura quod *omisit* languida *Causidici*.

Hunc monstrare modum *labor* est, quem *justa* sequetur

Promotæ merces gloria *Justitiæ*.

J. E. VARNBÜLER, Illustrissimo,
Celsissimoq; Domino Comiti Hano-
vico à Consiliis secretioribus, Ejusdemque
Curia Cancellarius.

Nobiliss. Doctissimoque

ZAUNSCHLIFFERO, S.S. L.L.

Licentiato libellum

De

Officio Judicis Suppletorio

in vulgus edenti Gratulatio.

Suppleat ut *Leges est* Judicis *Alma potestas*:

Hoc ZAUNSCHLIFFERI heic, *Lemmata docta docent.*

Scilicet ut quondam supplebat *rite volatu*

Conatus Aquila *Regulus alta petens*:

Ingenio Themidos sic *sacra lacumina scandens*

Extellis reliquos! Nomen & Omen habes!

à

TH. SCHLEMMERO, Pastore
Hanovico.

Ad

CARMINA GRATULATORIA.

Ad

Juratissimum Amicum, nervosum Discursum

De

Dr. Ed. Dr. Officio Judicis Suppletorio,

Archiv. & Pol. H. 2. R. edentem.

Pulcher erat juvenis *Narcissus* nomine dictus

Versibus ut fingens *Naso* Poëta docet,

Cui fuit in tenera, tam magna superbia forma

Sperneret ut Nymphas corporis egregii

Ipse suæ visâ correptus imagine formæ

Tandem se miserum perdit amore sui.

Narcissò similis studiosus laude superbus

Umbrâ doctrinæ, qui capiturque suæ.

Laudis amore tumet, veras spernitque Camænas

Persuasus falso nititur & pretio.

Talem Suffenum *Narcissi* fata manebunt

Hic perit & tandem se nihil esse videt.

DI meliora Tibi! multum Dilecte Sodalis!

Omnibus in pretio, Te nihil esse putas.

Quò minor est animus fatagens non magnus haberi

Major eò virtus, majus & ingenium.

Rejicis ampullas declinas nomina vana

Ast alii clarum nomen ad astra ferunt.

Regulus ipse cluis; *Themidos* nam filius almæ es

Degener haud, merito, *Regulus* ergo cluis,

Perfectum moliris opus, splendore coruscum,

Ut dubitem laus sit, cui tribuenda prior,

Materia ne? sacro collectæ quippe labore

Anne *stylo?* tersum quem *Ciceronis* habes.

An *methodo* exactæ? paucis! dignissimus Ipse es.

Patria quem teneat, cui tribuatur honor.

Duco supervacuum currenti subdere calcar.

Pergere si pergis præmia certa capis.

Lib 3. met.
fab. 5.

Parcito

CARMINA GRATULATORIA.

Parcito Mome ! Viro ; ne quidem sandalia namque
Carpere , ceu Veneri , sicque licebit ei.

*Invisa Minerva , sed integro amore
ita canit*

Johannes Dolæus , Med. Dr.

Archiat. Nassovicus & Poliater Hanov. S.R.

Naturæ Curiosorum Collega , cognomine

ANDROMACHUS.

Corporis exigui vires contemnere noli :

Proverb. xxx. v. 24. 25. 26. 27. 28.

HEbræus Grajis septem Sapientibus unus
Rex Sapiens *Salomon* longè sapientior effert
Quatuor è minimis quorum sapientia multo-
Maxima suspicitur , quæ si quis nosse laboret
Parvula præproperat , magni *formica* laboris
Alter adest habitans effossa *cuniculus* antra
Tertia subsequitur saliente *locusta* caterva
Quarta suis telis totum agmen *aranea* claudit.
Si non clausisset , jam *Zannschifferus* haberet
Nomen in his : dignus certè Dux ordinis esse ,
Ingens ingenio non corpore , at ore disertio.
Grandis & excellens , sermonis melle politi.
Judicis officium qui *suppletorium* adornas
Judicis officio jam par : præludit honori
Æterno , liceat modo vel vixisse ; Patrono.

Postridie Idus Jan.

1682.

*Hæc admonitus lusit unus ex clientibus suis
nullius nominis nec vena :*

Gualtherus de Bascheusen ,

Past. Belg.

Ad

CARMINA GRATULATORIA.

Ad

Nobilissimum & Clarissimum Virum

Dn. Ottonem Philippum Zaunschlifferum,

J. U. Lic. Patrii tribunalis summi Advoca-
tatum ord.

Discursum suum de Officio Iudicis Suppletorio,
ἀδελφῶν tum judicio, tum limatissimo stylo, feliciter
elaboratum,

Publici Juris facientem, congratulatoria

πρὸς φῶνους

GEORGII CHRISTIANI KLEINII, P. R. R.

Sic est: Quos semel è cœlo suspexit amicis
Enthēa luminibus Pallas, laudisque decoram
Percussit thyrsō generosi pectoris arcem,
Corculaque esse dedit: non hos de tramite recto
Dulcacidi poterunt Syrenum flectere cantus,
Nec Syrtes animi & morum, nec spicula Theonis
Sauciat insontum quēis sæpius acta virorum;
Sed quæ transplantat venientes nomen in annos
Fama monebit eos virtutis ut ardua pergant
Culmina firmato leti conscendere gressu.

Zaunschliffere decus Themidos pranobile! tantum
Hos inter fulges, novo (non inficiente Marullo)
Quantum mane novo, cum conjugis oscula linquens
Lutea puniceis Matuta jugalibus exit,
Arctōas inter flammās, & Orionis ensē
Eminet, atque suo tenebras splendore resolvit
Lucifer, Oceani lymphā perfusus honestā.

Non satis est, Juris summos quod nactus honores,
Condecoretque caput Doctoris ut infula clarum;
Nec satis, in patria dubias acuisse clientum
Causas, nec Suadæ Te produxisse lepores;

CARMINA GRATULATORIA.

Non studiosorum satis est monstrâsse cohorti
Quî possint Juris solidè contingere metam.

*Publica commendant Te, publica scripta perenne
Zaunschliffere tuum faciunt post funera nomen,
Nomen quod studiis, magnoque labore paratum
Durabit, terras dum Phœbus ab axe fovebit,
Dum mandato fungetur munere Judex,
Dum Rhenus, Mœnus, dum Kintzig clarus arenas
Provolvent, totique dabunt sua cominoda mundo.
Hiscé Vale, atque meas non aspernare Camenas.*

Aliud ejusdem.

Wann / Hochgeehrter Freund / man stellen solt zusammen /
So wohlten die Statur, als seinen edlen Mahmen /
So wird fast iederman mit mir ganz einig seyn /
Daß beyde vor sich selbst sind gar gering und Klein:
Wann aber das Gemüth und schöne reiche Gaaben /
Die wenig neben Ihm in solcher Masse haben.
Recht werden überlegt / so sieht man in der That /
Wie groß / wie hoch / wie reich Ihn Gott gesegnet hat.
Er steht annoch erfreut in bestem Flor der Jahren /
Und hat dennoch vielmehr als mancher Greiß erfahren;
Er hat die hohe Sprach der Römer so gelernt /
Als ob er gleichsam hätt' das beste drauß gekernt /
Er hat der Rechten Zaun fast überall durchkrochen /
Und vieler Blumen arth / so darauß abgebrochen /
Daß mancher in der Noth sehr hart gedruckter Mann /
Ein starcken Zaun vor sich an Ihm nun haben kan.
Die grosse Neckar-Statt / der Musen Sitz und Leben /
Hat Ihm zu diesem End die Ehren-Cron gegeben /
Die Cron die immer blüht / die nimmermehr verrost /
Die manchen sauren Schweiß und schwere Arbeit kost.
Wiewohl Ihn dieses kan nicht schlechter ding vergnügen /
Er ist dahin bedacht / und alles sein Anliegen
Geht einig nur dahin / daß Er dem Vaterland
Mit deme was er weiß / mög treten an die Hand:

Dahin

CARMINA GRATULATORIA.

Dahin ist all sein Thun und Schreiben nur gerichtet /
Dem bleibt und will Er seyn in Ewigkeit verpflichtet /
Dem will Er seine Dienst / ja gar ganz selbstn sich
Und was Er nur vermag / aufopfern williglich.
Drumb hat Er dieses Werck zusammen auch getragen /
Von dem ich kan gar wohl / ganz ohnparteyisch sagen:
Der Author ist fürwar der Götter grosser Sohn:
(Wie hönisch reden mag der Momus gleich darvon /)
Ein Mann von hohem Geist / von rechten tieffen Sinnen /
Dardurch Erkünfftig wird nicht kleine Ehr gewinnen.
Er lasse sich nur nicht das Wissen blasen auf /
Er haß die *vanität* , und richte dahin den Lauff /
Wie man nach seinem Tod mög' rühmlich von Ihm lesen /
Diß ist der fromme Knecht / der Gott ist treu gewesen /
Nun ist Er kommen hin zu seines H. Erren Freud /
Und trägt die Lebens-Cron / entfernt von allem Leyd.

Mit diesem geringfügigen hat sein aufrichtiges Herz gegen
den Herrn Authorem dieses schönen Wercks / eysfertigt
bezeugen wollen / der / dessen künstliches Symbolum

Gratiam Christus Confert Humilibus.

1. Petr. cap. 5. v. 5.

Ad

Dulcissimum Fratrem Germanum, Tractatum
nervosissimum,

De Officio Judicis Suppletorio

publici juris facientem.

Iurisconsultus cathedræque foroque creatus
Orator fœlix, atque *Porta* sacer
Excellens *Logicus*, mentem proferre peritus,
Historicus promptus, nobiliorque *Ethicus*,
Artis civilis prudens, tersissimus ore es
Et calamo: Lingua est nota Tibi Latia

CARMINA GRATULATORIA.

Exactè, stylus hocce docet plenissimus *Artis*
Et *mellis*: paucis! *Omnia* frater habes
Digna Viro, tetro rumpantur ut ilia Momo:
Sæpiùs hinc miror, quæ Tibi fata dabunt!
Hæc aliis placeant! mihi sed charissimus hinc es
Quod dubitem tenum, me mage, Frater ames?

Heidelbergæ Idibus Ianuar.
Anni M DCLXXXII.

Castori Pollux

Philippus Conradus Zaunschliffer,

Advoc. & Auditor Rotæ Militaris,
Palatinus.

AEs teneris *Romæ* qui linguâ *Regulus* audis:
Regulus hand, sed Rex nunc vocitandus eris.
Regis enim munus dum supples jura docendo,
Quid ni Tu Regis nomine dignus eris?

Paucissima hæc in veræ amicitiae pignus
lubentissimè annectere voluit

K. Mæsius, S. H. R.

In elaboratiss. Discursum

De Officio Judicis suppletorio.

Jure quæ fiunt, ea, laude dignus,
Hisce pertractas foliis, refertis
Arte dicendi, *Themidisque Divæ*
legibus æquis.

Jure

CARMINA GRATULATORIA.

Jure Musarum *Tua* Dux *Apollo*
Scripta miratur: *Themis* Alma jure
Prædicat factum hoc: tribuitque summos
Pallas honores.

Jure debetur *Tibi*, quod labore
Improbo *acquiris*; neque *Zoilus* quis,
Jure quocunque hanc *adimet* perennem
Nominis auram.

Ergò sis felix, ubicunque mavis,
Jure Romano, Latioque dignus;
Vive, Spes ingens *Patris*, atque *Matris*
dulce levamen!

Gratulor lætus *Patriæ*, *Tibique*,
Atque *Cognatis*! Thalamique festa
Grata succedant precor hisce jure:
Doctus, Amice!

In debitum

Nobilissimi Dni. Amici ac olim Com-
mensalis perdilecti honorem
posuit

Johannes Zachariæ, p. t. Regi-
strator Seren. Electoris Palatini.

Ad

Nob. Dn. Authorem.

Judicis officium, Vir Consultissime! eorum
Supplendique viam; litibus impliciti

Quæ

CARMINA GRATULATORIA.

Quæ spernunt, monstras, & claræ tradere luci
Est placitum, hinc Tibi laus, & decus eximium
Quidni igitur *Judex* Tu constitueris in illos
Qui sacrae Themidi corda fovere student?

*Inexercitata hæc fabricavit
incude*

Stattus Schmid, L L. St.

Errata potiora,

quæ ob absentiam Authoris in Dedicationem, Præloquium ad
Lectorem, & Carmina gratulatoria
irrepserunt.

1. *In dedicationem*: pag. 2. lin. 26. dele vocem *aut*, vel post verbum *audacia*, adde, *aut plusquam Cyclopica inscitia*. pag. 12. lin. 15. *juvenali* lege *Juvenali*. pag. 15. lin. 2. *mistris* lege *ministis*: & lin. 24. post vocem *obdituram* adde *inurere*: lin. 25. post verba *hercle*: adde, *ex latitia bona conscientia*.
2. *In præloquium ad Lectorem*: pag. 2. lin. 1. *Bellus homo est*: lege *Bellus homo &*. pag. 5. lin. 14. *Eledanter*: lege *Eleganter*. pag. 9. lin. 12. *videns meliora deteriora non sequatur*: lege, *videns deteriora, meliora sequatur*.
3. *In Carmina*: In versu, *Ingenio Themidos &c*, loco *lacumina*, lege *cacumina*.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI
JESU CHRISTI, AMEN.
TRACTATUS
DE
OFFICIO JUDICIS
SUPPLETORIO

PARS PRIMA,
Ejusque
CONCLUSIO PRIMA.

*Hæc rerum humanarum facie, judicia humana &
judices absolute sunt necessaria.*

§. I.

Uicunque, vel primis labris, dul-
cissimos Politicorum fontes gustavit, ei
notissimum est, acriter, & tanquam pro
Græciæ salute, inter eos disquiri, *an in
beato innocentia statu futura fuissent
Respubl. & regimina civilia?* Prout ar-
gumentis in utramque partem collatis
hanc quæstionem proponit & propinat
acutissimus Timplerus *in Politica lib. 1.
cap. 4. qst. 10.* Sed de hoc, ne tempus
perdamus, alio themati dicatum, non
multum laborandum. Quæstio plus subtilitatis, quàm utilitatis, proh dolor!
affert. Quicquid sententiæ adoptes, illud extra omnem dubitationis aleam
positum crediderim, judices, læsiones vel inæqualitates, correcturos, aureo
illo

illo seculo, non fuisse: cum hæc mala homines nescivissemus, cui ergo bono iudices?

§. 2.

Eleganter hæc, ut alia omnia, Hesiodi lib. 1. Op. & dier. Vestigia secutum, exprimentem vides Ovidium, illud omnium ingeniorum quasi compendium, Lib. 1. Met. fab. 3. ubi hunc in modum modulatur:

*Aurea prima sata est, et as, quæ vindice nullo
Sponte suâ sine lege fidem rectumq, colebat
Pœna metusq, aberant, nec vincla minacia collo
Ære ligabantur, nec supplex turba timebat
Judicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.*

§. 3.

AT verò, postquam horrendâ metamorphosi hæc summa felicitas mutata est, omnino iudicibus opus l. 7. §. 3. in fin. ff. quod vi aut clam. idcirco enim iudiciorum vigor, jurisque publici tutela in medio videtur constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem, gravissimè monentibus Impp. in l. 14. C. de Judæ. quia ex illa tumultus, cædes, bella intestina, & nulla non malorum agmina, tanquam ex equo Trojano essent proditura, quæ Reip. cardines haud dubiè essent labefactatura, imò funditus everfura, prout id experientia, mille testes, suo calculo confirmat.

§. 4.

Hinc etiam Ipse DEUS Ter Optimus, Ter Maximus, iudicii & Iudicium Autor est; Videatur inter sexcenta loca parallela Exod. cap. XIX. vers. 21. Dubia S. S. Scripturæ loca, in quibus Anabaptistarum stultitia sententiæ, dudum explosæ, palladium & pallium sibi quærit, satis explicata dedere, stupendus, & humanæ fortis terminum ingenio, iudicio, & memoriâ supergressus Grotius, in elegantissimo opere, de Jure Belli & Pacis, lib. 1. cap. 2. & lib. 2. cap. 20. num. 10. & seqq. Wendel. in Syst. Theol. lib. 1. cap. 29. th. XI. Besoldus in Delib. ex lib. V. Pand. cap. 1. denique eximius Jure-Consultus Nassovico-Frisius, Wissenbachius in Commentario ad Pand. part. 2. Disp. 30. th. ult. post quos Homeros, ego Iliada canere, aut in horum amantissimas Sylvas lignum ferre nolo.

§. 5.

HActenus de Jure Divino humanoque paucis disseruimus. Si nudum jus naturæ, id est, abductum à legibus divinis humanisque, & ab his, quæ
non

non necessariò rei accidunt (id est, excessibus in vindicando) respiciamus, vindicationem privatam non illicitam pronunciat Grotius d. lib. 2. cap. 20. num. 8. §. 2. modò ea ad legitimos fines & intra æqui terminos dirigatur. Verùm, quotusquisque est hominum, qui hoc possit? Nullum ego quidem mortalium dari crediderim, ut adeò, quod unâ manu dedit Belgicæ regionis nobile Sydus Grotius, alterâ iterum auferat, confessus etiam in §. 4. dicti n. 8. quod in rebus nostris nostrorumque affectu corrumpamur. Imò, in causa sua, vel testem quem esse jure naturali prohibitum ait Celeberrimus Mævius, in aureis, & propitiâ Themide elaboratis decisionibus nil triviale sed edecumatam juris scientiam, & acerrimum judicium spirantibus, parte VI. decis. 294. num. 6. per l. 10. ff. de testib. Facit huc, quod apud, nomine, & fautore famæ calculo Benedictum Carpzovium, Ip. For. p. 4. const. 42. def. 8. lego, exceptionem scilicet suspecti judicis in naturali ratione & æquitate fundatam esse.

§. 6.

Gemina his, modò à nobis traditis, eleganti carmine Poëta, (nam & Poëtarum testimonio, Jcti nostri, uti non erubuere: arg. §. 2. Inst. de Empt.) quem dixi, expressit d. lib. 1. Metam. fab. V. ita canens.

Protinus irrupit vena peioris in ævum

Omne nefas, fugere pudor verumq; fidesq;

In quorum subiere locum fraudesq; deliq;

Insidiaq; & vis & amor sceleratus habendi

Vivitur ex rapto non hospes ab hospite tutus.

Nec socer à genero. &c. &c.

CONCLUSIO II.

Ad constituendum autem, seu substantiandum (ut Dd. loqui amant) judicium, tres personæ principales requiruntur, quibus aliæ ancillantur.

§. I.

Nempe principales sunt, judex, (quo nomine & arbiter venit) actor & reus, arg. l. 62. ff. de judic. l. 13. §. 2. C. eod. Hiltrop. in Process. part. 1. tit. 18. num. 2. quorum quidem, si in foro contentioso unus deficiat, aut duæ personæ uni committantur, & sic de non-ente, quod deficit,

ad eius fiat prorogatio; iudicium in substantialibus deficere dicitur: Clarissimus Exc. Ziglerus (*lateribus* optimè coctis Themidos Divæ templum tegens) in Dicast. conclus. XII. §. 12. Hinc in l. 6. pr. C. de postul. ait Imp. Quisquis vult esse causidicus (qui loco actoris vel rei est) non idem in eodem negotio sit advocatus & iudex, quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum. Difficile enim, imò impossibile est, ut unus homo duorum vicem sustineat, ait l. 9. ff. de pactis. idque exempli abominabilis esse dicit Alciatus lib. V. Resp. 68. num. XI. Unde Gailius lib. 2. Obs. 130. num. 3. deducit necessitatem dandi curatorem hæreditati, hæc enim nondum adita, est res nullius, ideo Curator petendus, qui sit loco hæredis; quo non petito, deficeret una persona, videlicet reus, quod esse nequit.

§. 2.

EXtenduntur dicta, ut ne quidem ex conventionem & pacto, duæ personæ uni homini committi possint, ut, v. g. quis iudex sit & reus, aut actor & reus: Sigis. Scacc. de sent. & re judic. gloss. 4. quæst. 8. num. 5. Quin imò. nec in causa, in qua quis Advocatus fuit, iudex esse potest, per l. 17. ff. de Idict. Dn. Struv. Synt. Jur. Civ. Exerc. IV. th. 56. in fin. quod ipsum etiam in Assessore Camera observatur, Roding. Pand. Cam. Lib. 4. tit. 3. pag. m. 1044. quia scilicet præjudiciis præsumitur occupatus talis iudex, & plus partis defensionæ, quàm justitiæ rationem habiturus. Multò minùs ergò quis in sua suorumque causa iudex est constituendus, quod thema totis viribus explicatum dare satagunt, Gail. 1. O. 39. Struv. d. l. Hahn ad Wes. de injuriis. num. 6. Vultej. in Ipd. lib. 2. cap. 1. §. Tametsi. Besold. in Delib. ex lib. 5. ff. cap. 16. imprimis nulli horum virtute secundus, subtilissimus Ziglerus in Dicast. conclus. XII. tota.

§. 3.

Personæ minus principales seu accessoriæ sunt advocati, Procuratores, & executores nuncii, &c. de quibus vide tot. tit. C. de sport. & sumt. in divers. jud. & de exec. lit. juncto Hiltrop. Proc. part. 1. tit. 27. toto, quæ tamen & ipsæ summè necessariæ sic advocacy munus laudabile vitæque hominum necessarium vocat Anastas. l. 4. pr. C. de advoc. div. judicum. Et quis nescit nobilem, & ut ait Gailius lib. 1. Obs. 143. num. 4. albo lapillo notandam l. 14. C. de advoc. div. judiciorum, in qua Imperatorum nobilissimum par Leo & Anthem. cothurno oratorio ita ajunt: Advocati, qui dirigunt ambigua causarum fata, suæque defensionis viribus, in rebus sæpe publicis ac privatis, lapsa erigunt, fatigata reparant non minùs provident humano generi.

neri, quam si praeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro Imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis & thoracibus nituntur, sed etiam Advocatos: Militant namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.

§. 4.

Hic verò, tanquam capite Gorgoneo objecto, silentium nobis imponere quidam fatagunt, crepantes famosam Imperatoris Friderici III. & Statuum Imperii Sanctionem in Comitibus Anno Chr. nat. 1441. habitis promulgatam, hoc tenore: Alle Doctores der Rechten / sie seynd geistlich oder weltlich / im heiligen Röm. Reich Teutscher Nation / sollen nach laut der fürgenommenen Reformation / an keinem Gericht / bey keinem Rechten / und in keines Fürsten oder andern Rath mehr gelitten werden. Sie sollen auch (hic aures arrige Pamphile!) vor Gericht oder Recht nicht weiter reden / schreiben noch Rath geben: sintemahl Gott den Menschen mit seiner eigenen Weißheit begnadet / und versehen hat / so mag Er in der neu fürgenommenen Ordnung seines Rechtens selbst wohl warten: uti refert Wendelin. in Polit. lib. 2. cap. 18. th. 8.

§. 5.

Sed brutum hoc fulmen nulli extimescimus! Tela talia non in omnes, sed pessimos Advocatos, togatos vultures, vilissima capita, juri pervertendo nata, vibranda sunt; in qualem advocatum eleganter lusit Martialis Britannicus, Owenus lib. 2. epig.

Ipsè Tibi causas dicis non, Marce: clienti

Qui tibi Londinum, non sibi portat opes

Certa tibi lex est, lis est incerta clienti

Tu lucri, damni certus & ille sui.

Ex præscripto nunquam tacendi Taciti lib. XIII. Ann. paucorum culpa ipsis tantum damnosa esse debet nihil universorum juri derogandum. Mali advocati, tanquam putida & immedicabilia judiciorum membra, crudeli ense resecanda, illæsis & sanis partibus parcendum: vide Wendel. d. 1. & Carpz. p. 1. Const. 1. def. 18. num. 5. &c. Nec verò ea Constitutio unquam usu invaluit, sed in ipso partu, primòve vitæ limine, periit, teste publici Juris commentatorum Antesignano Limnæo de Jur. Publ. lib. 8. cap. 4. & lib. 4. cap. 8. num. 18. Reclamat Friderico experientia multorum simplicitatem aut ignorantiam, alterius ope supplendam, sole clarius meridiano docens; vide Hil-

trop. part. i. tit. 21. num. 1. Leges, quibus utimur, Romanæ, ut numero, sic difficultate insignes non quilibet rusticæ gentis, in scrinio pectoris (uti Papa: juxta sancita juris Canonici. c. 1. X. de constit. in 6.) jura habere potest. Taceo, negotiorum, sæpe concatenatorum, scopulos, qui causæ suæ, propriâ manu adesse prohibent. Itaque si vel ambabus manibus largiremur, usu receptam fuisse constitutionem, fatendum vicissim, eodem modo, post tot annorum decursum, eam abrogatam: arg. l. nihil. ff. de reg. jur. Salus Reip. summa lex, eam deportandam mandavit: itaque ad alia remoto hoc sufflamine pergitur.

CONCLUSIO III.

Omnes hæ personæ, spartam suam, debitâ diligentia & fide ornare debent.

§. 1.

DE judicis officio, evolve tot. tit. lib. 4. Inst. & Hiltrop. part. i. tit. 5. In specie de officio Judicis Cameralis Roding. Pand. Cam. lib. 4. tit. 2. confer Cl. Ziglerum, integro tractatu, quem Dicasticem vocitavit, ubi plenis spumat vindemia labris. Præ reliquis elegans, & aureis literis, tribunali omni appingendus textus est hoc de argumento in l. 14. pr. C. de Judic. ubi judices jurare coguntur eum in finem, ut attendentes ad Sacrosanctas Scripturas, & DEI præsentia consecrati, ex majori præsidio lites discrimant, scituri quod non magis judicant alios, quam ipsi judicantur, cum etiam ipsis magis quam partibus terribile est judicium: siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem DEO Inspectore adhibito causas proferunt trutinandas. Hoc si observabunt judices, nil valebit consilium Oweni lib. 3. epig.

Judicibus plus quam juri studuisse jurvabit:

Hos tibi quam leges conciliato prius.

§. 2.

PArtes assiduâ hoc mente volvant, VIGILANTIBUS jura scripta esse, l. 24. in fin. l. 6. §. 7. ff. quæ in fraud. cred. nec negligentibus subveniri, l. 16. ff. ex quib. caus. maj. l. 21. pr. ff. de pecul. rapiendam esse occasionem, quæ benignius responsum præbet, l. 168. ff. de reg. jur.

§. 3.

IMprimis partium Advocati Procuratoresq; (nam reliquas viles animas, nuncios, executores, &c. nunc non attingemus) solliciti sint, ut clientis desi-

desiderium aptâ fidelitate, & fideli aptitudine proponant, exceptionum clypeos, peritè & suo tempore objeçant, judicii & processûs partes diligenter pertractent, causæ merita, accuratissimâ juris & æquitatis lance trutinant, objecta & solidè & artificiosè refutant, conducentibus causam juribus fulciant, denique nullum non lapidem, quem licitè movere licet (non enim per fas atque nefas auß allen beyden Fass ad victoriam grassandum ne dum, ut ait Owenus lib. 3. plus τὸ χεῖρον, quàm τὸν χεῖρον amant litem quidem obtineant, sed animam perdant, den Schimmel erworben / den Himmel verlohren/) moveant, in commodum principalium, necem adversarii, denique triumphum justitiæ. Quæ omnia notabili compendio, speculum Juris speculator complexus est, dicens, advocatum in consilio debere esse cautum, in patrociniò fidelem, in judicio justum: Hiltrop. in Proc. p. 1. tit. 19. num. 18.

CONCLUSIO IV.

Quod si tamen pars vel ejus advocatus Procuratorve aliquid, quacunque demum ex causa omittat, judex (qui primum & præcipuum mobile est in judicio) interdum id supplere debet potestque, quod nos nunc Saxum (certè Sysipheum) volumus, generalia specialioribus præmissuri.

§. 1.

Notitur hæc conclusio, verbis brevi, materiæ divitiis fœcundissimâ (hinc Giphanius ad hanc l. citandam scribit, certis definitionibus comprehendere non posse, quantum in supplendo judici sit permisum) obscuritatem multiplicibus scopulis insigni lege unicâ Codicis, ut quæ defunt Advocatis (seu ut alii rectiùs legunt, *advocationi*, quia lex non de sola advocati omissione loquitur; quod Cujacium movit ad legendum, *advocatis vel partibus*) partium, judex suppleat: Cujus hæc sunt verba: Non dubitandum est, Judicem si quid à litigatoribus, vel ab his qui negotiis assistunt, minus fuerit dictum, id supplere, & proferre, quod sciat legibus & juri publico convenire.

§. 2.

Rationes hujus constitutionis hæc solent possuntque subministrari.
I. Quia ita lex scripta est, quàm Vultejanam vocant nostri rationem,
 eam

eam tamen etiam suam facit Regner. in cens. Belg. ad l. nostram. Quod si itaque lex, quamvis dura & aspera videatur, sequenda est, l. prospexit. 12. ff. qui & à quib. manum. Quia credendum est, legislatorem certâ ratione ductum, ita constituisse, licet nos eam rationem, vel Delionatore adhibito, invenire & conicere nequeamus. l. non omnium. 20. ff. de legib. l. 9. verb. unde miror. ff. de relig. cur non potius hæc nostra? errori subveniens ad justitiæ incrementum, & nil nisi humanum spirans, confer pr. Inst. de codicill. Edictum de eo, quod metus causa gestum, rescindendo, Baldus ad l. nominationes. 27. C. de appellat. ait Spiritum sanctum in ore Prætoris posuisse, & vocem DE I esse ab homine prolatam; Hæc de hac nostra lege dicere possumus.

§. 3.

Rationis secundæ loco esse potest consideratio imperfectionis & societatis humanæ. Omnium enim meminisse, & in nullo penitus errare, divinitatis magis est quam humanitatis. l. i. §. 14. C. de conf. dig. Magis verò nocet inscitia & ignorantia advocatorum, interdum peritiorum praxis asini, quam Asinii. Multos enim hoc seculo (verba sunt Carpzov. pag. 1. Const. 1. def. 18. num. 14. cui addendus Berlich. p. 1. concl. 9. num. 46. & seq.) videmus fratres ignorantie in foro versari, & lites ex litibus protelare, qui aut jura ignorant, aut pravè sive malitiosè applicant, de quibus verè ludit, quicunque ludit: In Institutis comparo vos brutis: In Digestis nihil potestis: In codice scitis modicè: In Novellis comparamini asellis, In des Reichs Abscheid/seyd ihr nicht kommen weit; & tamen creamini Doctores: O tempora, O mores. Et quod pessimum, quibusdam in locis scribas, imò terræ filios & opifices munere advocatorum fungi videmus. In talem causidicum eleganter Martialis l. 1. epig. 79.

Semper agis causas, & res agis Attale semper

Est, non est quod agas, Attale semper agis

Si res & causa desunt, agis Attale mulas

Attale ne quod agas, desit, agas animam.

Ita nempe in hoc litigioso & malitioso seculo, sicut in Comædiis exhibentur larvæ: pro Jure-Consultis Leguleji, pro militibus latrones, pro Politicis nebulones, pro oratoribus procuratores, rabulæ, pro historicis pueri, pro advocatis scribæ & opifices aliaque id genus imperita pecora, quæ si ubique ita examinarentur, uti fit in Camera, teste Roding. Pand. Cam. lib. 4. tit. 5. pag. 4048. sæpe repulsam meritissimam ferrent: vide Carpzov. d. def. 13. & quæ dicemus,

dicemus, part. 2. concl. 3. §. 2. Sed ponamus meliora! Advocatos peritiâ, fide, diligentia insignes, & nullâ non laude coruscos: HOMINES tamen erunt, qui humani à se nihil alienum putabunt. Quandoque, ut bonus Homerus (qui tamen poetarum Sol est. §. Sed jus. 2. Inst. de jure natur. gent. & civ.) sic optimus advocatus dormitat, indeque judicis vigilantia succurrere debet; ne parti damnum inferatur. Vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur. Memoratu digna est subscriptio Baldi (quanti Viri?) quæ, teste Linnæo. de Jur. Pub. lib. 1. cap. 3. num. 12. in notis marg. talis est, lib. 4. consil. 44. Baldus de Perusio, ignorantia inimicus alienæ, inimicissimus suæ: Paratus corrigi à quocunque, & correctiones patiens libenter & humili animo, quia ignorare non est vitium, sed natura l. Stichus. ff. de legat. 3. Ut ex ipso veritatis tripode, ingenii humani imperfectionem docente, hauserit, id, quod ex Juliano scripsit Pomponius m. l. 20. ff. de fideic. libert. ego discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam, in octavum & septuagesimum annum duxi, memor sum, ejus sententiæ, qui dixisse fertur, etsi alterum pedem in tumulo haberem, non pigeret aliquid addiscere. Pluscula hujus farinae exempla asterisco dignissima exhibet Valerius (nomine & omine) Maximus lib. 8. cap. 7. Nos extra oleas non vagabimur.

§. 4.

Tertia & triaria ratio hæc est, quia Legum & Juris allegatio, quamvis ab Advocatis aut partibus fieri soleat, ad judicem magis & clarius informandum Dn. Struv. ex. civ. VII. th. 5. tamen ad officium judicis potius pertinet, qui LL. & juri consonam sententiam ferre debet. l. ult. in fin. C. de appell. vide Brunneman. ad hanc l. unic. vers. Ratio autem. Informare siquidem judicem velle in jure, & demonstrare ex corpore Juris, glossa vel Interpretibus, quid de lite sit judicandum. ridiculum & inconveniens est, non secus, ac si ægratus medico curam præscribere vellet ex Galeno vel Hypocrate, vel sus Minervam doceret: vid. Carpzov. prax. crim. part. 3. qst. 115. num. 96. Non tam jurium allegatione ad nauseam advocati luxurient, sed unam aut alteram legem Doctoremve in terminis scribentem adducant; arg. l. 29. verbis. *Sufficit autem unum argumenti causa referre.* ff. ad L. Corn. de fals. de cætero hoc agant, facti speciem cum omnibus circumstantiis judici ob oculos ponant, idque imprimis intendant, ut actionem ritè instituunt, & cogitent, quænam actio proponenda, quænam actionis sint requisita, & quomodo verificari possint. Carpzov. p. 1. const. 1. def. 4. Hinc ubi de facto constat, judex rivos claudit, nec admittit, ut partes de jure dis-

B

putent,

putent, uti dicemus seq. part. 2. conclus. XIII. §. 1. num. 4. Bene itaq; Philosophorum Primicerius Aristoteles (qui JCtis nostris est magnæ authoritatis. l. si pater. 36. ff. de solution. Thoming. decis. 18. num. 2.) i. Rhet. Illorum, (ait), qui litigant, est demonstrare, rem ita se habere, vel non, vel factum quid esse, vel non esse: utrum verò vel magnum vel parvum sit, utrum justum vel injustum, ipsum judicem oportet cognoscere, & non demum discere à litigantibus Auroram hujus rationis (ne ut cornicula Horatiana furtivis nos plumis ornemus) debeo labori ad d. l. nostram unic. Viri Cl. Dn. Schröteri Professoris Salani, paucis ante discessum meum Jenâ 1676. mortui, seriore Libitinâ dignissimi, cujus anima requiescat cum sanctis Angelis, & præsentiam Dei videat, quod votum Antonio de Alex. Patrono suo & Præceptori fudit Afflictus decis. 257. num. 4.

§. 5.

Ratio quarta à simili desumi potest. I. Ex l. 3. C. de transact. ubi non pars sed judex de quantitate pecuniæ, super qua transactum quærit. II. Ex l. 97. ff. de legat. 3. ubi Imperator partem interrogat super *reliquis* legatis. III. Ex l. 3. ff. de his quæ in test. del. ubi cum Advocatis partium, non pars sed Imperator Antonius disputat. IV. Ex l. 21. ff. de interrog. ad quam, ex Baldo, Gothofredus notat, judicem in quacunque judicii parte, etiam post conclusionem in causa ex officio nobili & principali, merè in persona ejus residente, posse facere interrogationes & positiones. Atque hinc rectè Vultej. de judiciis lib. 1. cap. 4. num. 250. Supplet, ait, judex dicendo & quærendo ea, quæ dictu quæsituque opus sunt, etiam si is cujus ea res est, illa neque dicat, neque postulet, ut nimirum negotio congruam possit imponere & certam sententiam, ut ita hoc, quod dicitur, judicem supplere ea quæ defunt partibus earumque advocatis, accipiendum sit, non tantum de jure, quod communiter censent omnes, sed etiam ea quæ sunt de facto, eo tamen modo, quomodo judex litigatoris etiam absentis partes adimplere dicitur in l. fin. C. de appell. Unde veritas elucet ejus, quod scribit Celeberrimus, & (ut sinceriore, ac Tiberius de Sejano, animo, cum Tacito. IV. Ann. loquar) qui omnia excelsa virtutibus suis est meritis, Mævius part. 8. dec. 199. Posse scilicet judicem, post cæptum judicium pro veritatis imploratione (*rectius legitur* exploratione) etiam post conclusionem in causa, non solum cogere partes ad respondendum scripto positionibus à judice propositis, sed etiam eas citare, ut compareant, & de inquirendis sententiam suam revelent: Vide seq. part. 2. concl. XIII. §. 1. Sic V. dum de finibus regundis agitur, judex ex officio, ad sui informationem, vel ipsum locum oculis

culis suis subjicit, vel agrimensores mittit, l. 8. §. 1. ff. fin. reg. 'qui Ichnographiam, einen Abriß conficiant: Dn. Struv. ex. 15. th. 55. Denique VI. huc facit. l. 11. ff. de præf. verb. ubi ita Pomponius: Quia actionum non plenus numerus esset, ideoque plerumque actiones in factum desiderantur: sed & eas actiones, quæ LL. proditæ sunt, si lex justa ac necessaria, supplet (NB.) prætor in eo, quod legi deest, quod facit in lege Aquilia reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquiliæ, idque utilitas ejus legis exigit. His traditis aliquo modo similis est titulus 10. Lib. 1. Decretalium: *De supplenda Prælatorum negligentia*.

CONCLUSIO V.

Nec vel unguem latum ab hac veritatis quasi possessione nos deturbare debent valentque tela, quæ ex pharetra juris in sententiæ explicata patronos detorqueri solent.

§. 1.

Producitur, primò, in aciem suprâ à nobis laudata l. 6. pr. C. de post. ubi claris verbis expressum, judicem non debere alterutrius partis advocatum esse; quod certè erit, si ab altera parte vel ejus advocato ommissa supplebit, prout hanc objectionem, & responsionem ad eam, dissimulato fonte, iisdem verbis, hausit ex Giphanio ad l. nostram unic. Dn. Schröderus. Atque hinc illæ lachrymæ! quod Assessor Cameræ fratrem Procuratorem, aut domesticâ consuetudine sibi junctum habere non debeat, teste Roding. Pand. Cam. Lib. 4. tit. 3. pag. mihi 1041. & 1044. Sed huic vulneri, me quidem judice, facile emplastrum imponi potest. Quando enim judex, jura ommissa supplet, aut ex actis pellucencia attendit, non tam personæ quàm justitiæ favet aut patrociniatur. Verbi gratiâ: etiamsi à parte ne quidem unica legis vel interpretis syllaba sit pro se adducta, sed solum facti species proposita (quod unicum, saltem præcipuum advocati munus putat Carpz. p. 1. const. 1. def. 4.) rectè judex, ad cujus curam jura maximè spectare docuimus concl. IV. §. 4, ex suo thesauro jura depromit; & hoc modo supplet: Hiltrop. Proc. part. 1. tit. 19. num. 99. Omni exceptione majus exemplum, virgula quasi divinâ & dextro Hercule inveni, in novissimè editis Relationibus Argentoratensibus (aureo certè & faventissimâ Themide conscripto libro) D. Joh. Ott, Taboris JCti consummatissimi: rel. 87. incip. *In Sa-*

chen Fr. Susannen. num. 7. verbis: Hingegen sind andere Doctores, die dieses requisitum gar nicht achten / dann obwohl (NB) advocatus appellati keinen zu nennen gewußt / so schreibet doch der berühmte JCtus Bachovius &c. Atq; d. l. 6. pr. solum prohibere suppletionem & suggestionem eorum quæ sunt facti, non quæ sunt juris ait Perez in Prælection. ad l. nostr. unic., quod quatenus verum sit, sequens concl. XII. revelabit. Quæ verò exactis apparent propriè non supplet iudex: vid. seq. concl. X.

§. 2.

EJusdem momenti est argumentum, quod desumi solet, ex l. illicitas. 6. §. veritas. i. ff. de off. præf. in qua dicitur, judicem debere sequi fidem eorum quæ probabuntur, unde sponte suâ fluit, eum non debere quid ex suo jecore, aut cerebro adjicere. Sed, qui hoc modo pugnat, Andabatarum in morem præliatur: Non hic error, ne quidem per somnium, nobis irrepsit, quod iudex non probata, probata, album nigrum dicere debeat, id enim notissimos boni ex cordati judicis terminos esset excedere: Hæc nobis stat sententia, eum nil nisi in jure certum, in facto liquidum attendere debere. Jus ei non probandum sed factum. Gemello modo Sichard. ad l. nost. unic, dictæ. l. 6. aciem retundit, rationem etiam differentiae, cur iudex jura non facta suppleat, hanc adjiciens, quòd illa, quæ in jure posita sint, certa sint atque notoria (confer Struvium Ex. 28. th. 8. & huic non ex asse assentientem Strauchium, Diss. 25. aph. 10.) ex quibus illi nolenti volenti est pronuncian- dum, quæ autem in facto sunt posita, possint probabiliter ignorari à iudice, qui, ut homo, non est cordium scrutator, ut DEUS, & cui alieni facti non improbanda ignorantia. l. fin. ff. pro suo. Si quis d. l. 6. intus & in cute inspiciat, hoc saltem indigitare videtur, judicem errores partium v. c. in jure, non debere præponere veritati, quo sensu amicam nobis manum porrigit textus, & in adversarios eum producentes vim acriorem exerit, prout in his demonstrandis prolixum video Cl. Ziglerum in Dicast. concl. xxxv. num. 10. 11. 12. cui si suppetias ferre conarer, idem fortè mihi accideret, quod olim Lysimacho, Alexandri M. viventis Duci, morientis successori. Cum enim in regione Bazaria saltum quatuor continuis ætatibus in tactum, Alexander cum toto exercitu, venandi causâ ingressus esset, & feras undiq; agitari jussisset, raræ magnitudinis leo, ipsum regem invasurus incurrit. Lysimachus, proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cæperat, sed Rex, eo repulso & abire jussu, adjecit, Tam à semet uno, quàm à Lysimacho Leonem interfici posse. Lysimachus enim quondam, cum venaretur in Syria, occiderat eximie magnitudinis feram solus, sed lævo humero, usque ad ossa lacera-

laceratus, ad ultimum periculi pervenerat, id ipsum exprobrans ei rex, fortius quàm locutus est fecit: Curtius lib. 8. cap. 1. Sed hæc Historica sunt! in dapibus juridicis, non aliter, quàm sal adhibenda.

§. 3.

In legum adversis frontibus contra l. nost. unic. pugnantium ordinem, metu exauctorationis, veniente lustratione, seu, ut in l. 17. C. de re mil. vocatur, probatoriâ, futurâ, non referre ausus fuisssem l. 4. §. 8. ff. de damn. infect. (ubi de judicio damni infecti dicitur, neminem ego agere posse, nisi qui ante est expertus, scilicet ut cautio sibi præstaretur: Struv. ex. 39. th. 26. in pr.) nisi Sichard. d. l. Sed sanè majus quid, quàm pueri in faba, uti Comicus ait, invenisse in ea putaret, responsionis tamen oblitus. Nam d. §. 8. de casu, toto cælo, à nostro diverso, loquitur, uti cuivis rectâ mentis acie cum intuenti patebit. Tum etiam de casu speciali sonat, nempe judicio damni infecti, quod satis probant verba, *Hoc autem judicium*, itaque ad alios extendi, multò minùs, audaci fabricâ, indè regula generalis, omnes exceptiones respuens, confici potest: Videatur Gothof. ad d. §.

§. 4.

Idem responsionis loco tenendum ad objectiunculam, judicem (perinde ut de Notario, qui iudex audit chartularius: Hiltrop. Proc. part. 1. tit. 1. num. 12., dicitur à Cnaustino in Art. Notar. pag. mih. 52. & regulariter à iudice ad Notarium argumentum valere ait Mævius part. 8. decis. 212. num. 2.) officium non impartiri, nisi rogatum. l. 68. pr. ff. de judic. verb. petat. c. 1. verb. petiisset. X. eod. Nam & id regulariter verum est, & in multis *fallit pede regula varo*, prout, vel Momo iudice, ad unguem ostendit Socinus in fall. reg. juris. 244. Carpz. p. 1. C. 23. def. 1. & Prax. Crim. p. 3. q. 103. n. 52. Insuper notandum, judicem ferè semper *supplere* rogatum: si non expresse saltem tacitè, per salutarem clausulam libello adjici solitam, *Peto mihi jus & justitiam omni meliori modo administrari, nobile judicis officium desuper implorando*: Cujus tantam vim Dd. prædicant, ut virtute ejus omnis actio, omneque remedium competens & resultans ex narratis, in judicium videatur deductum, & iudex id quod deest advocatis, supplere rogetur, prout id in terminis docet Mævius part. 3. decis. 351. Atque dictam clausulam tacitè continere judicialis opis cujuscunque implorationem, omniaque libelli vitia, ut solet herba betonica (de qua Itali proverbii loco dicunt, Tu pluribus virtutibus abundas quàm betonica, referente Fabro Sorano in Thesaur. voce betonica) sanare, ex Doctores docet, gente & mente nobilis Gailius 1. Obs. 61, num. 11. 12. Vide tamen seq. part. 2. concl. VII. §. 2.

num. VI. Sic si exceptio est exactis notoria, ea pro allegata judici, & opposita habenda, quo de seq. conclus. X. interim huc loci non obliviscendum Schnobelii ad Pand. Disp. 22. th. 10.

§. 5.

IN eo eram, ut vim legis unicæ accuratius deducerem, cum nescio quis, Canonista objiceret dictum Ambrosii in c. judicet, caus. III. qst. 7. Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ voluntatis, sed juxta leges & jura pronunciat, statutis juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil præparatum & mediatum de domo defert, sed sicut audit, ita judicat, & sicut se habet natura, decernit, obsequitur legibus non adversatur, examinat causæ merita non mutat. Sed, qui primâ fronte nonprehendit hunc textum solum à judice ejicere, cerebrinam æquitatem, præjudicia & affectus prece vel pretio corruptos, is certè Antyciras mittendus. Optimè hæc mens ex sequentibus erui potest, ubi ita Ambrosius: Discite judices seculi, quem in judicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem: in judicando magis cordi sit veritatis custodia, quam obedientia voluntatis. Incivile ergò fuit totâ lege non inspecta, una aliqua ejus particula proposita judicare. l. 24. ff. de LL. Earundem ut d. c. judicet, sic c. summopere, 70. XI. qst. 3. est virium, cui, ne in re clara tempus teramus, inutili discursu, nunc quidem non litamus.

Sunt itaque retusa adversariorum tela, fugatæ propitio Marte, inimicæ phalanges, obstacula forti prælio rupta! Nunc ad ipsa legis unicæ penetralia pergamus! occisis, cum Jasone, hostibus aureum vellus rapiamus, & fractis putaminibus, dulci nucleo fruamur.

CONCLUSIO VI.

Vi ergò legis nostræ unicæ, potest atque adeò debet judex primò supplere ea, quæ ad jus publicum spectant.

§. I.

HOc enim pleno poscit ore lex nostra in fine, verb. & *juri publico*. Quia enim judex est murus, ut sic dicam, aheneus, & custos legum vigilantissimus, officio suo ritè fungi debet. Si itaque aliquid, quod jus publicum concernit, pars attentet, altera verò velejus advocatus id fortè non moneat, rectè ejus ignorantiam aut taciturnitatem, vigilantia suâ prudentia

dentia iudex supplebit: Bart. ad l. nostr. unic. num. 3. Cum enim jus publicum, etiam expressa partium conventionem mutari non possit. l. 38. ff. de pactis. l. 6. C. eod. l. 20. ff. de relig. Nov. 17. cap. 1. Wissenb. ad ff. tit. De pactis. th. 19. Gail. 1. O. 40. nec patietur iudex providus, ut omissione (tacitam pactiorem redolente) partis, juri publico præjudicium inuratur, prout hoc eleganti decisione, latius deductum exhibet Celeb. Mævius part. 7. dec. 157. docens, etiam si pars gravata non petat, tamen Senatum contra jura Principis majestatica, & sic jus publicum, accisiarum exactiorem, etiam longissimi temporis tibi sine fultam, molientem, prohiberi debere. Ex hoc principio, modò à nobis posito, centurias aliquot aurearum conclusionum Dd. deducere assolent, & nos deducemus in sequentibus. V. g. quòd juramentum calumniæ, etiam partium consensu remitti temerarii suspectis litigii à iudice nequeat: Hiltrop. Process. part. 1. tit. 19. num. 96. 97. quòd iudex injustam appellationem ex officio, l. 1. ff. de appell. & omnia litem protelantia sponte suâ rejiciat Berlich. p. 1. concl. 28. num. 15. Alciat. lib. 2. resp. 36. n. 6. & lib. 6. resp. 12. num. 3. Carpz. p. 1. Const. XI. def. 17. quia scilicet fines litium esse, reip. interest d. l. 1. l. 5. ff. pro suo. l. 1. ff. de ufucap. Et ad iudicis officium, publicamque salutem spectat, ut lites diminuantur, teste Juliano in l. 21. ff. de reb. cred. & Senecâ lib. 7. cont. 7. vers. Hoc erat itaque. 5. & quantum ejus rei fieri potest, finiantur. l. 3. §. 1. ff. de recep. arb. Arum. lib. 2. dec. XI. num. 61. Mævius p. 1. dec. 42. num. 4. & p. 2. dec. 277. item p. 7. dec. 125. Carpz. Resp. Elect. lib. 3. resp. 120. num. 16. & c. adde l. propterandum. C. de judic. Sic absentis defensionem meritò studet iudex l. si non. 19. ff. de pœnis Bart. ad l. nostr. unic. num. 3. publicè enim utile est, absentes à quibuscunque defendi, nam & in capitalibus judiciis defensio datur l. 33. §. 2. ff. de procur. vide seq. p. 2. concl. XI. §. 4. num. 9. Pariter, ubi res publicæ vel piæ causæ in discrimine versantur, iudex ex officio providet, etiam non rogatus, prout hoc factum dicit Mævius part. 7. dec. 151. in casu, ubi processu appellatorio, eleemosynarum colligendarum functio vacatura erat. Hinc quoque iudex scandalo obviam it l. 47. ff. de judic. l. 1. pr. ff. ad Sc. Maced. Alciat. lib. 6. resp. 69. num. 8. facitque ne cum aliâ, sponsalia celebrentur, antequam priora plenè discussa, & pro invalidis sint declarata. Cogit idem hæredem, ut piis causis legata solvat quo ipso certè petitionem ejus, cujus interest supplet, ut mirum sit, quòd ab officio iudicis suppletorio, hæc exempla remota velit, Vir mihi & famæ haut temerè vaganti extrinseus Clar. Ziglerus in Dicast. concl. XXXIV. num. 11. 12. cujus tamen tecto flammam injicere, aut censoriam virgulam, in libellum, exultantis fortunæ æstu, ad meritissimam famam subiectum, audaci imprudentiâ, stringere, religio mihi

mihi esset. E diametro in hunc censum suppletionis Sichard. & Brunnem. ad l. nost. unic. referunt l. fin. C. de bon. vac. Lib. 10. Sed ipsa illa lex reclamare & assa voce docere videtur, præsidem provinciarum, illo quidem in casu, non motu proprio, sed ad instantiam Palatinorum in vacantia bona inquirere: non tamen negaverim, in talibus bonis judicem vigilantem esse debere sine gallicinio.

CONCLUSIO VII.

Secundò debet judex, etiam parte tacente, ea agere, quæ ad substantiandum & validandum judicium, ut &, quæ ad justam procedendi viam pertinent.

§. I.

Est hoc ipsum fundamentum immobile, cur judex sine mandato pro alio agentem, ex officio à limine judicii repellat ineptum libellum, ut crudeliter ajunt Doctores, dentibus laceret, litis contestationem injungat, quæ & similia ex parte secunda melius apparebunt, ubi ea ex professo & in specie tractabimus: itaque cramben bis coctam non apponemus, ne mutato nomine de nobis fabula narretur Juvenalis sat. 7. vers. 151. dicentis:

*Nam quacunque sedens modo legerat hæc eadem stans
Proferet atque eadem cantabit versibus iisdem
Occidit miseros crambe repetita magistros.*

quos versus in simili adducunt, Argentorat. vol. 1. conf. 6. Interim validè hanc conclusionem, conscripto milite Antonio Fab. Cod. lib. 8. tit. 23. def. 36. & Bachovio ad Treut. vol. 2. disp. 26. th. 7. lit. C. defendit J. Ctiss. Ziglerus d. concl. 34. n. 8. & 17. in fin. Giphian. ad l. nost. unic. versu. Cujus tamen posterioris, Bart. ibid. n. 2. 3. Mævius p. V. dec. 402. totâ. part. 1. dec. 29. num. 9. & dec. 80. part. III. dec. 351. & 103. num. 8. Vant. de Nullit. in præfat. num. 24.

CONCLUSIO VIII.

Tertiò debet judex, ex jure communi, vel, si sit correctum, ex jure statutariorum, seu municipali, omnia supplere.

§. II.

§. I.

ET hoc est, quod vult l. nost. unic. verbis. *quòd sciat legibus convenire.* Debet enim iudex leges ductrices sequi l. 13. C. de sent. & interl. idque etiam jurare cogitur l. 14. C. de judic. & quidem cum hac dura & dira execratione: Si verò non hæc omnia observavero, recipiam hîc & in futuro seculo, in terribili iudicio, magni Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, & habeam partem cum Juda, & lepra Giezi, & tremore Cain, insuper & poenis &c. An idem à Principe & ejus Consistorio sit observandum, scire desiderantem erudiet D. Ziglerus concl. XXXVI. num. 10. & seqq.

§. 2.

POtest ergò per l. nostram iudex, debetque legem, rationem, vel juris remedium ad causam & intentionem litigantium fundandam maxime facientia supplere, si sint omissa, Perez & Bart. ad l. nostr. Scotan. in Exam. part. I. quæst. mih. 519. & 520. debet pro falsa & à scopo aliena lege veriore substituire, Sichard. ad auth. qui semel. C. quomod. & quand. iudex. &c. nu. 30. Giphani. ad l. nostr. un. vers. id enim volunt. Abbas Panorm. in c. Rainutius. num. xi. Ext. de testament. Hinc Sichard. d. l. & Göden, de sequest. pass. cap. I. num. 109. p. m. 161. ait, posse iudicem aliud coercendi remedium juris, quam quod petitum est, eligere, quod sibi commodius pro parte visum fuerit. Sic quando iudex videt ex illo remedio, quod intentatur, parti non esse consultum at ex alio, quod intenditur, vel intendi posset, idem impetrandum, ne lites multiplicet, statim debet hujus rationem habere, *quatenus per acta licet*: multò magis verò, ubi restitutione consulitur parti, si appellatio rejicietur, hanc admitti præstat. uti post Carpzov. lib. 3. resp. 120. num. 16. & seqq. docet Mævius p. 7. dec. 271. Add. p. 8. dec. 202. num. 4. item p. 1. dec. 134. num. 5. Apud prælaudatum D. Taborem Relat. 134. incip. *Wiewohl mir. num. 15. casum invenio hîc loci non obliviscendum. Ich wil aber* (ait Dn. Referens) *den Dr. P. wiewohl er es um mich nicht verdienet hat / daß ich ihn besser zu schliessen anweise / gleichwohl der Gerechtigkeit zu lieb / eine andere duplicam oder Ausflucht öffnen und unterstützen / nemlich / daß der Hr. von diesen beschwerden des Hauses eben so wohl als D. P. gewußt / und demnach Ihme dem Dr. P. von dem conscio Hr. kein solcher dolus könne bemessen werden der Ihme die relevation aufbürden thäte / quando enim emtor sciens rem alienam obligatamque accepit, nulla de evictione præstanda ei actio competit, utcumque stipulatio fuerit interposita &c. &c. Weil nun dieses fundamentum (NB.) juris sive duplicæ richtig / so hätte Dr. P. seines Gegentheils Wissenschaft mit folgendem kräftigen Schluß beweisen und also*

C

schliessen

schliessen sollen &c. &c. Quæ verba huc transcripta volui, ut tædium evolvendi, lectori, quantum possibile, adiungerem, etiam necessitatem eorum, quibus ad manus non est libellus, juris & nitidissimæ linguæ Germanicæ divitiis refertissimus, *supplerem*. Similia exempla, relationum concinnatores evolvens, totâ die obviam habebit. Ego, cum mihi à Viro quodam, de quo sibi Themis & patria gratulatur, acta quædam ad relationem inde formandam committerentur, nullus dubitavi, electionem reum vel tertium rei, quoque oppignoratæ possessorem conveniendi, quam ex invalido & intricato capite, pars vel patronus asserebat, ex alio capite vindicare actori; ductore, & textu in l. 8. ff. de distr. pign. & nobili Carpz. p. 1. Const. 32. def. 8. cuius castra non immeritò toti sequuntur, qui in Practicorum arenâ sudant. Si tamen creditores defuncti remedium separationis bonorum notum, non petant, iudex id ex officio non supplet, juxta Mævium. P. V. dec. 150.

§. 3.

PER *jus Commune*, in conclus. intelligendum jus civile Romanum, jus Canonicum, jus feudale, & Recessus Imperii: vide Cl. Struvium Ex. 2. th. 33. & seq. qui ad gustum ipsius Themidis, de his juris speciebus differit. An verò iudex præcisè communem opinionem sequi cogatur, explicant Be-hold. in delib. ex. lib. 46. ff. qst. 3. coroll. 15. Zigler in Dicast. concl. XXXIX Gail. 1. O. 153. Alciat. lib. 9. Resp. 166. n. 6. & lib. 5. respons. 15. num. 15. quibus tamen jungendus Vir Excell. Consultiss. Dn. Justinus Nomicus, Patronus meus Honoratissimus in nervosissimo discursu; *de novo Codice faci-endo, jureq; controverso decidendo*. Huc omnino referenda quoque quæstio oppido frequens, an in eodem dicasterio, ante sic judicata sequendi necessitatem judici imponant? quam negat Mævium suum p. 5. dec. 282. secutus Hahn ad Wes. de re judic. num. 8. ad verb. Aut ex opinione: nisi, ubi certa lex de casu proposito non adfuit, aut quæ adest, valde dubia existit, illeque pronunciandi modus in consuetudinem abiit. Adde Afflict. dec. 383. num. 7. 8. & dec. 79. Pacium enant. cent. 1. qst. 16. qui circa difficultatum labyrintho insignem l. 38. ff. de LL. occupantur. Rota quandoque rotat, ait Arumæ. lib. 2. dec. 1. num. 65. Oblitus sum Arthur. Duck, de usu & auth. Jur. Civ. lib. 1. num. 5. Cujacii 20. O. 1. Zigleri concl. XXXVI num. 17.--27. In specie an Cameræ Assessores præjudicia. v. c. Gailii & Mynfingeri, sequi cogantur, docet Roding. in Pand. lib. 3. tit. 2. p. m. 521. & 522. in negativam propendens.

§. 4.

§. 4.

Diximus, si jus commune jure municipali sit correctum, jus municipale judicem sequi debere: Adde Brunnem. ad l. nostr. unic. num. 1. Multa enim sunt, uti iis qui vel per transfennam praxin salutârunt, notum, quæ in juribus communibus non continentur, & tamen statuti vigore observantur, plurima etiam sunt, quæ in iis continentur, sed tamen non observantur, ut de multis juris articulis, idem dicere possis quod, *Justinianus Imperator & semper Augustus* (quæ verba, per purum anagramma, habent, *Primus ego sum vestra jura aptè instituens*: verissimo præconio! Justinianus enim jura lateritia accepit, marmorea reliquit) in pr. Inst. de satisdat. ait, de modo satisdandi, alium scilicet antiquitati placuisse, alium novitatem amplexam.

§. 5.

Rationem, cur judex jus Statutarium exorbitans præ jure communi attendere debeat, hanc affert Sichard. ad d. l. un. quia statuta cujusque populi sunt pro jure communi eo loco, ubi vigent, l. omnes populi. ff. de just. & jur. ubi pulchrè Bart. At jus commune supplendum à judice nemo Jctorum negabit, arg. d. l. un. Certum etiam est hanc l. un. velle, ut judex partis vel patroni socordiam vel ignorantiam juris justique suppleat: at illa vitia tam circa jus statutarium, quam commune versantur, quocirca in utroque succurrere debet. Facit huc quid non minus jus Statutarium, quam commune se servaturum judex juramento promittere teneatur l. rem non novam. 12. C. de judic. ubi Sichard. num. 2. adeoque quoties aliud Statuto, quam jure civili Romano dispositum reperitur, judex obstrictus est statutum loci sequi: Tusch. lit. I. concl. 397. num. 13. Gail. 1. O. 36. num. 12. &c. nisi litem suam facere velit. Göden. de seq. poss. cap. 2. num. 52. Addatur d. Tusch. lit. I. concl. 393. tota. ubi num. 10. ampliat, quod, etiam arbitri, statuta judicando observare teneantur. Denique, constat statutum tollere jus commune: fatuus autem judex est, qui juxta leges de consuetudine inumbratas judicat, uti arg. l. nostr. un. hoc ipsum probat Alciat. lib. 2. resp. 18. num. 8. 9.

CONCLUSIO IX.

Idem dicendum, de jure non scripto, nempe consuetudine, sive notoria sit sive non, modò illa Judici bene sit cognita. Ad jus non scriptum æquitatem referimus.

§. 1.

SECUNDUM l. nost. un. id quod juris est, & legibus convenit, debet supplere judex, at consuetudo est jus non-scriptum; diuturni enim mores consensu utentium approbati legem imitantur. §. 9. Inst. de jur. nat. gent. ut enim legis virtus est, imperare, vetare, permittere, punire l. 7. ff. de legib. sic & consuetudinis. Et cum ipsæ leges nulla alia ex causa nos teneant, quam quod judicio populi (seu principis: vide Nobiliss. Excell. Consult. Dn. Petri Reichardi Schefferi: Jcti, & Consiliarii Hanovici. Avunculi mei desideratissimi, Medullam Bachovianam ad d. §. 9. Inst.) receptæ sunt, meritò & ea, quæ sine ulla scriptura, populus probavit, tenebunt omnes: Nam quid interest, suffragio populus voluntatem declaret, an rebus ipsis & factis, prout hoc discursu inveteratæ consuetudinis vim Julianus asserit l. 32. §. 1. ff. de LL. ex cujus legis verbis finalibus, etiam apparet, consuetudinem contrariam, legem scriptam tollere, ne quicquam negotii hîc faceffente l. 2. C. quæ sit long. consu. in consilium adhibebis Pacium cent. 2. quæst. 14. & Dn. Strauch. Diff. Justin. 1. aph. xi. Et quid opus est ambagibus, cum compendia præstò sint? Ipse sacratissimus Imperator pr. Inst. de off. jud. imprimis judicem illud observare jubet, ne aliter judicet, quam legibus, aut constitutionibus, *aut moribus* proditum est. Et judex jurare tenetur, se secundum consuetudinem judicaturum: Sichard. ad Auth. jubemus. num. 8. C. de judic. quod & Cameræ Assessores facere coguntur Gail. 1. O. 36. num. 14. & Assessores Curiae Monasteriensis & Juliacenensis Hiltrop. loco mox citando. num. 11. Unde unanimi voto Doctores concludunt, judicem contra consuetudinem judicantem, litem suam facere: Hiltrop. Proc. p. 1. tit. 5. num. 9. 10. Gail. & Sichard. dd. 11. & in syndicatu teneri Gail. 2. O. 31. num. 2. posseque à sententia ejus appellari Tusch. lit. 5. concl. 695. num. 25. Et porrò transgressorem consuetudinis, puniri ut transgressorem legis: Isern ad tit. jur. feudalis, De consuetudine recti feudi num. 2.

§. 2.

STAT itaque immobilis, &, ut Marpesia cautes, consuetudinem jus esse: Sunde statim subsumo, eam à judice supplendam, fretus oraculo legis nostræ unicæ. Idque eò magis, quia ea etiam juris Romani peritissimum advocatum latere potest: cujus ignorantiam, novitio certè non improbabilem, judex supplere scientiâ suâ debet, ne justitia naufragium faciat, non tam nautæ quam navarchi, judicis dico, culpâ. Ubi majus est periculum, ibi cautius est agendum, monente vulgata juris regula ex l. 1. §. 5. ff. de carb. edict. c. ubi periculum X. de elect. in 6. Nec hujus sententiæ veritatem suspec-

ctam

etiam reddit effugium quorundam, oggerentium iudicem non posse supplere ea, quæ sunt facti: at consuetudinem facti esse. l. 4. ff. de custod. reor. D. Struvius ex. 2. th. 21. princ. Gail. 2. O. 31. num. 15. Nam rectè sententiæ nostræ Patronus Giphanius ad l. nost. un. versu Quod autem. & hunc secutus Franzkius tit. de legibus. n. 90. negat, consuetudinem ipsam quid facti esse, licet introductio ejus per actuum frequentiam, quid facti sit: perinde, ut de jure scripto quæri posset, an v. g. lex illa lata sit: unde sequelam ducere non licet, ergò ipsa lex est facti: at bene, ergò legislatio est facti. Sic possessionis acquisitio est facti, ipsa possessio jus in re.

§. 3.

Dictum in conclusione, *sive notoria sit sive non*. Diversimodè in hoc puncto & loquuntur & sentiunt Doctores. Quidam ajunt, consuetudinem notoriam licet non probari, attamen allegari debere, cæteroquin ejus rationem non habiturum iudicem, ita post manipulum Doctorum suffragantium statuit Gail. lib. 2. O. 31. num. 17. Mynsing. cent. 6. Obs. 3. n. 3. addens hanc sententiam in Camera receptam. num. ult. Sichard. ad l. nostr. unic. num. 5. Menoch. lib. 1. præf. 52. num. 7. Vinnius lib. 2. cap. XI. in fin. & hunc sequens Zigler concl. 34. num. 18. Perez & Mornacius ad l. nostr. unic. Sed omnes horum leges & textus, quos quævis ad partes suas vocant, de factis notoriis loquuntur, non in consuetudine, adeoque jure versamur. Itaque nos de capis quærimus, illi de aliis respondent. Tum glossis, non semper textibus illi nituntur, ut sæpe occinere liceat: *Textus non fallit, glossa peribit iners* Mynsing. d. Obs. 3. in genere de facto notorio loquitur, nec in specie de consuetudine discursum intelligendum, quicquam ait. Gailius, qui d. num. 17. docuerat notoria esse alleganda, sibi ipsi contrarius. lib. 1. O. 31. num. 4. & 5. ne quidem allegatione opus ait, quod & ipsum putat Mævius part. 6. dec. 40. num. 1. & part. 7. dec. 155. totâ. Idem, quod mirere! accidit Sichardo; hic d. num. 5. consuetudinem, ut notoriam, allegandam contendebat: mox idem ille Sofia, ad auth. jubemus. C. de judiciis. num. 8. ait; sicut iudex tenetur de jure supplere, id quod advocatis partium deest, ita quoque tenetur supplere, id quod positum est in consuetudine, etiamsi NB. partes consuetudinem non allegent. *Quo teneam nodo mutantem Protea vultus?* Sed bene est, quod erumpens è tenebris veritas tandem oculos perstrinxerit. Confer pro nobis, Tusch. lit. S. concl. 695. num. 10. Gutiérrez. de juram. confirm. lib. 1. cap. 70. Brunnem. ad l. nost. un. num. 1.

§. 4.

NOstra hæc est sententia, judicem consuetudinem, licet non partibus vel harum patronis, attamen sibi notoriam v. g. ex judiciis contradictoriis; supplere debere. Ut enim alia jura nec allegata nec probata supplet, sic & jus non scriptum. Nec enim diversitatis rationem, vel Delio narratore adhibito invenire mihi licuit, persuaso ex præc. §. 2. consuetudinem ipsam nil facti habere, sed ejus introductionem. Quod si verò, ut supponimus, judici sit cognita consuetudo, quid opus est soli lumen foenerari, & ejus introductionem judici sat notam probare? esset hoc quidem partes ad superfluum probationem astringere, de quo semper ab initio litis protestari solennissimè solent: Rosbach. Proc. tit. 35. n. 4--8. Nicol. ad Proc. Frid. part. 1. cap. 9. num. 36. Certè, in notoriis, etiam parte non petente, supplere cessantem judicem, partem gravare dici, ait Tusch. lit. I. concl. 397. num. 23. & 24.

§. 5.

Illud difficultatis nunc excutiendum, quid consilii? si judici consuetudo non examussim sit nota: sed diu fluctuanti tandem portus oblatus. Card. Tusch. lit. I. concl. 395. num. 3. docet, judicem, consuetudinem ex se ipso cognoscere, & in eam, ex officio inquirere debere, de quo pluribus pro & contra differit, & an idem in causis magni præjudicii, & aliis punctis, non ad processum sed causæ decisionem pertinentibus, locum habeat, deducit. Similia his colligi possunt ex D. Mævio part. 2. dec. 377. totâ, ubi tamen judex in consuetudinem à parte appellante, pro decernendis processibus appellatoriis allegatam, inquit, id, quod, ne falsi criminis postulemur, fatendum duximus.

§. 6.

HActenus circa unam juris non-scripti speciem explicandam hæsimus: nunc & altera, scilicet æquitas est salutanda. Et cur hanc ad jus non-scriptum non referamus, ratio est, quod nullam æquitatem nisi non-scriptam agnoscamus, cum D. Struvio ex. 2. th. 44. Schnobel. ad ff. disp. 1. th. 24. (ubi notandus D. Bejer) & Hunn. Var. Resol. lib. 1. Tr. 1. qst. 15. quicquid subtilitatis pro veritate hac fuganda corradat D. Hahn ad Wesf. tit. de justit. & jur. num. 18. Hoc tamen notandum, quod Idem *ibidem* docet, æquitatem in duobus consistere, primò in legis interpretatione; secundò in emendatione: Hæc iterum duplex est, abrogatio & *suppletio*: Suppletio autem fit, vel propter legis universalitatem, vel ratione legislatoris, quando scilicet

scilicet is, sciens vel ignorans quid omisit. Adde Gothof. ad l. 3. C. de edend. Wissenb. ad ff. p. 1. disp. 2. th. 6. Quod si aliquid, certè æquitas à judice erit supplenda, & ut in l. 4. §. fin. ff. quod cert. loc. dicitur, semper ante oculos habenda, Alciat. lib. IX. Resp. 137. num. 7. cùm hoc ipsius sc. judicis proprium sit, quarto, ut sic dicam, modo. In omnibus quidem rebus, majorem justitiæ æquitatisque, quàm stricti juris, rationem judex habere debet l. 8. C. de judic. maximè tamen in jure, id est, legum interpretatione l. 18. ff. de LL. l. 90. ff. de reg. jur. ubi Dd. hinc Jurisprudencia dicitur ars æqui & boni. l. l. pr. ff. de justit. & jure. Meretur præ reliquis hîc à nobis allegari. l. 13. ff. de testib. ubi ita illustris Papinianus: Quæsitum scio, an in publicis judiciis calumniæ damnati, testimonium judicio publico perhibere possunt? Sed neque lege Kemmia prohibentur, & lex Julia de vi & repetundarum, & peculatus, eos homines testimonium dicere non vetuerunt: Veruntamen quod legibus omissum est, non omitteretur religione judicantium, ad quorum officium pertinet, ejus quoque testimonii fidem, quod integræ frontis homo dixerit, perpendere.

§. 7.

Non tamen hîc intellectum volumus æquitatem fictam. cerebrinam, & in uniuscujusque judicis vineto, ut veriùs loquar, fimeto natam, hæc enim, juxta Baldum lib. 1. cons. 9. num. 3. Thoming. decis. 16. num. 17. duplex est iniquitas, Quomodo verò judex, hîc cautius mercari, & intra liciti metas sese continere possit, ne, ut Celsus juvenis ait in l. 91. §. 3. ff. de verb. obl. in quæstione de æquo & bono, sub auctoritate juris scientiæ, perniciosè erret, id cùm aliam ad arenam vocemur, nunc quidem persequi nolumus: Vide Papinianum Frisicum, Wissenbachium in Comm. ad ff. part. 1. disp. 2. totâ. & ad l. 90. & 206. ff. de reg. jur. cui à latere comes jungendus Sporm. in Justitia Vuln. part. 1. tit. 5. toto, & Dn. Zigler in Dicast. concl. XXXVI. §. 34. & seqq. ad §. 42. quæ Virorum triga, helice & cynosura erunt, æquitatem informatam justitiam quærentibus, & ne in vada & syrtes, multorum funere nobilitatas, quis feratur imprudens, pyxidcm nauticam subministrabunt.

CONCLUSIO X.

Potest & judex res facti: v. c. exceptiones non propositas supplere, modò eæ ex actione proposita, productis instrumentis, confessione partis, aut aliàs ex actis,

*actis, quasi per rimam, appareant, & sic judici ut
judici de illis constet earumq; veritate.*

§. 1.

ITa (invito Dn. Struvio ex. 46. th. 12. Ummio cum alleg. disp. ad proc. VIII. num. 55. Zangero de Except. part. 3. cap. 26. num. 11. quem tamen seq. n. 15. & 16. corrigit vel potius limitat, quod & fit part. 3. cap. 5. n. 7.) sentiunt Perez. ad l. nost. unic (adducens Guid. Pap. qst. 221. & Fabri cod.) Giphani, ibid. vers. Et ita de exceptionibus. Bartol. ibid. num. 1. addito Schardio ad notas Bart. d. l. ad verba. an judex possit. imprimis Tusch lit. I. concl. 397. num. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & c. item concl. 398. num. 27. Treut. vol. 2. Disp. 26. th. 7. lit. C. ubi Hunn. & Bach. Hiltrop. Proc. part. 1. tit. 5. num. 14. & tit. 19. num. 101. (sibi clariùs quàm ut dissimulari possit jugulum petens p. 2. tit. 12. num. 11. & 12. quod tamen pace tanti Viri monemus, non pro viro sed pro vero pugnantes) Scacc. de Appell. Qst. XI. num. 34. vers. contraria sententia. Zigl. in Dicast. concl. xxxiv. n. 9. 10. Schnob. ad ff. disp. 22. th. 10. Sichard. ad l. 3. C. de transact. num. 10. Spormacher, in, certatim aspirantibus Musis & Themide elaborato, & supra citato libro, justitia vulnerata, Christianè, juridicè & politicè sanata: cap. ult. num. 10. sub fin. Piaculum nullis victimis expiandum esset, in hanc scenam non producere Celeberr. Mævium, qui sententiam nostram eleganti decisionum pari, nempe part. 3. dec. 351. & p. 7. dec. 155. illustrissimam reddit. Nescio quis veterum interrogatus, quænam Ciceronis oratio elegantissima esset? respondit, longissima. Idem, sine veritatis præjudicio de Mævii decisionibus dicas. Sed nec Brunnemanni ad l. nostr. unic. num. 7. scripta illa laudata transeunda. Hæctori certè Mævio, Brunnemannus Achilles non tam opponendus quàm apponendus. Et hanc nostram opinionem æquiorē putat ipse dissentiens Ummius loco cit. *Possē* judicem tales exceptiones supplere, non verò *teneri*, putat Decius allegatus abs Hiltrop. d. tit. 12. num. 23. Tusch. d. concl. 397. num. 7. Teneri tamen ē pluribus statuit Schnob. d. th. 10. post Wesenbecium. Fluctus opinionum vel peritissimum, in juris Oceano natandi absorbere valent. Vide seq. concl. XII. & p. 2. concl. XI.

§. 2.

Dupliciter autem judex dicitur quid *in facto* supplere. Primò, Si judex aliquid addit & fingit atque præsupponit, taliter factum fuisse, de qua tamen qualitate aut additamento, nihil ex actis apparet. Ita si judex in facto *supplet*, pars ei, ut plurimum, loculum *implevit*, quam obrem non laude

de sed poenâ, & (ut cum Juvenali sat. i. loquar) Gyaris non brevibus, est dignus nisi notoriâ æquitate excusetur, uti id fit, cum in actione publiciana prætor fingit, usucapionem in totum completam, quæ tamen talis non est: nota. §. 4. Inst. de action. l. 17. l. 1. ff. de publ. actio. Struv. ex. XI. th. 38. & 40. Secundò, quando dicunt Dd. posse suppleri facta à iudice, quæ desunt, non quidem per priorem modum fictionis & ex imaginariis & cerebrosis si non Cerberosis præsuppositis, sed per modum explicationis, majoris dilucidationis, & ut apertius eruatur, atq; in cognitionem veniat id, quod revera factum ex actis patet, si à parte non tam expressè & solenniter allegatum sit: Vide præc. concl. V. §. 4. in fin. Posterior significatio nostræ est intentionis: conf. Dn. Zigler, d. concl. 34. num. 7. & 17.

§. 3.

Dictum in conclusione, *quasi per rimam appareant*. Cum enim iudex. v. g. exceptiones ex ipsa causa oriundas, ex quæ actis apparentes, attendit, non tam, si ad accuratam Cleanthis lucernam, rem lucubremus, directò quid supplet, quàm causam, advocati vel partis culpâ involucris tectam, & veritatem in profundo, juxta proverbium, mersam è latebris eruit, vide Zœsium tit. de postul. num. XI. Nec enim ille novam speciem facit (quicquid tandem Justinianus senserit in. §. cum ex aliena. 25. Inst. de rer. div.) qui frumentum ex spicis excutit, sed eam, quæ jam est, detegit. l. 7. §. 7. in fin. ff. de acq. rer. dom. quam elegantem legem huc, ad subsidium causæ nostræ vocare, & ut pretiosam purpuram, vestimento nostro intextere, sicque accessionis jure, juxta §. 27. Inst. de rer. div. eam nostram facere placuit: conf. Ziglerum d. concl. 34. §. 9. Afflict. dec. 354. ubi num. 10. ait: Opponenti sufficit proponere factum taliter, quod resultet exceptio, licet specificè non opponatur; hoc voluit Bart. in l. 1. ff. de except. ubi dicit, quod si non dico, excipio contra intentionem tuam; sed factum simpliciter narravi, ex quo resultet exceptio, an sit idem ac si opposuisset? & dicit, quod idem est, ac si exceptio proposita esset, quia postquam factum proponitur, notum est iudici, & iudex ex suo officio potest absolvere. Idem firmat Bart. in l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infect. Sufficit ergò narrare factum, ex quo apparet, exceptionem competere. Et licet reus, qui factum narravit, expreslerit unam exceptionem sibi competentem, si tamen ex facto narrato alia sibi competit & exprimit quod opponit aliam sibi competentem ex narratis, & in veritate sibi competit, dicendum est, quòd jam illa omisâ, opposita est. Hactenus Afflictus!

D

§. 4.

§. 4

REquisivimus in conclusione, *ut factum judici ut judici constet*. Acta enim judicialia, judex semper ut heliotropium solem, debet ante omnia inspicere: Mævius p. 7. dec. 337. Hinc Baldus, ea vocat vehiculum judicis ad sententiam: Speide!, voce Acta. quod vehiculum (ut ait Accursius) male interdum vadit, nisi axungia adhibeatur: *Wer wol schmiert / der fährt wol*. Liceat rem exemplo declarare: Titio judici, ex actis constat, actorem ob mutuos datos 100. florenos, agentem reo majorem summam debere pure & liquidò; hinc judici ut judici de exceptione compensationis constat, adeoque eam rectè attendit, utpote ex actis notoriam: Hiltrop. part. 1. tit. 5. num. 14. Vide Besold. Delib. Juris ex lib. 2. ff. qst. 2. §. Sanè judex: confer seq. partis 2. concl. XI. §. 4. num. V. Secus est (quicquid erroris foveat Scotanus in Exam. part. 1. qst. mih. 520. nimium judici indulgens) si judici aliunde, quàm ex actis & actitatis, de exceptionibus constet, quo casu eas non debet supplere regulariter: vid. d. concl. XI. partis 2. nisi (quæ limitatio oppidò notanda) persona pro qua supplet sit pupillus, pauper, vel ecclesia: vide l. 1. §. 15. ff. de magist. conven. Hiltrop. Proc. part. 1. tit. 19. num. 101. Gothof. ad l. 4. §. 8. ff. de damn. infect. lit. u. Cravett. conf. 190. n. 8. & seqq. Brunne- man. ad l. fin. C. de Assess. & ad l. nost. unic. num. 7. qui, & pro dote, facta supplere judicem posse addit, ut & pro absente de quo plura notabilia tradit Idem ad l. ult. pr. C. de appell. quem sequemur seq. p. 2. concl. XIV. §. 2. num. 6. Similem casum, ubi sc. judici, ut judici, ex actis, de morte partis constare debet, ex Gailio 1. Obs. 109. num. 4. Myns. 1. O. 83. Tabore Relat. Argent. 43. notabo in part. 2. concl. 14. §. 1. num. IV. Quod si vero judex, etiam summâ adhibitâ diligentia factum, vel ejus qualitates (quas tantum subolet, & quasi in tenebris palpat) percipere clariùs nequeat, sententia interlocutorio-actoria (vide Roding. Pand. Cam. lib. 1. tit. 19. §. Secundò per. pag. mih. 287) partes vel Advocatos ad ulterius procedendum, & factum clariùs proponendum cogi solere ex relatione Clariss. cujusdam Jcti & Consiliarii habeo: Scilicet, sic ex spicis frumentum excutitur operâ Patronorum, *tritura forensi operantium*, *Das Korn muß durch die Flegel besser außgetroschen werden*. Absit Momus captator verborum!

§. 5.

Notabilem dictorum exceptionem invenire licet in puncto dationis & prorogationis dilationum. Etsi enim alias dilationes non concedantur, nisi à parte petitæ (beneficium enim non datur invito vel ignoranti, & qui lucernâ opus habet, oleum ipse infundere cogitet. Estque dilatio facti,

Et, qualia non supplet iudex, uti in terminis ratiocinatur, Sichard. ad l. i. n. 4^a C. de dilat.) tamen ubi impedimentum, etiam extra acta, iudici est notorium, ex officio, istas dare & prorogare potest, imò debet, prout hoc tribus Achilleis rationibus, & has sequenti præjudicio, confirmat Mævius part. 8. decis. 202. ubi appendicis loco tradit, inter decisa ipsius, sæpius de hoc monitum, quòd iudex ex illa causa notoria, per quam in integrum restitutio peti atque implorari potest, potius ex officio partis jura illæsa servare, nec subtilia processuum curare debeat, quàm post vulneratam causam remedia admittere, ne scilicet lis multò prolixior reddatur: idque litium compendium apud Tribunal Wismariense exactè semper servatum. Adde seq. decis. 203. quæ loca, ut alia multa debeo Consult. Char. fratri Germano, Philippo Conrado, id quod in transcurso! Confer ejusdem D. Mævii part. 1. dec. 134. (ubi num. 5. post Carpz. lib. 3. Resp. 74. num. 14. docet. iudicis eam non potestatem modò, sed etiam officium esse, ut si prævidet partibus remedium aliquod seu restitutionem in integrum, ex causa justa competituram, ut præveniat potius quàm exspectet, indulgendo maturè quod tandem impetrari posset, quò litigantes à moræ molestiis, & impensis litigiorum liberentur) & part. 2. dec. 369. tota. item p. 5. dec. 382. p. 3. dec. 347. & denique p. 6. dec. 40. quæ loca in grariam curiosi Lectoris conquisi. Atque ex his ab Areopagitico Senatu Aulico Hanovico ex officio datus Advocatus, pro Generosissimo Barone de St., à Serenissimâ quâdam Principe ad extera loca missio, dilationem petii anno 1678. mense Dec. usque dum rediret Hanoviam, ubi ex Edicto, nautæ, caupones, stabularii &c. (quod edictum de tribus nebulonibus Alciatus vocitavit: Klock. de Aerario lib. 2. cap. 59. num. 7.) contra quendam cauponem ageret. Vide seq. patt. 2. concl. XVII. §. 5. & de tota re optimè commentatum Ruland. de Comm. p. 1. lib. 2. cap. 7.

§. 6.

Specialiora, de *Exceptione* à iudice supplenda dabimus part. 2. concl. XI. Subiaceuratiùs, in genere & specie, hoc Thema evolvemus. Hic in genere de facto supplendo actum.

CONCLUSIO XI.

Idque, sive alteri parti præjudicium fiat supplendo, sive non.

§. I.

Dissentiant hîc non pauci, quos inter & Schröderus & Giphani. ad l. nostr. unic. Sed demus eis Advocatum, ne cura turba litigemus! & quem potius quàm Strenuum Arumæum? Hic ad Pandectas Disp. V. num. 8. nil intentatum relinquit, ut persuadeat, judicem tantùm ea supplere posse, quæ pertinent ad causæ cognitionem adjuvandam, quæque si suppleantur, non afferant præjudiciū alteri parti, qualia esse ait, dicere tempora appellationum esse lapsa, inquirere diligentius de re & summa petita: Exceptiones autem ideo suppleri non posse, quia in his magnum versetur præjudiciū, nisi exactis sint perspicuæ. Sed accedat hæc Arumæi objectio ad veritatis ignem, jam calefcet plus satis! Et quid *novum* accendere opus? de hoc hoste jam manubias retulit Dn. Zigler in Dicast. concl. XXXIV. §. 19. ita ajens: Bonum factum! fatetur tandem Arumæus, exceptiones exactis perspicuas suppleri posse, & sic post longas recusationes nostris adhæret partibus, quas non aliter defendimus quàm, si exactis, de exceptionibus supplet: Sed nec video, quomodo suppleri aliquid queat, quod alterutri parti nullum afferat præjudiciū: dicere tempora appellationum esse lapsa, profectò parùm proficuum est appellanti, qui lapsa ea nollet, & per appellationem interpositam tam judicem quàm adversarium circumvenire intendit. Ne sine præjudicio alterutrius partis diligentior instituitur causæ inquisitio, ut ita ubique periculum alterutri immineat. A veritate laurum meruisti, Ziglere!

CONCLUSIO XII.

Pro asse conclusionum partis primæ explendo, hoc, coronidis loco, addimus, esse quædam, quæ judex quidem supplere potest, non tamen ut alia præcisè ex officio tenetur: item quædam, quæ partes agere nequeunt, quarum vicem ille supplet.

§. I.

Solaribus radiis hæc conclusionis pars prior scripta est in l. 40. ff. de judiciis, ubi ita, more solito, breviter ait Papinianus: Non quicquid judicis potestati permittitur, id subicitur juris necessitati; de quo textu, ut alibi Afflictus ait, magnum festum faciunt Doctores. Hujus prioris membri con-

conclusionis exempla varia offerri possent. In maleficos iudex sub durissimis poenis inquirere ex officio tenetur: Dn. Zigler in Dicast. concl. 47. totâ. Carpz. prax. crim. p. 3. qst. 103. num. 52. & seqq. ubi adductis aliquot præjudiciis docet, magistratum non inquirentem, amittere jus merum, *die Obergerichte*. At Apostolos non petitos iudex dare potest, non tamen tenetur: Nicol. in proc. Frid. part. 2. cap. 4. num. 12. Carpzov. Process. tit. 18. art. 3. num. 63. & seqq. Sic iudicem ea, quæ in actis apparent & facti sunt, supplere posse, si tamen non supplet, litem suam non facere putat Angelus in l. si unus. §. pactus. ff. de pactis. Card. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 7. quod non *κατὰ παντός*, nec, ut in l. 3. ff. de legib. dicitur *ἐπὶ τὸ πλεῖστον* verum putamus. Exceptionem præscriptionis in criminalibus adeò suppleendam Dd. docent, ut si eam iudex non suppleverit, sed reum, ea tutum, ad supplicium rapi curaverit, ipse sit decapitandus: Carpz. pr. Crim. p. 3. qst. 141. n. 7. Berlich. p. 1. concl. 58. totâ, præsertim n. 10. & 14. cum seqq. Porro in iudicio summano, feriarum, ob necessitatem hominum introductarum, velut messium, ratio non habetur, ita, ut non obstantibus feriis, causæ summariæ, etiam reo contradicente expediri possint: quod ideo notandum in prax. monet Hiltrop. Process. part. 1. tit. 4. n. 51. quia sæpe prætextu messis, cognitiones omnium causarum indifferenter rejiciuntur, recusantq; iudices, debitoribus favorisantes (ita ille loquitur) ad captionem vel distractionem pignorum aliòsve actus executivos procedere, idque in creditorum non leve detrimentum, volunt autem id taliter excusare vel defendere, quod textus Clem. sæpe de Verb. Sig. utatur verbo, *valeat*, quod voluntatis arbitrium inducat, quasi iudex, non obstantibus feriis, in summaniis & executivis procedere possit, si velit, non tamen ad hoc necessitate juris adstringatur d. l. 40. ff. de iudic. Similiter, iudex acta ex officio ad J Ctorem collegia transmittere potest, non tamen tenetur, nisi pars petat Mævius part. 3. decis. 40. Dissentit post Schraderum aliosq; Berlich. p. 1. concl. 59. num. 12. putans, ne quidem parte petente iudicem ad transmissionem cogi. Sic iudex expensas non petitas adjudicare potest, non tenetur, si credis Berlich. p. 1. concl. 78. num. 54. & 55. & Ummio ad Process. Disp. 22. num. 33. de quo nos agemus §. 3. concl. XIV. Parte 2. ex quâ, & his exemplis vicina, colligere licet.

§ 2.

Posterioris membri conclusionis nostræ (ubi scilicet iudex ea facit, quæ neutra partium potest, & hoc modo supplet.) exempla a variore manu porrigemus, relicta alibi ea colligendi libertate. Præ cæteris hîc ad rhom-

bum facit decisio 343. partis 2. Mævii, ubi appellatione interpositâ super jure retractus, dum neuter litigantium ædes possidebat, circa quas, ut circa pomum Eridos, lis erat, illis tamen, ut sartæ tectæ conservarentur, æquè ac litigantibus, ut victor plùs commodi, victus minùs incommodi haberet, consultiùs erat, in controversiam vocabatur, quis eas locaret? partium neutri id concedi debebat, ob insigne, quod alteri immincebat præjudicium! concordet hoc in puncto partes reddere, desperati res laboris erat! Quid ergo consilii? Judicem officium interposuisse ædesque locasse decisionistarum Dicastor Mævius docet, quòd ad ipsius, putà judicis officium spectet *supplere* partium debita & utrique consulere, adeò ut factum judicis, factum partis audire soleat.

§. 3.

TAndem hîc loci, hoc *παρέργως* monendum, solere Interpretes ferè omnes, affinem, omninò tamen distinctam à materia nostra, questionem in explanatione legis nostræ unicæ C. ut quæ defunt Advoc. &c. tractare, an videlicet judex secundum conscientiam? an secundum acta & probata judicare debeat? Sed cui non cantatus hic Hylas? quid noctuas Athenas? Tota Doctorum plaustra, huic themati insudantium, & (prout naturalis est hominum ad dissentiendû facilitas, l. 17. §. 6. ff. de recep. arb.) non magis quàm Proculiani & Sabiniani convenientium, videre licet apud Dn. Struv. ex. 44. th. 5. n. 3. Hahn ad Wes. tit. de probat. n. 10. Vigel. meth. jur. contr. Lib. 2. cap. 16. reg. 3. Tusch. lit. I. concl. 398. totâ. Nic. in proc. p. 1. cap. 42. n. 20. & qui methodicâ rei explicatione omnium luminibus obstruit D. Zigler in Dic. concl. XXXV. Nobis, nec licet, nec placet ingenii vires ad Marpesiam istam caute experiri, aut edecumatis horum discursibus aliquid adjectu dignum annectere. Vexilla tamen eorum sequi & albumiis calculum adjicere tutiùs videtur, qui majorem conscientia, quàm actorum & probatorum rationem habent, modò summus sit judex, qui sententiam ferre debet? quod si inferior; hic scientiam suam majori revelet, & exutâ judicis personâ, testis vices subeat. At quid unus testis efficiet? ait Perez ad Cod. lib. 1. tit. 40. Resp. Saltem torturæ locum faciet; si solus est.

FINIS PARTIS PRIMÆ.

TRA-

TRACTATUS DE OFFICIO JUDICIS SUPPLETORIO

PARS SECUNDA,

Ejusque

CONCLUSIO PRIMA

Premissis generalioribus, & duodecim quasi fulcris, nunc pressius pedem admovebimus ad Processus specialia, visuri; quanam in singulis partibus vices sint judicis suppletis. Et primo quidem, circa supplicationem & supplicantem pro Processu impetrando, quædam judex, ex officio, & parte non petente, facit.

§. I.

Sic I. supplicationem ineptam judex rejicit statim ac oblata est, v. g. si ad hunc non sit directa, qui judicio præest, sed ad alium. v. g. Protonotarium: Mindan. de Process. lib. 1. cap. 4. memb. 2. dum enim præsidii spem supplicans, stultâ imperitiâ, ponit in famulo, & sic (ut alibi Baldus ait) equum per caudam frenat, rectè, offenso domino, desiderii moram patitur: Nicol. in Process. part. 1. cap. 2. n. 20. In Camera Spirensi solius judicis nomen in supplicatione ponitur: Roding. Pand. lib. 3. tit. 20. §. 45. pag. mih. 695. Est & inepta supplicatio, si dies factæ insinuationis ei non adscripta, jure Cam. Denais. tit. 294. num. 6. Umm. disp. V. num. 12. si nomen Procuratoris vel

vel advocati omiffum. Umm. d. l. Denais. tit. 293. num. 1. 2. 3. & tit. 292. n. 5. & 8. vel nomen supplicantis aut citandi: Gail. 1. Obs. 49. num. 5. Roding. lib. 3. cap. 20. num. 7. 8. Umm. dict. Disp. V. num. 8. Denais. d. tit. 292. num. 7. Receptum tamen est, ut licet non omnia citandorum nomina in supplicatione exprimantur, illa tamen non rejiciatur, si schedulâ, vel alio modo significantur: Ummius d. num. 8. Similiter in Camera informis est supplicatio, pro processibus appellatoriis, si dies latæ sententiæ &c. non expressa, de quibus Denais. d. tit. 292. §. 6. Roding. d. lib. 3. tit. 2. num. 10. ubi Notæ notandæ. Si in causis nullitatis, in supplicatione vel instrumento nullitatis, causæ nullitatis non sint expressæ. Gail. 1. O. 127. num. 9. nam tum supplicans audit, *Wosern der Supplicant in specie nullitates deduciren wird / sol darauf ergehen was recht ist.* Roding. lib. 3. tit. 20. §. 47. ubi Additionator monet, supplicationi libellum nullitatis solere adjici, cum longiorem causarum catalogum, in supplica recensere, difficile sit. In supplicatione pro citatione per edictum impetranda, tria loca vicina, ubi affigendæ sint citationes, designanda, quod si negligatur tale, videt supplicans decretum: *Noch zur Zeit abgeschlagen / sondern wosern Supplicant, die drey Ort / worin die citatio per edictum anzuschlagen / der Ordnung gemäß / namhaft machen wird / sol ferner &c.* Roding. d. cap. 20. num. 36. Sic si factum non insertum supplicationi, vel conclusio inepta & informis addita, judex decernere solet, *wie gebetten / also abgeschlagen:* Umm. d. disp. 5. num. 10. Roding. lib. 3. tit. 2. num. 7. (ubi Additionator docet, causam rejectionis addendam decreto hodie, ut ut id olim non fieri solitum, sed advocatis quasi in tenebris micandum fuerit, quod etiam carpit Autor Comitioi. Ratisb. part. V. pag. 352. & 353.) etiam si clausulâ salutari (*super quibus omnibus rogo jus & justitiam &c.*) supplicatio munita Roding. d. tit. 20. num. 12. quia illa tantum in libellis locum habet, non in supplicationibus. Gail. 1. Obs. 61. num. 12. Ummius d. l. num. 12. Quomodo verò requisita ad unamquamq; constitutionem, v. g. fractæ pacis, pignorationis &c. necessaria, in supplicatione sint observanda, latissimè & accuratissimè pertractat Roding. d. tit. 20.

§. 2.

ITa II. judex ex officio repellit supplicantem. I. si notoriè injusta petat: vide l. 26. pr. ff. de testam. tut. l. 11. C. de reb. cred. & alias, quas habet Mævius loco citando. conf. post Alex. & Bald. Tuschium lit. I. concl. 397. num. 30. Mævium p. 1. dec. 42. verbi gratiâ, arrestum quod judici non ad necessitatem, sed ad adversarii famam vulnerandam & tantum nocendi animo, apparet petatum, uti facti speciem exhibet Mævius p. 7. dec. 85. addens
petito

petito non annuendum, etiamsi supplicans sufficientissimam cautionem, de tribunali indemni servando offerat: &, si tale arrestum impositum sit, etiam parte læsâ insciâ, imò & reluctante, dissolvendum illud esse: prout idem docuerat part. 2. decis. 299.

II. Si sit notorius excommunicatus, bannitus, vel ob similem causam agere nequeat: his enim petentibus jus à judice denegatur. c. intelleximus. x. de judic. ubi Felin. Carpz. pr. crim. p. 3. qst. 104. num. 39. Card. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 10. 11. 12. Vigelius meth. jur. contr. lib. 1. cap. 6. reg. 7. §. Planè hoc casu. pag. m. 63. Hiltrop. Process. p. 1. tit. 13. n. 11. 12. Struv. ex. 21. th. 14. (Diff. Menoch. de Præs. lib. 2. cap. 46. num. 7. sibi vix constans seq. cap. 48. num. 6. 7. 8. in excommunicati admissione periculum animarum subesse putans) modò major sit excommunicatio: Vid. Discurs. meum, De eo quod sit ipso jure. cap. 2. th. Nicol. in Process. p. 1. cap. 25. n. 3. Hiltrop. d. l. si ipse excommunicatus agat siue alius ejus nomine Zang. de Except. p. 2. cap. 8. num. 104.—109. etiam in judicio spoliatorio Alciat. lib. 6. resp. 50. num. 4. quod tamen aliàs ita privilegiatum est, ut, & servum actorem admittat l. 1. C. si per vim. &c. Wissenb. ad l. 107. ff. de reg. jur. Hahn ad Wesf. de vi & vi arm. num. XI. in med. item 12. annis majorem, si ne tutore l. 3. C. qui legit. pers. ubi Gothofr. vide Afflictum dec. 283. num. 5. Quæ de excommunicatis diximus, non obtinent in deportatis aliis (v. gr. ab uno Principe Imperii) aut relegatis: Nicol. d. l. num. 3. attamen in pupillo sine tutore, in minore sine curatore, & filiofam. sine patris consensu agere volentibus: ne judicium reddatur illusorium & nullum: vide part. 1. concl. VII. Hiltrop. Process. p. 2. tit. 12. num. 49. toto. adde Zangerum d. l. num. 109. in fin. t. t. C. qui legit. person. standi &c. Struv. ex. IX. th. 5. 6. 7. Huc refer quòd in causis criminalibus, etiam ubi crimen est notorium, & atrocissimum, judex inimicum accusare volentem ex officio rejicere debeat: Dn. Carpz. d. qst. 104. num. 33. 34. 44. & 45.

III. Si ante diem agere velit, post Alex. Ruin. Cravett. Tuschius lit. I. concl. 397. num. 9. Zanger de Except. p. 2. cap. XI. num. 4. &c. modò illud judici v. gr. ex instrumento supplicationi adjuncto, constet. Nota tamen Sichard. ad l. exceptionem. 19. C. de probab. num. 6. pag. m. 354. & quæ dicemus seq. concl. XI. §. 2. num. IX.

IV. Si eum citari petat, qui notoriè non est sub Jurisdictione judicis: Gailius lib. 1. Obs. 31. num. 2. & 4. vid. seq. concl. XI. §. 2. num. 2.

V. Si calumnias eum meditari & moliri judex videt: Dn. Spormach. de Justit. Vuln. part. 2. tit. 2. cap. XI. num. 3. Tusch. d. l. num. 4. 5. adde Ruland. de Comm. p. 3. lib. 8. cap. 6. num. 4.

VI. Si quis, post rem judicatam, ob noviter reperta instrumenta, ab adversario celata, reum citari petat, judex ex officio eum repellit, nisi hoc alleget I. occultatione instrumentorum, nunc productorum, ad sententiam priorem, permotum judicem, & hinc 2. ad eam corrigendam, instrum. profutura. Videto Mævium p. 3. dec. 103. juncto Struvio. ex. 44. th. XI. sub fin. Berlich. p. 1. dec. 40. & 41. (ubi de testibus noviter repertis: adde Wissenb. ad l. 99. ff. de verb. sig. th. 8) Hahn ad Wesf. de re judic. num. 8. ad verb. Nec potest ob instrumenta.

VII. Si statutum, nisi certa forma impleta denegat actionem, judex eum, qui non servavit eam formam, judicio repellere debet, etiamsi pars taceret, ita consulendo traditum ab Alciato. lib. V. resp. 29, toto. imprimis num. 9.

An VIII. si supplicans non impetratâ veniâ, in jus vocari curet, sine venia non citandos? Negaverim ego quidem, autoritate l. II. verbis. si non invitus. ff. de in jus voc. Hinc Zanger de Except. p. 2. cap. 9. num. 8. ait, nisi exceptio non-impetratæ veniæ, in primo judicii actu opponatur, eam remissam videri. Si tamen supplicatio verbis non temperatis sed duris & reverentiæ filiali non convenientibus, aut doli vel fraudis mentionem facientibus, sit composita, judex eam dentibus lacerare debet, ex præscripto Baldi pio, quod tradit Sichardus ad l. 5. C. de dolo malo. num. 9.

Hoc auctarii loco IX. adjicio, supplicationem in Camera non esse recipiendam ab alio, quàm à judice præsidibusve, si itaque ea offeratur Assessoribus, eam rectè rejicient: vide Denaisii Jus Cam. lit. S. conclusione vel titulo. 294. §. 1. & 5.

CONCLUSIO II.

Item secundò, circa citationem suppletorium judicis officium, vires suas ostendit.

§. 1.

Citatio regulariter non fit, nisi parte petente, & judicem implorante; Ummius disp. V. th. 10. num. 50. Berlich. p. 1. concl. 10. num. 2. ad eò ut sine eo, ea non arctet; Hitrop. Process. p. 2. tit. 1. rubr. *De requisitis citationis.* n. 16. (ubi rationem addit, quia citatio est facti, qualia judex supplere nequit. arg. l. un. C. ut quæ defunt &c.) & rubrica, *De commissione judicis:* num. 9. imò processus sit nullus, Gail. 1. O. 50. num. 4. & 5. Nic. in process. p. 1. cap. 3. num. 24. etiamsi statutum simpliciter dicat, judicem debere

debere citare, hoc enim juxta jus commune est intelligendum sub conditione, si pars petat, Gail. d. l. num. 7 8. Sed ut nullum præceptum catholicum datur, quod non labefactari aliquâ parte aut subtrahi possit, dicente Quintil. lib. 2. cap. 13. & nulla lex tam firma sit, quin patiatur exceptionem l. 202. ff. de reg. jur. Sic nec id quod de partis instantia dictum, hîc semper verum, sed fallit variis casibus. I. Si in scelera, sanctissima publicæ authoritatis arma, stringenda, in processu inquisitorio: Reip. enim interest delicta manifestari l. 18. pr. ff. de injur. & non impunita manere, ubi, ut feræ perniciosæ, è latibulis sunt extracta l. item si. 9. ff. ad leg. Aquil. Atque his casibus, aut utilitas publica, Vultej. de Judiciis lib. 2. cap. 2. num. 72. & 73. aut fama, accusatoris vice fungitur, aut ipsum commissum delictum: Struv. ex. civ. IX. th. 3. Sic, Genes. 4. vers. 10. inquit DEUS ad Cainum, Vox sanguinis fratris Tui clamat ad me. aut denique officium judicis inquirentis succedit loco accusationis c. qualiter & quando. de accus. Thoming. decis. 39. num. 24. Plura de hoc argumento videsis apud Carpzov. in Jp. For. patt. 1. Const. 23. def. 1. & in Prax. Crim. part. 3. qst. 103. & 107. per tot. Mævium p. 1. decis. 157. tot. & p. 4. decis. 184. (ubi notabiliter docet, filium, qui audacissimâ impietate, non solum os maledicum, sed & violentas manus parenti intulerat, ut ut non à patre exheredatum, imò licet ei injuria expressè remissa fuerit, ex officio tamen puniri, variis modis, de quibus etiam consulendi Hahn ad Wesf. de obseq. parent. & patrono præst. & Amesius lib. 5. cap. 26. qst. 1. 2.) & qui integro tractatu, magnæ eruditionis fœtu, *De processu inquisitorio*, omnium luminibus offecit Brunnemannus, ille, scripto ad Codicem commentario, nobilitatus, & hoc marmoreæ laudis opere æternitatis peplo insertus. De fœnoris flagitio studentibus ex officio coërcendis, vide Hiltrop. Process. p. 3. tit. 18. rubr. De juram. à quibus jurans absolvitur. num. 6. & c. Tuas. X. de usur. Rectissimè ex Valer. Max. lib. 4. cap. 3. Wendel. in Polit. lib. 2. cap. 12. th. 2. ait eos demum penates. eam civitatem, id regnum, æterno in gradu facile statutum, ubi minimum virium fœnoris (alii *Veneris*) pecuniæque cupido sibi vindicaverit: nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetraverint, ibi injuria dominatur infamiaque flagrat. De delicto in conspectu judicis commisso, vide Carpzov. p. 1. Const. 16. def. 28. D. Zigler in Dicast. concl. XXXV. §. 29. De injuria judici illata, Mævium. p. 7. dec. 227. Gail. 1. Obs. 39. Hahn ad Wesf. de injuriis. num. 6. sub fin. An injuriam tertio illatam judex, parte non accusante, ex officio punire possit, tradit Carpz. p. 4. Const. 42. def. 4. De cura judicis, in coërcenda Advocatorum & Procuratorum sacrâ avaritiâ, ut ut pars nihil querelæ desuper moveat, elegantissima tradit Mævius p. 8. dec. 130. & 135. Sic parte

non petente judex, impiè dicentem instrumentum falsum, punit, ubi legitimis probationibus convictus fuerit, Hiltrop. p. 3. tit. 10. rubr. De reprobatione instrumenti. num. 28. Non possum quin huc adscribam epigramma II 6. lib. 2. jocosum & utile dulci miscantis Oweni in improbum chirographi diffessorem.

*Perfidus es frustra, verum qui voce negasti
Cum prodat te, non inficianda manus
Major ut in dictis constantia quam sit in actis
Os idcirco tibi, non dedit ora Deus
Cum binas Deus ergò manus, linguam dedit unam
Unde manus simplex est tibi lingua duplex??*

Illud ex facto quæsitum memini, an judex eos, qui vix-mortui quæstoris spartam petierant, punire debeat possitve? Hæc mihi mens erat, quod omnino debeat, cum petitio illa procul dubio secuta fuisset votum mortis, & res pessimi exempli esset, vulturio more, cadaveribus inhiare; adducebam in causæ subsidium Nov. 115. cap. 5. §. 1. & auth. Sed neque. C. de sepulcro viol. Regerebat Antagonista hujusmodi petitiones totâ die fieri, & consuetudinem à pœna excusare c. objiciuntur. XXXII. quæst. 4. Responsi hoc tulit, textum de illis, quæ mero jure positivo illicita sunt, loqui, explicante Scotano in Exam. p. 1. ad tit. Quæ sit longa consuetudo. vide Moller. lib. 3. Semest. cap. 2. consuetudinem debere esse rationabilem l. 2. C. d. t. Cum tamen postea alter horum præconium Candidatorum quæstoris officio, alter uxore potiretur, hoc iis epigramma nostra fudit Camæna, crassâ Minervâ adjuta:

*Quæstorem nuper defunctum quisque duorum
Subsequier Cajus dum cupit ac Titius
Iuppiter hæc Titio, tu pinguem sumito spartam
Quæstoris Cajo Martha sed uxor erit.
Officio pulchrè quæstoris tute diurno;
Nocturno Cajus fungitur & strenuè.*

Sed plenior messis, quæ præ manibus est, spicilegium prohibet!

§. 2.

NON solum autem, ubi scelus commissum, judex, suâ sponte citat, de quo num. 1. sed & aliis casibus ubi salus publica id exigere videtur nempe. II ubi metus est armorum in casu dubiæ l. Gail. 1. O. 5. num. 5. 6.) possessionis

Iessionis retinendæ vel adipiscendæ: hoc enim casu, non solum ex officio
 iudex partes citat ad dandum articulos; Vultej. de Judic. lib. 1. cap. 2. num.
 38. Mynf. 2. O. 96. num. 3. Mævius p. 7. dec. 147. Hiltrop. Process. part. 1.
 tit. 4. num. 84. & ne ad possessionem partes accedant, inhibet (quod & fa-
 cit, si subditi arma contra magistratū arripiant Card. Tusch. lit. I. concl. 395.
 num. 32.) Gail. 1. O. 5. num. 2. Mynsing. d. l. Tusch. d. l. num. 6. Hiltrop.
 part. 2. tit. 5. num. 8. in fin. confer Cyp. Regn. ad Cod. Disp. 30. th. 6. sub
 pœna, Hiltrop. d. p. 2. tit. 4. num. 12. sed & (quod regulariter prohibitum
 Struv. ex. 21. th. 49. Berlich. p. 1. concl. 73. Mævius p. 1. dec. 167.) seque-
 stratrem, Gailius d. l. num. 2. Roding. lib. 3. tit. 17. Alciat. lib. VI. resp. 37.
 Tusch. d. concl. 393. num. 17. Mynf. d. l. (quæ sequestratio etiam fit metu
 dissipationis Mævius p. 7. dec. 160. alióve qui sufficiens videtur Hahn ad
 Wesf. tit. Depositi. num. 6. Mævius p. 5. dec. 243. & part. 8. dec. 155. Struve
 d. l. th. 50.) uti factum à Cæsare Rudolpho Hiltrop. d. l. num. 84. & in cau-
 sa Speyer das Gleydt belangend contra Pfaltz: idem d. l. num. 91. De se-
 questratione hæreditatis monet Mævius p. 2. dec. 247. videndum an neuter
 possideat, & eam facilius sequestrari, an alteruter, & si ille, vel malis artibus
 vulturiè eam acceperit, vel, licet non improbo modo eam possideat, tamen
 dissipationis periculum immineat, interdum pro subdistinctionibus ibi tra-
 ditis sequestrationem fieri. Factâ autem sequestratione ex officio locat ju-
 dex interim v. g. ædes, Mævius p. 2. dec. 343. sed & sequestrem constituit
 fructus colligentem Idem p. 2. dec. 239. num. 7. & omnia ea facientem,
 quæ vir bonus, in re aliena custodienda faceret: vide Gōddeum de sequest.
 poss. cap. 2. num. 55. & cap. 1. num. 118. & tandem jura partium summarie
 cognoscit, inque favorem melius possessionem probantis pronunciat, salvo
 ordinario, sive plenario possessorio & petitorio instituendo. Gail. 1. O. 6.
 Alciat. lib. 6. responso. 37. num. 1. 2. Pertinet huc, quòd ob publicam se-
 curitatem iudex ex officio, & parte etiam non petente, cautionem de non
 offendendo, minitanti injungere possit Carpz. Part. 4. const. 15. def. 6. num.
 3. qui tamen num. 4. communem sententiam in contrarium esse docet. O-
 mnino tamen eam cautionem iudex suâ sponte exigit, si domino servus vel
 adscriptitius fugitivus redditur, ubi circumstantiæ id suadent: vide Mævium
 p. 4. dec. 19. Potest & iudex, ubi communionem videt matrem, rixas fæ-
 cundo partu edentem, ex officio mādare, ut condomini rem communem
 dividant docente purpurato patre Tuschio lit. I. concl. 395. num. 18.

§. 3.

Sic III, nemine præter salutis publicæ considerationem petente, iudex eos

qui ollam fortunæ (Germ. Glückshaafen) exercent, citat & civitate exire jubet, ne cives pecuniâ emungantur, Struv. ex. XV. th. 58. in fin. Sic ex Præfectorum Hanoviorum Instructionibus, ut vocant, hæc observavi præcepta: Ebenmäßiger Gestalt sol Er unser Ober-Schultheiß (vel Altmann) nicht verstaten/ daß denen Ziegeunern/ und ihrem Anhang/ landfahrenden starcken Bettlern/ falschen Spielern/ Schalksnarren/ oder andern dergleichen lotterbubischem Gesind Unterschleiff gegeben werde. Ita teste Valer. Max. lib. 1. cap. 3. Hispalus Consul, edicto Chaldaeos intra decimum diem, ex urbe abire jussit, quia levibus & ineptis ingeniis, fallaci syderum interpretatione quæstuosam mendaciis suis caliginem injecerunt.

Et quia restitutio non fit nisi causa cognita, & sic parte adversa citata l. 3. ff. de in integ. rest. hinc IV. ubi judex non rogatus (quod potest) minorem vel Ecclesiam in integrum restituit: vid. præc. part. 1. concl. 10. §. 4. partem ex officio citare debet: vide Vigel. Meth. Jur. contr. lib. 2. cap. 16. reg. 4. Gothofr. ad l. 4. §. 8. ff. de damn. infect. lit. u. Hiltrop. Process. part. 1. tit. 19. num. 101. pr.

Similiter V. Constantinus in l. 1. C. si per vim vel alio modo. iudicibus mandat. ut absentium, qui cujuslibet rei possessione privati sunt, suscipiant personas in iudicio, & autoritatis suæ formidabile ministerium objiciant; Vide Dd. ad d. l. 1.

Pariter VI. in causis matrimonialibus, judex, desponsatis, ubi de consummando matrimonio res est, perfectionem mandat, urget, postulat, ubi voti implementum per copulam sacerdotalem seu *ιερολογία* remorantur, etsi nulla partium petierit, quia reip. interest nuptias consummari, & sobole civitatem augeri, prout hæc pluribus, in terminis, docent, Mævi-
us p. 6. dec. 61. Carpz. Jp. Consist. lib. 2. defin. 132. num. 7. pace Benevo-
li Lectoris, occasione frontem capillatam hinc ostendente, addemus epi-
gramma, quo anno ætatis. 18. in Titium studiosum quendam sagacissimum
& salacissimum, uxorem ducere, à iudice coactum, sed postea ab uxore fu-
gentem, lusimus:

Esse si bifrons retrò tibi crimina vitæ;

Præ te justa sequens cernere, pœna datur

In lecto bifrons, Mæo Titii! esse volebas

Effrons, cum bifrons cogeris esse, fugis.

Esset verò hæc coactione nihil opus, si omnes neogami ejus essent mentis ac Agrippina, hæc (ita Tacitus lib. 4. Ann. pag. m. 190.) pervicax iræ, & morbo corporis implicata, cum viseret eam Cæsar (Tiberius) profusis
diu

diu ac per silentium lacrymis, mox invidiam & preces orditur, subveniret solitudini, daret maritum, habilem adhuc juventam sibi, neque aliud pro-
bis quàm ex matrimonio solatium

Ita VII. jure Saxonum, leuterante etiam non petente, intra spacium sex septimanarum, & trium dierum *binner Sachsischer Frist*, à die, non latæ sententiæ, sed interpositæ leutationis, computandorum, judex leuteratum citare *potest*, si velit partis negligentiam supplere: Nicol. in Proc. p. 1. cap. 68. num. 18.

Eodem modo VIII. Si judex inaudiat, aliquem operas suas majoris quàm par est, vel alimenta alteri præstanda, minoris, quàm justum est, æstimare, eum judex ex officio citat, & justâ decempedâ æstimatoriâ, inæqualia corrigit: Vide Tusch. lit. I. concl. 395. num. 26. & 25. ut idem (modò sit majorum gentium.) certum & justum pretium annonæ statuere debet, quod contrahentes impunè augere nequeant: Hahn ad Wes. tit. Ad leg. Jul. de annona. Nec obstat l. fin. §. 1. ff. d. t. Ibi enim potestas æstimandi denegatur decurionibus & similibus magistratibus minorum gentium, quæ tamen prohibitio, saltem in dulcissima patria mea, moribus est abrogata. Huc pertinet, quod Boërius dec. 296. tradit, judicialis officii esse, id prohibere, ne emtores, tusticis, ad urbem victualia protantibus, obviam eant. Sic statuto Lipsiensium cautum, daß alle Fisch und Vögel auf dem Markte stehend verkaufft werden sollen: quod ad frangendam venditorum harum rerum pertinaciam introductum videtur Politico, qui ascititio nomine Relfendso Heromontanus, in orbem literarium prodiit: sub finem cap. XIV, & totius libri. Plures hujus notæ exceptiones à regula; judicem non nisi imploratum citare: tradit Socinus in fall. reg. jur. regula 244. qui in universum. XXXV. casus recenset. In dubio tamen citatio ad instantiam partis facta præsumitur, modò sit registrata (quod ipsum & judex ex officio facere cogitur: Nicol. in Proc. part. 1. cap. 5. num. 3.) ad acta: vide Menoch. lib. 2. præf. 19 per tot. Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 1. rubro. *De requisitis citationis*. num. 18.

Duplex monitum adjicio I. Si Titius rem Caji velit evincere, judicem venditorem rei, ad assistendum non citare, nisi id petatum: Nicol. d. part. 1. cap. 24. passim. II. Jure Coloniensi constitutum, ut si citationi causa, quantitas, vel res petita, non sit à Secretario vel Notario judicii inserta, judex eam lacerare debeat ex officio: Hiltrop. d. l. num. 23. An verò vitium illegitimæ insinuationis, decretæ citationis (v. g. si citatio ad Cameram, per Notarium non-immatriculatum esset insinuata) ex officio notat judex? Negat Mævius p. 2. decis. 48. num. 10.

CON-

CONCLUSIO III.

Sic tertio supplettricem spartam, judex, in dando Advocato, (quando verò judex Commissarium ex officio det, vide Ruland. de Commiss. p. 1. lib. 2. cap. 28. tot.) vel eo rejiciendo, puniendò de, exercet.

§. I.

ADvocatum ex officio DAT judex. I. Criminaliter accusato: vide Carpz. pr. Crim. part. 3. qst. 115. num. 91. 92. & seqq. *ubi de requisitis advocati protali reo.*

II. Pauperibus, foeminis, pupillis, minoribus, furiosis, absentibus, viduis, aliisque miserabilibus personis, vel iis, qui aliorum potentia opprimuntur *l. nec. 9. §. 5. ff. de officio procons. ibi. vel si nemo sit qui petat, ultro iis dare debebit. l. 1. §. 4. ff. de postul. ibi, si non habebunt ego dabo: Vide Carpz. p. 1. Const. 1. def. 25. Perez ad lib. 2. Cod. tit. 7. & 8. num. 6. Gothofr. ad l. 4. §. 6. ff. de damn. infect. lit. n. Hiltrop. Proc. p. 1. tit. 19. num. 6. 7. Gail. 1. Obs. 43. num. 10.* Sic judex ex officio providere debet ut partes utantur peritis & conscientiosis advocatis, ne imperitorum ineptiis, tricisque, judicium intricetur, judex confundatur & perturbetur, partes varia sentiant damna, uti pluribus, argumento *l. nostræ unicæ. C. ut quæ defunt Advoc. traditum vides apud Mævium part. 6. dec. 381. Perez. d. num. 6.* Providendum etiam judici, ne advocati hi, quos in foro, aut meritum nobilissimos fecerit aut vetustas, in una parte consistant, aliam à rudibus atque tyronibus, necesse sit sustineri: atque ideo, si in uno adjutorio vel Dicasterio, duo tantum præ cæteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior, *in judicantis officio sit, ut par causidicorum distributio fiat, & exæquetur partibus auxilium singulorum, & æqua divisio procedat, uti eleganter fanciunt Impp. in l. 7. C. de postul. Quocunque verò casu à judice advocatus detur, nihilominus judicis præcepto haud liberatur, à juramento calumniæ præstando, sub distinctione tamen Celeb. Gailii lib. 1. Obs. 88.*

§. 2.

GEmello modo judex ex officio REJICIT Advocatum I. legitimâ scientiâ & probatâ religione non imbutum *l. 8. C. de postul. In quæ non solum in Curiis Saxon. Carpz. p. 1. Const. 1. def. 18. sed & Camera Imperiali,*

riali, accuratius inquiri solet, ubi, monente Additionatore ad Roding. ff. Cam. lib. 4. tit. 5. in princ. Candidatus advocaturæ specimen quoddam militiæ (malitiæ!) suæ in scriptis una cum supplica, pro obtinendâ advocati spartâ, exhibere debet, ex quo unus DD. Assessorum, cui hoc oneris à Iudice impositum, referendo iudicium exponit, postmodum in Pleno, collectis votis rejicitur vel admittitur. Hoc primum tentamen primaque alea! Post, admissus, à duobus, ad hoc deputatis, Assessoribus, examinatur, an legitimæ nativitatis? à quibus parentibus procreatus? (malus enim corvus, malum ovum! nec generant aquilam columbæ) cui religioni addictus? ubi studuerit? quamdiu? an sit graduatus? ubi? quo Promotore? His omnibus feliciter expeditis jurat Candidatus. Hoc Camerae exemplum inferiora judicia, *arg. §. ult. Inst. de satisdat.* sequi debent, quantum ejus rei fieri potest: vid. Mævium part. 1. dec. 189.

II. Omnes qui edicto Prætoris postulare prohibentur, de quo videndus tot. tit. de Postulando. ibique Dd. hos enim Prætor rejicit, etiamsi adversarius nihil opponat. l. 7. ff. de postul. edictum enim de postulando, concernit magistratus dignitatem, & sic jus publicum l. 1. pr. ff. d. t. vid. præced. partis 1. concl. VI. adde Hiltrop. part. 1. tit. 19. num. 96--110. De excommunicato vide dicenda seq. conclus. IV. §. 4. de minore. l. 1. §. 3. ff. de postul.

§. 3.

DEnique advocatum ex officio PUNIT judex. I. Ob avaritiam, de qua antevertimus dicere præc. concl. II. §. 1.

II. Ob nimiam licentiam, interdum etiam contemptum judicis: nota Mævium p. 1. dec. 155. præsertim num. 4. Roding. lib. 3. tit. 57. pag. mih. 956. Quod verò supplicium sat crudele in eos advocatos potuit reperiri, qui, teste Sueton. in Claud. cap. XV., non sine majestatis læsæ crimine, Imper. Clandium è tribunali descendente, non solum voce revocaverunt, sed & O audacia! O mores! laciniâ togæ retentâ, interdum pede apprehenso retinuerunt. Ac, ne cui hæc mira sint, litigatori græculo, vox in altercatione excidit καὶ σὺ γέγων εἰ καὶ μωρὸς: & tu senex es, & stultus. Sed hæc leviuscula videri possunt: illud quo nomine appellitem, medius fidius nescio? Eques quidam Romanus obscænitatis in fœminas reus, sed falso & ab imponentibus inimicis confictò crimine erat, hic, cum scorta meritoria, citari adversus se & audiri pro testimonio videret, graphium & libellos, quos in manu tenebat, ita cum magna stultitiæ & sævitæ exprobratione in faciem sanctissimi Imperatoris jecit, ut genam non leviter perstrinxerit.

III. Ob convitia & cavillationes: Dd. ad l. quisquis 6. C. de postul. Carpzov. p. 1. Const. 1. def. 19. Berlich. 1. concl. 9. num. 24. Tabor: Rel. Ang. 124. num. 7. & 133. num. 4. in fin.

IV. Ob confusum procedendi modum Roding. d. 1.

V. Ob inanes verborum congestiones, facientes, ut non juris succo, sed bullatis (juxta illud Persii) pagina turgescat, Berlich. d. 1. num. 35. Est enim advocatorum genus loquacissimum, & allegatorum farragine, mirè sibi plaudens, etiamsi ut chaos sint ubi, dicente Ovid. 1. Met. fab. 2.

*Frigida pugnabant calidis, humentia siccis
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.*

Planè degener fuit, & in defectu peccavit, ille Patronus de quo Martial. lib. 8.

*Hoc agere est causas? hoc dicere Cinna disertè?
Horis Cinna! decem, dicere verba novem?*

Bei dem muß es abgegangen seyn / wie Bock von den Hosen. nisi fortè habuit clientem avarum, qualis fuit ille, de quo idem Martialis lib. 1.

*Litigat, & podagrâ Diodorus Flacce laborat,
Sed nil patrono porrigit! hæc chiragra est.*

Ohne Geld ist der Advocat lahm / der Procurator stockblind. Tu quisquis es!

*Dum egrotus infirmatur
Et processus ventilatur
Studeas accipere
Nam egrotò relevato
Et processu terminato
Nemo curat solvere.*

Et denique VI. Ob quæcunque delicta, ab eo, in judicio, commissa, Dn. Zigler in Dicast. concl. XLVII. num. 10.

CONCLUSIO IV.

Quæ de Advocatis diximus (quartò) cæteris paribus, & in procuratore, curatoribusve, & his similibus personis obtinent.

§. I.

Procuratorem ex officio iudex DAT. I. Absenti, Gothof. ad l. 4. §. 6. ff. de damn. infect. lit. n. & l. 9. §. 5. ff. de offic. Proc. lit. t.

II. Miserabilibus personis; vide præc. concl. III. §. 1. num. 2. dicta. adde Mynf. 2. O. 31. Gail. 2. O. 107. num. 8. Hiltrop. p. 1. tit. 17. num. 5. (qui de Procuratore, ad litem, celeri expeditione decidendam, dando, pupillo nondum habenti tutorem agunt) De minoribus curatorem non habentibus nota l. 1. l. 4. l. 7. C. qui pet. tut. Struv. ex. civ. 31. th. 33. & 32. in fin. Afflict. dec. 256. & 262. Hiltrop. d. l. num. 11.

III. Mulieri; vide Berl. part. 1. concl. 15. tot. imprimis num. 10. etiam extraneæ, in foro Saxonico litiganti Dn. Zigler concl. XIII. num. 30. post Carpzov. Sic Pastoris viduæ litiganti in Consistorio, illud curatorem ex officio dat: Carpz. Jp. Conf. lib. 3. tit. 1. def. 18.

IV. Hereditati jacenti, ære alieno gravatæ l. 2. pr. ff. de curat. bon. dand. ubi Bartol. Hiltrop. p. 1. tit. 18. num. 2. & 8. Gail. 2. O. 130. num. 2.

V. Omnibus, quibus deest Procurator: Mævius p. 1. decis. 94. n. 4.

Sic VI. Ex officio, citraque partium implorationem iudex injungit, ut, cum plures, colectivo nomine, communem causam agunt, unius & communis procuratoris constitutione fungantur, ne per plures lis dispersa, uti fit, tardior, difficilior atque intricatior reddatur: Idem Dn. Mævius p. 4. decis. 63. Hæc iudex, ut iudex, & inter litigantes facit supplens. Sunt alia similia, quæ vi voluntariæ quasi Jurisdictionis (vide Struv. ex. 4. thes. 68. & 69.) & inter non litigantes supplet. Sic etiam non rogatus tutorem dat pupillis. t. t. ff. De tutoribus & curatoribus datis ab his qui &c. ubi Dd. Struve ex. 31. th. 32. in fin. (qui tutor hinc *dativus* appellatur Modestino l. 7. ff. rem pup. salvam fore) curatorem furioso & prodigo, Decius ad l. 40. ff. de reg. jur. num. 4. Hiltrop. p. 1. tit. 16. num. 6. Scotan. in Exa. p. 4. sub fin. mihi quæst. 506. & interdum minoribus Struve d. ex. 31. th. 7. adde Wissenb. p. 1. Disp. 50. th. 22. Sic ubi de hæreditate, ab infante, tutorem nondum habente acquirendâ agitur, iudex tutoris defectum supplere & dicere potest: quia ego scio, Tibi infanti esse delatam hæreditatem, & scio Te non habere tutorem, ideo ego tutoris defectum (vel absentiam) supplebo, & interponam meam auctoritatem ut adeas hæreditatem, vel ut sit pro adita, ita post Salyc. & Dd. commun. docet Sichatd. ad l. Si infanti. 18. §. Sin verò. C. de jur. delib. num. 16. Plura hujus monetæ, & talis modi supplendi exempla dabimus seq. concl. XVIII.

§. 2.

A Limine judicii REPELLIT judex, etiam parte tacente Procuratorem. I. Sine mandato pro alio comparentem l. 1. l. 24. C. de Procur. Bart. & Aretin. ad l. un. C. ut quæ defunt Advoc. &c. Mævius part. 3. dec. 23. n. 6. Card. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 40. Umm. Disp. 3. th. 6. num. 31. Berlich. p. 1. concl. 14. num. 19. Carpz. p. 1. Const. 1. def. 26. num. 3. Zanger de Exc. p. 2. cap. 8. num. 36. Talem enim Procuratorem admittere facit, ut judicium fiat nullum dd. Dd. add. Mævius part. 2. decis. 126. num. 1. & judici dedecus inurit: Sichard. ad d. l. 24. num. 8. qualia certè judici vitanda: vide partis 1. concl. VII. Et non potest contra ordinem substantialem judiciorum gravius peccari, quàm omiſſa personarum legitimatione, ex qua omnia inania, aut sub periculo sunt: Felin. in C. Inter. X. de re judic. num. 4. Hæc omnia vera sunt tam jure Communi quàm Saxonico, Berl. d. l. n. 16. 17. Carpz. d. l. Quòd si tamen pars expressè consentiat, aliquem sine mandato admitti, judicium subsistit, nec talem judex ex officio repellere potest. Bartol. in l. fin. ff. de procur. Mævius p. 3. dec. 23. num. 5. Secus est, ut diximus, si pars taceat, ex illa enim taciturnitate, minimè gentium consensus est præsumendus, cùm de magno tacentis præjudicio agatur: Vide Wissenb. ad l. qui tacet. 142. ff. de reg. jur. Hahn ad Wes. tit. de pactis. n. 7. ad verb. *nam ubi de obligatione*. Afflict. dec. 308. Zanger de Exc. p. 2. cap. 1. num. 367. Dissentit Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 2. &, quod mirere! Zanger d. cap. 8. num. 22. limitans tamen & in viam rediens num. 36. suprà à nobis citato, denuò exorbitans part. 3. cap. 26. num. 9. Quid si pars tacens sciat falsum Procuratorem esse? Nihilominus post aliquot actus, exceptionem illegitimationis potest opponere, Berlich. p. 1. concl. 14. num. 10. (hæc enim regulariter semper, etiam post conclusionem in causa, potest opponi Gail. 1. Obs. 47. num. 2. Sichard. d. num. 8. Dn. Avunculus meus Schefferus p. m. in Med. Bach. ad §. Communes. 4. Inst. de divis. stip.) imò & sententiam nullam dicere, sed procuratorem falsum ad interesse non convenire Sichard. d. l. num. 9. 10. 11. Illud ridiculum est, quod credit Alex. teste Tuschio lit. I. concl. 397. num. 41. 42. judicem ex officio, non petente actore, non supplere exceptionem illegitimi Procuratoris, attamen exceptionem nullitatis sententiæ! Præstat enim intacta jura servare partibus, quàm post vulneratam causam remedia quærere: Mævius p. 8. dec. 202. n. 4. confer præc. part. 1. concl. VI. & VII.

§. 3.

QUæ hæcenus de procuratore differuimus & asseruimus, etiam in similibus personis obtinent. Sic de litis curatore, (qui Procuratori æquiparatur Faber in Cod. lib. 3. tit. 1. def. 29. num. 4.) decidendo docet Mævius part. 2. dec. 126. eum non solum parte adversâ petente, sed & judicis vigilantia ad curatorium exhibendum cogi. Idem ille part. 5. decis. 13. tradit, si quis ex alieno jure cesso agat, nec ex actis de translatione seu cessione constet, ex officio cessionarium, ad personam debito modo legitimandam, cogi. His simile est, quod apud Eundem part. 3. dec. 21. lego: quod scilicet, in casibus. (1.) Si quis agit de re, vel debito, cujus causâ etiam alius jam litem movit (confer l. 57. ff. de hæred. petit. l. 57. ff. de rei vind.) vel (2.) Si, qui nunc suo vel alieno nomine experitur, ante alterius gratiâ in iudicium venit, vel si (3.) inter duos contentio sit, cui potior agendi causa sit, iudex ex officio, & parte etiam non petente aut opponente, curare debeat, ut 1. & 2. casu, actor doceat sibi soli, & quidem eo, quo iudicem adiit modo, jus agendi esse, & casu 3. prius decidatur, cui potior sit agendi causa, sicque personæ legitimetur & certificentur, ne iudicium inane fiat & elusorium. Quatenus verò sententia sine mandato domini, Procuratori dato, lata per dominum ratificari possit satis superque docent Gail. 1. O. 47. Wissenb. ad ff. p. 1. disp. 12. th. 13. Afflictus decis. 366. Struvius ex. VII. th. 27. Tabor Relat. Argent. 109. incip. Weyland. num. 6. Ummius ad Process. Disput. 3. thes. 6. num. 31. Nos, cum hæc à scopo alieniora sint, litem nostram non faciemus, ne juxta l. 36. ff. de reg. jur. & c. 19. X. eod. in 6. alienæ nos rei immiscentes culpam committamus, & contra l. ult. ff. de jurisdict. causas alienas ad nostrum tribunal rapiamus.

§. 4

Sic II. iudex ex officio rejicit procuratorem (vel actorem) inhabilem *rationem personæ*, lege procurare prohibitæ, & quæ facit, ut iudicium sit nullum. Hiltrop. in Proc. part. 1. tit. 21. num. 58. Sichard. ad l. 13. C. de Procur. num. 9. 10. confer l. 7. ff. de postul. l. 8. §. 2. ff. de procur. Ut I. Impuberes, furiosos & similes: Zanger de Except. p. 2. cap. 8. num. 90. 92. ubi idem in minore procuratore statuit, refutato contrarium sentiente Divo Bartolo. Rectius tamen, me quidem iudice, contra Zangerum statuitur, si minor non oppositâ exceptione (ante litem contestatam arg. l. 13. C. de procur. Hiltrop. part. 2. tit. 12. num. 58. quia scilicet post eam procurator fit dominus litis. Nec obstat. l. licet. 29. C. eod. Si audis Wissenb. ad ff. p. 1. d. 12. th. 14.) sit admissus, iudicium retrò nullum non fieri arg. l. 12.

ibi: *Sanè quòd necdum legitimam aetatem filius tuus compleverit, ob hoc quidem depellere à procurationis officio eum judex non injustè, NB. potuit.* C. de Procur. ubi Giphani. num. 3. Hahn ad Wes. tit. de Procur. num. 4. ad verb. Aut jussu judicis. Franz. ex. 2. qst. 1.; Ubi Fiebigius ait Zangerum d. l. haud rectè intellexisse mentem pro se adductæ l. 2. C. qui legit. perf. Plures casus, ubi minor Procurator, esse, etiam invito adversario, potest, tradit, Hahn d. l. nempe si pro patre procuracionem præstet, & si mandato alterius defendat, & ipse dominus præstet cautionem judicatum solvi, adde Fiebig. d. l. II. Excommunicatum actoris procuratorem arg. c. prudentiam. §. Sexta. X. de offic. deleg. c. intelleximus. X. de judic. Hiltrop. Proc. p. 1. tit. 21. num. 57. habetur enim pro mortuo c. nemo. XXI. qst. 3. Hahn d. l. in fin. III. Fœminam: non solum jure Sax. uti putat Zanger d. cap. 8. num. 95. sed & civili: l. 18. C. de procur. imprimis. l. 4. C. eod. (ubi judicium nullum dicitur in quo mulier fuit, quod credere non videtur Gothofr. ad l. 18. C. de procur. lit. f. exceptionem procuratoriam, *tu es mulier*, post litem contestatam non admittens, consentiente Sichardo ad l. 13. cod. num. 4. Hiltrop. p. 2. tit. 12. num. 57. 58.) adde l. 54. ff. eod. esset enim species intercessionis pro alio, si fœmina judicialia negotia tractaret, quia per litem contestationem fieret delegatio: Hahn d. num. 4. tum etiam procuratura est virile officium, à quo fœminæ arcentur l. 2. ibi, *nec procuratores existere*. ff. de reg. jur. iisque in contumeliam matronalis pudoris cedit, obtentu litis persequendæ, irreverenter judiciis & conventibus virorum interesse l. 21. C. de Procur. *Extenduntur dicta*, ut nec pro marito procurare possit fœmina d. l. 4. C. etiam in causa injuriarum arg. §. 2. Inst. de injur. Wissenb. ad d. l. 2. th. 4. nec pro liberis aut cognatis. l. 18. C. de procurat. (nisi in causa liberali, liberorum vel mariti, procurator alius haberi non possit. l. 3. §. 2. ff. de liber. caus. aut mater pro filio appellet. l. 1. §. 1. ff. de appell. recip. Hahn d. l. aut pro conjunctis absentiam excuset, Sichard. ad l. 4. C. de Proc. n. 5. & ad l. 18. C. eod. num. 2. 3. Et ideò uxor in Camera pro liberando marito captivo, tanquam conjuncta persona admittitur, ob d. l. 3. §. 2. quia carcer est species servitutis l. 2. ff. de liber. hom. exhib. Unde maritum ex carcere, tanquam servitute in libertatem vindicare, & ad hoc mandata petere posse docet, Gail. 1. O. 133. num. 8. Brunneman. ad d. l. 4. C.) etiam si mater sit legitima tutrix liberorum Zanger d. c. 8. num. 96. vide tamen Sichard. ad l. 18. C. de procur. *Limitantur dicta*. I. quòd uxor procuratrix esse possit interdum pro parentibus, si fortè eos morbus aut ætas impediat, nec quenquā, qui agat, habeant. l. 41. ff. de procur. Hahn d. num. 4. Ummius Disp. 3. th. 4. num. 20. Wissenb. d. l. Sichard. ad d. l. 18. num. 2. (ubi rationem differentiae

rentia tradit, cur mulier pro patre admittatur non pro filiis) Brunnem. ad d. l. 4. num. 3. *Lim.* 2. quòd Abbatissa pro Monasterio suo possit procurare per c. 4. de confir. util. & inut. quamvis quidam Dd. in d. c. 4. specialem putent esse casum, dum Abbatissa specialiter à Pontifice fuerit delecta: Brunnem. ad d. l. num. 7. *Lim.* 3. quòd uxor cessis sibi actionibus, & sic in rem suam, procurare possit. l. quia absente. 4. C. de procur. ubi Brunnem. num. 2. Hiltrop. Proc. p. 1. tit. 21. num. 56. quam exceptionem insubtilem, imò nullam putat Bachovius satis refutatus abs Hahnio d. l. Plures exceptiones tradunt Decius & Speculator allegati ab Hiltrop. d. num. 56. & Glossographi, quarum tamen bene multæ juris autoritate carent, prout docet Hahn d. l. post quem non tam *gallum*, quàm *Lusciniam*, ego *regulus* canere nolo.

IV. Judex rejicit militem procuratorem l. 8. §. 2. l. 54. ff. de procur. l. 13. C. eod. Hiltrop. p. 1. tit. 19. num. 97. etiam pro parente aut uxore. l. 7. C. de procur. Hahn ad Wef. d. num. 4. publicè enim interest, milites aliis negotiis à signis non advocari: Hiltrop. p. 1. tit. 21. num. 52. Exceptio 1. est, si sit procurator in rem suam l. 9. C. de procur. 2. si causam communem cohortis seu numeri aut legionis prosequatur, quam promoveri publicè interest d. l. 8. §. 2. & 3. si exceptio ei non fuerit opposita ante litem contestatam d. §. 2. confer Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 8. & 17. nota has & similes exceptiones apud Hiltrop. d. l. num. 53. & 54. (ubi de milite spirituali, seu Clerico procuratore) & p. 2. tit. 12. num. 57. 58. Hahn d. l. Post litem contestatam nec judex ex officio militem potest (ut ante *potuisset*) repellere, quia in declinatoriis exceptionibus, idem juris habet, quod pars, non plus: Si-
chard. ad l. ita demum. 13. C. de procur. num. 10. Plures qui procurare nequeunt v. c. Decurio l. 30. C. locati. colligi possent ex Dd. à nobis citatis. Infamis tamen jure Rom. tantùm abest, ut à judice ex officio, à procurando removeatur, ut, nec parte petente id fiat. §. ult. Institut. de except. ubi vide Medull. Bachov. Dom. Avunculi mei, & de moribus, Struvium Ex. VII. th. 30. in fin. Ummium disp. 3. th. 4. num. 19. Zanger de Except. p. 2. cap. 8. num. 98--103. De executore testamenti, qui similis procuratori, docet Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 14. quod, licet religiosus executor testamenti esse non possit, c. religiosus. de testam. in 6. tamen si datus fuit executor, & nihil sit oppositum, gesta ab eo valere, unde sequitur, judicem, eum non rejicere ex officio necessariò debere.

§. 5.

PRæcedenti §. 4. diximus de iis procuratoribus, qui *ratione personæ*, rejiciuntur, restat de iis dicendum, qui repelluntur *ratione causæ*. Ut (1.) si
ca sit

ea sit criminalis: vide l. pen. §. i. ff. de publ. jud. Struv. ex. 7. th. 32. & 33. Carpz. prax. crim. p. 3. qst. 115. n. 2—19. imprimis d. p. 3. qst. 105. tota. Zang. de Except. p. 2. cap. 8. n. 110—113. qui & fori usum explicant, ad filum constit. Carolinæ. Si tamen procurator non sit ex officio rejectus judicium non fieri nullum putat Menoch. 2. præf. 46. n. 9. (2.) Si ea sit feudalis, & procurator non sit vassallus domini, quod inventum est juris Sax. Zanger d. l. n. 97. (3.) Si causa sit liberalis, sic procurantem, interdictum de ducendis liberis desiderantem, judex repellit, nisi causa cognita, tum speciale mandatum, tum id probet, quod pater liberorum valetudine, vel aliâ justâ causâ impediatur l. 40. pr. ff. de procur.

§. 6.

DEnique & ex officio judex PUNIT procuratorem, quod argumentum mutuari, cæteris paribus & delectu habito, licet ex iis, quæ diximus præced. concl. III. §. 3. Hoc hîc moneo, procuratorem, scripta injuriosa, vel judicem judiciumve taxantia, proferentem, etiamsi in fraudem legis, ea clausula sibi à parte tradi curaverit, puniri Gylm. Symph. Tom. 2. part. 2. tit. 14. toto. Roding. lib. 3. tit. 57. ibique. Addit. ubi & docetur, si procurator, ad remorandam fortè sententiam, ex causis irrelevantibus, & sine judiciali cognitione (quâ de videndus Vultej. Jpr. lib. 2. cap. 30. §. Verum fit. & §§. seqq. Gailius l. O. 46. & 74. num. 10. Myns. v. O. 44.) procuratorio se exoneraverit, eum in tres marcas argenti condemnari. Sic in novissimo Imperiali & Imperii Receptu (mihi ferè coætaneo) de anno 1654. §. Nicht weniger. hæc radiat sanctio. Nicht weniger sollen die Advocati und Procuratores, bey ihren Aidt und Pflichten/ in was terminen es gleich sey / keine frivolas exceptiones ohne Unterscheid / ob sie die Hauptsache oder anders berühren/ noch sonst einige ohnerhebliche / erdichtete Ursachen um prorogation willen oder vergebene Wiederhohlungen/ wordurch die Sache nur vorseßlich aufgehalten wird/ einbringen/ und wann sie darüber betreten/ nicht allein in die Unkosten des verzögerten Rechtens condemnirt/ sondern auch NB. mit einer namhafften Straff nach des Richters Ermässigung angesehen werden.

CONCLUSIO V.

Sic, quintò suppletorium judicis officium circa transactionem inter partes querendam sese ostendit.

§. I.

ADvocatus non debet equis & quadrigis ad tribunal litigantes propellere, sed prius amicabilem litis compositionem tentare, memor Comici dicentis, *Omnia prius experiri, quam armis contendere sapientem decet*: Vide Berlich. p. i. concl. 9. num. 45. idque non solum verum est, in causis dubiis, sed & non dubiis, Schulz. Obs. 45. num. 34. &c. add. Dn. Döring. in Biblioth. J. Ctorum. verb. Advocatus. num. 372. Quod si tamen (ut hoc seculo, in quod omnium seculorum scelera, tanquam in sentinam confluxere, indeque nullum pluribus vitiis restagnavit, accidit) sacra auri fame stimulatus advocatus, hoc forte neglexerit, iudex, etiam nulla partium petente aut desiderante, ad transactionem partes inducere debet: Dn. Zigler in Dic. concl. XXII. num. 5. item concl. XIII. num. 18. Berlich. p. i. concl. 7. num. 30. non solum jure communi veteri, §. i. in fin. Instit. de fidei. tut. c. i. X. de mutuis petit. c. ult. X. de transact. sed & per novissimum Recess. Imp. de anno 1654. §. Zwentens. (ubi jubetur iudex omnibus modis, & in quacunque iudicii parte concordiam tentare: add. Dn. Zigler. dict. concl. XXII. num. 9. 10. 11.) Quod nisi faciat utique peccat: Zigler d. l. n. 3. Mævius p. i. dec. 223. §. i. & p. i. dec. 42. num. 6. Præsertim verò id observandum in causis odiosis inter cives, in causis, piis, modici præiudicii, miserabilium personarum, inter propinquos, magistratum & subditos, quando scandalum subest, aut ex alterutra parte existimationis diminutio metuitur. Vid. Hiltrop. Proc. p. i. tit. 5. num. 23. Nicol. in Process. p. i. cap. 3. num. 45. Dn. Zigler d. concl. XXII. num. 4. Et generaliter in omnibus causis, exceptis iis, in quibus jura transactionem respuunt, ut in matrimonialibus d. c. ult. X. de transact. In causis injuriarum hoc adeò verum est, ut iudex etiam quandoque ad transactionem partes cogat, si inter rancoris initia & fervorem, iudicem, concordia studiosum non audiant: nota Mævium p. i. dec. 224. qui seq. dec. 225. addit, per moras iudicii, quæri concordiam, ita ut litigaturientibus, aut nulli aut lentiores processus decernantur, donec forte, desinente fervore ebulliente, animi saniora admittant, de qua decisionum biga *ἡρίων* exhibet Dn. Zigler d. concl. XXII. num. 14. Quæ omnia tantò magis à Consistoriis sunt observanda, quantò hæc amantiora esse debent concordia, quod suo more, hoc est, examissim docet Carpz. in Jpr. Consist. lib. 3. tit. i. def. 4. tota. Atque hanc doctrinam amplectitur praxis omnium laudabilium Iudiciorum: Mævius p. i. dec. 225. num. 7. Ut Aula Cæsarea: vide verneuerte Reichs Hof Rahts Ordnung Ferd. in tit. 2. §. Dieweilen. Camera Spirensis, uti ex Rulando refert Berl. d. concl. 7.

num. 30. De Pomerania & Megapoli vide Mævium ad jus Lubec. Lib. V. tit. 2. art. 2. num. 6. De Saxonia: vid. Churfürstl. Sachs. Process-Ordnung/ Tit. 1. §. Besonders aber. Carpz. p. 1. Const. 1. def. 10. num. 12. & in Responsis Elector. lib. 2. resp. 51. n. 6. Berlich. p. 1. concl. 7. num. 33. De Italia, Jason, vol. 1. conf. 35. Fulgos. conf. 152. De Gallia, Ant. Fab. Cod. lib. 9. tit. 22. Rationes elegantes tradit à Berlichio d. l. num. 33. in fin. citatus Ayrrer, cui jungendus Dn. Zigler d. l. num. 1. & 7. Spormach. in Just. Vuln. Parte 2. Tit. 2. cap. 4. Besser ein magerer Vertrag / als ein fett Urtheil / ajunt nostri Germani. Et judex petit & petit patronus: Solvas cen-
seo Sexte creditori: ait Martialis lib. 2. epig. 13. quod quidam gallicè sic expressit. Ton Advocat veut dix escus: Le juge encor veut plus grand' somme: Claude, croy moy, ne playde plus: Va promptement payer ton homme.

Quæ tua nequitia est, quod debes non mihi solvis?

Solvis causidico, quæ Tua stultitia est?

canit Owenus epig. lib. sing. epig. 81. Non tamen potest judex partes cogere ad transactionem: Arumæus lib. 2. dec. XI. n. 72. Carpz. d. l. def. XI. nisi certis casibus, quos refert Nob. Gailius de pac. pub. Lib. 2. cap. 18. n. 9. 10. 11. 12. Dn. Zigler d. l. num. 13. 14. 15. (qui altiori hoc argumentum indagine cingit, quàm vulgus J Ctorum: ut hîc dicere liceat, Doctor Luthers Schue sind nicht einem jedwedern Dorff-Priestern gerecht) Carpz. d. def. XI.

§. 2.

QUOD si tamen amicabile transactio à judice sit omissa, processus non est nullus, nec reus ab observatione judicii absolvendus: Carpz. d. p. 1. Const. 1. def. 10. num. 13. Berlich. p. 1. concl. 7. num. 34. quia tractatus ille concordia non facit ad substantiam processûs, nec est, ut sic dixerim, *ισορ* *πρό* *τῷ* *δικαστηρίῳ* *ἵσος* *τῷ* *δικαστηρίῳ*, sed extrinsecus advenit, & se paratum ab ipsa lite negotium constituit, prout hanc rationem, rejecta Carpzovii in Process. tit. 10. art. 1. num. 20. urget Dn. Zigler conclusione dictâ num. 6. Secundum novam Constitutionem Saxoniam Augusti, & Christiani I. tamen, litigantes alternativè sunt citandi, nemlich zur Güte / oder in Entstehung derselben zu Rechtlichem Verfahren: quo neglecto citationem nullam pronunciat: Nicol. in Process. part. 1. cap. 3. num. 45.

§. 3.

CLAUDO hæc dicta, hoc Catone ad Judicem ex Nasone lib. 1. de rem. Amor.

*Aut nova, si possis, sedare incendia tentes
 Aut ubi per vires procubuere suas
 Dum furor in cursu est, currenti cede furori.
 Difficiles aditus impetus omnis habet.
 Stultus, ab obliquo, qui cum discedere posset
 Pugnat in adversas ire natator aquas.
 Impatiens animus nec adhuc tractabilis arte
 Respuit atque odio verba monentis habet.*

CONCLUSIO VI.

Uti & sexto circa iudicii formam; de qua, post infelici successu tentatam partium reconciliationem, sollicitus esse debet iudex.

§. I.

Regulariter iudex adeo est ad formam iudicii servandam adstrictus, ut causas summario processu ventilandas (quarum catalogum exhibet Vultej. in Jp. lib. 2. cap. ult. Carpz. p. 1. Const. 2. def. 18. Zang. de Exc. p. 1. cap. 1. num. 60. toto. Tabor. relat. mihi. 118. num. 3.) etiam parte, scilicet actore, petente excedere, & causam ordinariam summarie tractare nequeat Mævius p. 1. dec. 188. num. 4. Carpz. d. d. 18. perinde ut nec causam summariam ordinariam facere potest Mævius. part. 3. decis. 16. num. 6.

§. 2.

Potest tamen iudex interdum iudicii formam mutare. Sic ex ordinaria, summariam causam, etiam parte non petente facit. I. Cum de possessione contentio oritur; hoc enim casu, etsi pars actrix, *ordinario* retinendæ possessionis remedio experiri incipit, tamen ubi iudici non apparet ejus possessio, pro eâ verò defendenda utrinque laboratur, indeque ad mutuasurbationes & manutenentias devenitur, pro avertendis armis & turbis, *ex officio* ordinat & injungit, quod facit ad summarie inquirendum quis possideat, aut pendente lite possidere debeat: Mævius. p. 2. dec. 236. II. Si id mandet Princeps; Sæpe enim (verba sunt Befoldi in Delib. juris ex lib. V. Pand. cap. 3. §. Hodie aliud) commissiones à Principe emanare solent, ut summarie

riè procedatur, solâ facti veritate inspectâ, id quod fieri non posse dicunt, nisi per solum Principem, superiorem non recognoscentem, vel, quæ Principi comparatur, Republicâ, nulli subiectâ, ut notat gloss. in Clem. sæpe. verb. mandamus. de verb. sign. hoc namque juribus majestatis annumeratur. Unde Principi inferiori hæc non conceditur potestas, ut etiam nec ei, qui ad ordinarium processum servandum, legibus regni fundamentalibus, ut multis in locis fieri solet (cui fundamento innituntur famosæ illæ disceptationes, quæ sunt inter Imperatorem, & ex statibus nonnullos) est adstrictus. Et tunc omitti possunt solennitates juris civilis adeò ut causa decidi queat, ex mero gentium jure & iudices litem finire possint regiâ manu, prout olim ante leges inventas. Hactenus Besoldus! cui Comites jungimus, & Wittenbergensis Academiæ, & Themidos ocellos, Zangerum de Except. p. 1. cap. 1. num. 58. 59. & Ziglerum in Dicast. concl. XXXVI. n. 14. nec minus Spormach. in Justit. Vuln. part. 2. Tit. 2. cap. 8. num. 1. & 2. Pariter Princeps, etiam non imploratus, mandare potest, ut licet possessorium tantum fuerit intentatum, utrumque discutiatur, petitorium & possessorium, si id litiganti minus onerosum judicet: Struvius cum alleg. Disp. IX. th. 65. in fin.

§. 3.

Sic III. si litigans peregrinus sit vel advena & forensis, iudicem ex processu ordinario summarium facere posse, quibusdam æquius visum: sed contrarium placuit Cl. Ziglero in Dic. concl. XIII. num. 30. quia, etsi eorum favor aliàs sit maximus, ipsorumque intersit, ut causæ celeriter expediantur, in iudicio tamen æqua utriusque litigantis debet esse conditio (vide Eundem concl. XV. num. 1. 2. 3. &c.) nec melior peregrini quàm civis, si ve processum ipsum attendas, si ve causam in iudicium deductam. Et idem Dn. Zigler d. conclus. XV. num. 52. postquam ibi sententiam suam, jam prolatam, ut sic dicam, constituisset vel novasset, subjungit: Interim non nego, civile esse & charitati maximè conveniens, ut, qui cum peregrino litigat, totum processum quasi in compendium redigat, angustiores terminos statuatur, exceptionibus dilatoriis, quantum causæ conditio admittit, renunciet, & ex singulis processûs partibus, aliquid sponte remittat, idque, ut faciat, poterit iudex ab initio, dum amicabili compositione rem terminare intendit, eum admonere, cum & aliàs integrum sit partibus mutuâ conventionem procedendi methodum per modum compromissi sibi invicem præscribere (de quo seq. §. 5.) quicquid sit fiatve! illud Wesenb. cons. 58. docet, extraneo commoranti ob litem in loco iudicii adjudicari expensas, si fuerit causa, quæ non posset per procuratorem expediri. Quod de æqua utriusque

que litigantis conditione diximus, quibusdam locis non observatur, sic in quæstione prælationis, cæteris paribus, in pignore, indigena præfertur extraneo: Hahn ad Wes. de privil. credit. num. IV. versu. Denique in Classe quinta.

§. 4.

Illud tamen IV. vel ipsius Dn. Zigleri concl. XXXVI. num. 12. calculo constat, aliquando ea, quæ ad formandum processum faciunt, negligi, & processum abbreviari in iudicio Principis posse. Pone, processum ordinarium institutum esse propter rem minimam, ex. gr. ob gallum gallinaceum (quale exemplum refert Carpz. p. I. Const. I. def. 9. num. II--15. confer. §. 16. Inst. de rer. divis.) neutiquam cordatus iudex admittet partes ad solennia processûs, libelli, litis contestationis, probationis reprobationis, attestatorum disputationis, usque dum plauftra actorum confecta fuerint: Sed interpellabit, ut cognitione summariâ contenti sint; nec, inani sumptu, puero Herculis cothurnos, & Cadmæam sibi victoriam compareant, ubi flet victor, victus interit: solus advocatus cachinno concutitur: confer Sporm. Just. vuln. part. 2. tit. 2. cap. 6. ubi notabilia *de re minima*. Sic in vicina mihi Urbe Imperiali, ob canem, multa thalerorum millia expensa novi: quibus certè casibus ore diurno atq; nocturno recitandi litigantibus illi rhythmus ecclesiastici Hispanici: Dissolve litis vincula: Astringe pacis fœdera: Ne litis horror insonet, Extingue flammæ litium: quos ex Gonzalezio refert Carpzov. d. I. Sic Martialis lib. 6. falsè deridet quendam in re levissima desudantem, & juxta illud, in simbullo fluctus excitantem: Non de vi, neque cæde, neque veneno. Sed lis est mihi de tribus capellis. Vicini queror hos abesse furto. Hoc iudex sibi postulat probari. Tu cannas Mithridatinumque bellum. Et perjuriam Punici furoris. Et Syllas, Marios, Mutiosque. Magna voce sonas, manuque tota. Jam dic Posthume, de tribus capellis. Bene Owenus

Tanta vel in nobis utinam lis esset amoris

Quantus in hoc lacero est, tempore litis amor.

Sic & ob alias causas æquè prægnantes ordo iudiciorum potest à iudice mutari: Vide Mævium part. 3. dec. 108. num. 4. (ubi de excessu executionis corrigendo) Carpz. Process. tit. I. art. I. num. 46. & seqq. Nicol. in Proc. part. I. cap. I. num. 7.

§. 5.

Illa quæstio hîc, ut affinis discutienda, an de consensu partium, causa ordinaria possit fieri summaria, & vice versâ, ex summaria ordinaria? Prius negat, affirmat posterius Tiraquellus ab Arumæo lib. 2. dec. XI. num. 29. adductus, è diametro contrarius Vasquio apud Spormacherum loco citando, prius affirmanti, posterius neganti. Sed à Themide illi punctum ferunt, qui utrumque affirmant, ut Joh. Brunnem. in Process. cap. 1. num. 18. 19. & seqq. Carpzov. lib. 1. Resp. 79. num. 11. 12. 13. & in Jpr. part. 1. const. 2. def. 18. num. 2. Videl. quoties. 3. §. 4. versu. Sed si talis. C. de privil. schol. adde Spormach. in Justit. vuln. part. 2. tit. 2. cap. 8. num. 3. Sic Imperatores Arcadius & Honorius in l. 8. C. de Judæis, constituunt, ut Judæi communi jure Rom. viventes, in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum & leges ac jura pertinent, adeant solenni more judicia omnesque Romanis legibus conferant & excipiant actiones. Si qui verò ex his, communi pactione ad similitudinem arbitratorum apud Judæos (Hanoviæ id fieri solet apud Rabbinum) in civili duntaxat negotio putaverint litigandum, sortiri eorum judicium jure publico non vetentur. Eorum etiam sententias judices exequantur, tanquam ex sententia cognitoris arbitri dati fuerint. Unde patet multa partibus circa processum licere, confer Marqu. de Sufann. de Judæis p. 2. c. 6. Joh. Seld. de Synedrio. lib. 1. c. 7. Cæterum paulò antè laudata Arumæi decisio XI. præstantissimorum Juris-Consultorum telis vulneratur: vide Berlich. p. 1. Concl. XIII. num. 22. & seqq. Carpz. p. 1. Const. 1. def. 5. qui omnia Arumæo palladia sua, forti prælio eripuerè, nec adhuc inventus est, qui ejus tutelam susciperet, ut adeò felicior fuerit Alexander, cujus nudum caput, apud Granicum amnem infelix Clytus, clypeo suo textit manumque barbari militis Rhofacis, capiti regis imminentem gladio amputavit, narrante Curtio lib. 8. cap. 1.

§. 6.

Accipienda sunt præced. §. 5. dicta, de consensu partium expresso: Sed quid si sine prævia conventionem, aut actor in causa summaria ordinarium processum instituat, aut pari errore reus, contra processum summarium in causa ordinaria susceptum nihil excipiat, an quæ desunt partibus vel earum advocatis judex supplebit? Videbatur primâ facie negandum, quia eadem est vis taciti & expressi consensûs arg. l. 4. pr. ff. de pactis. ubi Dd. Si itaque partes tacitè consentiunt, ut judiciorum forma mutetur perinde valebit, ac si expressè consensissent, de quo casu præc. §. 5. Sed enim affirmati-
va pa-

væ patrociniū suscipiendum videtur, suppetiis acceptis ex nostra conclusione VII. partis primæ: eō etiam considerato, quod ubi (uti hīc fit) de renunciatione juris vel utilitatis agitur, ex taciturnitate non statim possit exsculpi consensus prout antevertimus dicere & docere hac parte 2. concl. IV. num. 2. Id tamen in extrajudicialibus verum putant: nam in judicialibus non opponens pars habetur pro consentiente, si credis Menochio lib. 2. præf. 46. num. 1. 2. totum thema accuratissimè tractanti lib. VI. præf. 99. Arbitrii libertatem, cuique relinquimus. Illud extra omnem dubitationis sphaeram positum putem, quod si pars, dicto modo, errans sit v. c. miserabilis persona (quarum personarum causæ sunt summariæ, Zanger loco ad §. 1. hujus conclus. VI. citato) iudex debeat supplere arg. eorum quæ attulimus parte 1. conclus. X. num. 4.

CONCLUSIO VII.

Gemello modo, & septimò circa libellum actionis.

§. I.

ITa iudex, etiam parte mutâ, rejicit libellum 1. durioribus verbis, paternæ majestatis læsionem, secum indissolubili societati vehentibus, conceptum vel fraudem dolumque patris vel patroni crepantem teste Sichardo ad l. 5. C. de dolo malo. num. 9. vide l. 11. §. 1. ff. de dol. mal. & Pacium cent. 2. qst. 81. & 82.

II. Articulatum, si curiæ consuetudo talem non admittat; vide Recess. Imp. de anno 1654. §. Diesem nechst num beyrn dritten. adde Carpzov. p. 1. const. 2. def. 1. 2. 3. & in Prax. Crim. p. 3. qst. 106. num. 24. Berlich. p. 1. concl. 12. num. 3. & seqq. Roding. Pand. Cam. lib. 3. tit. 29. num. 18--22. Nicol. in Proc. p. 1. cap. 9. num. 20. 21. quo Lectorem Benignum potius remittere, quàm ex iis, aliquid de charta in papyrus scribere volui

III. Insufficientem: Sic si ad obtinendam in Camera citationem, in causis nullitatis, in supplicatione vel huic adjuncto libello (vide præc. concl. 1. §. 1. verb. *ubi Additionator monet*, &c.) nominatim causæ nullitatis non sint expressæ, iudex ita cantat *Wosern der Supplicant (libellant) nullitates in specie deduciren wird/ sol darauf ergehen/ was recht ist.* vide Gail. 1. O. 127. num. 9. Roding d. lib. 3. cap. 20. num. 47.

IV. Generalem & incertum, vel obscurum: quia ex tali multa vitia in processum defluunt, quæ detecta exhibet cl. Zigler concl. XXXIV. num. 8. vide Gail. 1. O. 62. num. 1. 2. 3. putat tamen Gail. d. l. num. 11. 12. item lib. 2. O.

2. O. 46. num. 16. talem libellum valere, si non opponatur à parte (modò causa sit civilis non criminalis: quamvis dissentiat Zanger de Exc. p. 2. cap. 14. num. 29. quia in hac specialis esse debet libellus, certi criminis loco & tempore circumscripti, ita ut reus negativam loco & tempore coarctatam probare possit, conf. Hiltrop. proc. p. 2. tit. 9. rubr. De oblatione libelli. num. 27. Myns. 2. O. 40. De libello injuriarum vide Hiltrop. d. l. num. 54. Zanger d. num. 29. & seqq. Gail. d. lib. 1. O. 64. Nicol. proc. p. 1. cap. 17. num. 7. Carpz. lib. 2. Resp. 56.) quo etiam inclinatur Hiltrop. d. l. num. 26. 27. 28. 29. Zanger d. cap. 14. num. 1. 2. 3. Nic. proc. p. 1. cap. 9. num. 11. qui tamen addit, judicem quovis tempore actorem cogere posse, ut obscura & ambigua declaret. Posse etiam judicem, si libellus sit obscurus, eam actionem elicere, quæ actori est utilissima, ait Gail. 1. O. 61. num. 9. cui addendus Mævius p. 5. dec. 68. num. 5.

§. 2.

Sic & V. stylo Curiae contrarium, & ab antiqua consuetudine deviantem, post Angel. Jason. Ripam Menoch. de Præs. lib. V. præs. 34. num. 7. A condita Massilia (verba sunt Valer. Max. lib. 2. cap. 6.) gladius ibi est, quo noxii jugulantur, rubigine quidem exesus et vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus, omnia antiquæ consuetudinis momenta Servanda. Scilicet, juxta illud poëtæ: *Moribus antiquis res stat Romana virisque.*

VI. Omnem libellum ineptum: Carpz. lib. 2. tit. 4. Resp. 53. Zanger de Exc. p. 2. cap. 14. num. 11. et seqq. Menoch. lib. 2. præs. 48. num. 22. 21. Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 9. Rub. De oblatione libelli. num. 31. adde d. p. 2. tit. 12. num. 61. & 66. Bartol. ad l. un. C. ut quæ defunt advoc. &c. Mævius p. 5. dec. 91. item p. 1. dec. 152. num. 11. quo rejecto, actor in expensas condemnatur, reus verò ab instantia absolvitur, reservatâ tamen actori actione aptiore, quæ & plura hujus fidelis tradit Gail. 1. O. 67. nec ulterius auditur reus, nisi refusus prius expensis, Nicol. in Proc. p. 1. cap. 17. num. 5. Carpz. p. 1. Const. 2. def. 12. & potest judex, ineptum libellum non rejiciens, de syndicato conveniri Nicol. d. l. num. 7. modò ineptitudo sit notoria: vide Carpz. d. l. def. XI. num. 6. Gailium d. lib. 1. O. 66. num. 5. In causis tamen summaris, quæ libellum non requirunt, ineptitudo non obest, etiam si de ea pars opponat, modò quid actor velit petatque, constet: Marant. in spec. p. 4. dist. 19. num. 14. Hillig. in Don. lib. 23. cap. 4. lit. I. Idem verum est, si coram principe litigetur, aut de justitia causæ appareat. c. 6. X. de judic. Mynsing. 4. O. 5. non etiam si libellus talis ineptus clausulâ, *peto mi-*
hujus

hijus & iustitiam, omni meliori modo administrari, sit munitus, nisi ineptitudo sit in accidentalibus: vide Gail. 1. O. 61. Nicol. Proc. p. 1. cap. 9. n. 96. & 70. Zanger. p. 2. cap. 19. num. 10. Carpz. lib. 2. Resp. 57. num. 20. Possentamen ex officio iudicem, etiam circa ipsam libelli conclusionem, & ejus vitia supplere, cum ad ejus officium pertineat lites finire, statuit Dn. Zigler concl. XLIV. num. XI. Vide præc. part. 1. concl. V. §. 4.

§. 3.

QUæ hæcenus de libello inepto dicta sunt, etiam obtinent in causa & casu ineptæ cumulationis actionum, quæ omnino ineptum facit libellum: Carpz. lib. 2. tit. 4. Resp. 53. modò ita sit comparata, ut iudicium retrò nullum reddat, aliàs enim admittitur cumulatio, si pars non opposuerit exceptionem ineptæ cumulationis: Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 9. in fin. Zanger de Except. p. 2. cap. 19. num. 4. de quo casu accipiendus Menoch. lib. 2. præ. 46. num. 26. Quæ verò actiones cumulari possint, illud argumentum, obtorto quasi collo, ad molendinum nostrum trahere, noluimus, sed unuscujusque meræ facultati relinquere, utrùm ad Carpz. d. resp. 53. & 54? an Zangerum d. c. 19? an Hiltrop. d. tit. 9? an Iferniam ad feudorum titulum, *De pace tenenda*: pag. mih. 410. & 411. ? an Gail. 1. Obs. 63. an aliud bibliothecæ suæ oraculum sese conferre velit.

§. 4.

DIXIMUS de officio iudicis circa libellum vitiosum rejiciendum, nunc & alia, in quibus suppletio iudicis locum sibi vendicat circa libellum, persequenda. Sic I. iudex reo *etiam non petenti* libellum offert; Specul. de libelli concept. §. Utrum. num. 4. & §. Restat num. 2. Hiltrop. de Proc. p. 2. tit. 9. Rubr. de libelli oblatione num. 6.

Ita II. quando actor est contumax circa libellum tunc in Camera, in causis simplicis querelæ, si actor in primo termino libellum non produxerit, citatus à citatione, si præsens sit, expensis refusus, absolvitur, imò etsi absens sit, tamen ex officio à citatione absolvitur Hiltrop. d. p. 2. tit. 6. num. 8. 9.

Pariter III. Post litem contestatam libellum mutare volentem, ex officio, & parte neutiquam attendente, iudex repellit, si credimus Gailio 1. O. 74. num. 9. Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 1. rubr. De effectu litis contest. num. 37. qui tamen articulus, ut valdè rubricus, sic oppidò dubius est, apud Dd. prout videre est apud Dn. Wissenb. tit. ff. de edendo. num. 20. Vultej. Jpr. lib. 2. cap. 30. §. Est libelli mutatio. Struv. ex. V. th. 41. Gail. d. l. num. 4. Berlich. p. 1. concl. 28. Hahn ad Wesf. tit. de edendo num. 8. Moribus libel-

lum in eadem instantia, non posse mutari, sed post eam mutationem novâ opus esse, ex Carpz. p. 1. Const. XI. def. 9. docet Struvius d. l. quibus repudium mittit Dn. Tabor Relat. Argent. 130. incip. Chilian. num. 6. Maximè verò. IV. illum repellit suâ sponte judex, qui sine libello, vel sine actione, si-veea ipso jure si-ve per exceptionem sit extincta, vult agere, nota Berlich. p. 1. concl. 58. & 26. Brunnem. ad l. unic. C. ut quæ def. advoc. & c. n. 2. Grassi. lib. 2. cap. 13. qst. 6. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 31. & concl. 315. totâ. Alciat. lib. 1. Resp. 7. num. 11. Hiltrop. p. 1. tit. 13. num. ult. præjudicium lege apud Mævium part. 1. dec. 42. Et licet statutum omnes exceptiones rejiciat intentionis & facti (vide Struv. ex. 46. th. 4.) tamen exceptio non videtur rejecta; Menoch. lib. 2. præf. 48. num. 37. adde Dn. Zigler, in Dicast. concl. XXXIV. num. 17.

CONCLUSIO VIII.

Pariter & octavò, in uno casu, circa satisfactionis materiam occurrente.

§. I.

Satisfactionem regulariter non injungit judex nisi parte urgente, & quidem ante litem contestatam: Berlich. p. 1. concl. 18. num. 7. 8. adeò, ut si post opponatur exceptio non præstitæ satisfactionis, judex eam ex officio rejiciat: Idem d. l. num. 61. Idque verum est, si-ve cautio sit judicio fisti Hiltrop. Process. p. 2. tit. 30. n. 15. & n. 29. (ubi de jure Juliaccensi) item 30. ubi de jure Monasteriensi) si-ve judicatum solvi: Idem d. p. 2. tit. 32. num. 13. & 19. si-ve alia, ab Appellante præstanda Befoldus (optimus discipulus optimi Præceptoris Nicolai Varenbülleri: Vide Befold. in Delib. ex lib. 37. ff. qst. 8. addito Melchiorre Adamo de Vitis Illustr. Jctorum Germaniæ, pag. m. hi 396. & c.) in Tract. de Appell. cap. 8. §. 6. quem sequitur Dn. Tabor in Relat. Argent. 142. incip. Susanna. num. 7. concordantem hoc in puncto Reformationem Argentoratensem adducens: si-ve cautio de refundendis expensis & damnis litis in eventum succumbentiæ, & de stando ac respondendo in eodem judicio, coramque eodem iudice in casu propositæ reconventionis Carpz. p. 1. Const. 5. def. 1. num. 6. si-ve guaranda Saxonica, uti rationibus & præjudiciis confirmat Idem d. p. 1. Const. 4. def. 3. Nicol. in Process. p. 1. cap. 36. num. 32. Si tamen petita fuerit, judex etiam absente petitore eam exigit: Zanger de Exc. p. 2. cap. 22. num. 60.

§. 2.

§. 2.

CAsum illum unicum, cuius in conclusione mentio injecta, hunc putamus, quòd, iis casibus, quibus cautio de rato sit præstanda, cum iudex ex officio debeat exigere, arg. l. 24. C. de procur. additis iis, quæ disseruimus suprâ, hac parte. 2. concl. IV. §. 2. confer Zangerum de Exc. p. 2. cap. 22. num. 8. & 13. Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 31. Struvium Ex. VII. th. 28. Ab- it tamen à nobis Mævius p. 4. dec. 361. num. 8. per notabilem l. 40. §. 3. ff. de procur. quam explicat Brunnem. ad l. 2. C. de consort. Caterùm, an cautionem de non offendendo suâ sponte exigat iudex, dictum præc. concl. 2. §. 2.

CONCLUSIO IX.

Similiter & nonò circa reconventionem à reo contra actorem instituendam.

§. I.

MUlti sunt casus apud omnes, Processûs textores obvii, quibus reconventio locum non habet, omnium instar sint, Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 10. num. 11. &c. Rosbach. in Proc. civ. th. 46. num. 9--17. Umm. disp. X. num. 12. & 14. cum seqq. Nic. in Proc. p. 1. cap. 13. Berlich. p. 1. conclus. 22. num. 18.--48. Quæri ergo posset, an illis casibus, si exceptionem non admittendæ reconventionis pars non opponat, iudex eam suppleat? Nos rem hanc satis intricatam certis regularum facibus clariorem dare satagemus.

I. Ubi Jurisdictio iudicis conventionis, non potest prorogari (casus vide apud Gail. 1. O. 37. num. 1. imprimis Hiltrop. p. 1. tit. 3. num. 12.--20.) ibi nec iudex conventionis, causam reconventionis debet suscipere, Gailius lib. 1. de Pac. Publ. cap. 12. num. 9. Sic v. g. iudex laicus per reconventionem fit iudex competens clerici convenientis (cujus ob privilegium clericalitatus & personæ aliàs iudex competens non est,) si modò natura causæ id patiatur c. si diligenti X. de foro comp. num. si talis causa sit, ut super ea nullo modo iudex cognoscere possit, per reconventionem non fit iudex competens, nec tribuitur ei jurisdictio, velut si reus coram iudice laico, in causâ matrimoniali aut alia spiritali reconvenire velit actorem: nam quoad ejusmodi causas iudex ille pro privato habetur, nullamque habet Jurisdictionem: pri-

vatorum autem consensus, non facit judicem, strictè dictum eum, qui nulli Jurisdictioni præest, seu privatum l. 3. C. de Jurisdic. & reconventio species prorogationis est, quod autem non est, prorogari nequit, verba sunt Hiltrop. d. p. 2. tit. 10. num. 23. adde dictis Mynsing. 2. O. 67. Atque ex his concludit Gail d. c. 12. num. 7. &c. quòd, si conventus de fracta pace publica, actorem de crimine contra eandem pacem commissio reconveniat, & reconventus desuper excipiat, rejiciatur reconventio, si verò taceat, quòd ea admittatur, de qua sententia disputantem videas Ummium d. disp. 10. th. 4. num. 14. Huc pertinere videntur casus, si coram arbitro instituatur reconventio, vel coram paribus curiæ in causa non-feudali, his enim, ne nullitas ex defectu Jurisdictionis committatur, reconventio ab ipso judice videtur rejicienda: Hiltrop. d. p. 2. tit. 10. num. 17. & 18. Mynsing. cent. 4. O. 90. à quo abludit Gailius lib. 1. Obs. 1. num. 57. cui assidere & à nobis recedere videtur Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 23.

§. 2.

HActenus de prima regula; Secunda huic valde affinis est, quòd, ubi de causa per modum conventionis judex cognoscere nequit, de ea neque per modum reconventionis, possit cognoscere, quam regulam suis finibus, accuratissimè & quasi agrimensoriâ decempedâ circumscriptam videbis apud Ummium d. Disp. 10. num. 12. unde sine proxenetico mihi solvendo, proprio Marte necessaria mutuari licet, adde Nicol. Proc. part. 1. cap. 13. n. 10. Carpz. p. 1. Const. 7. def. 4.

§. 3.

REgula tertia idem habet: Ubi reconventio in favorem actoris est illicita, ibi, si contra eam non excipiat actor, (modò ille non sit pupillus vel miserabilis persona &c. vide partis 1. concl. X. §. 4.) ejus negligentiam non supplet judex: Sic 1. super spoliatione conventus adversus restitutionem petentem, non est (nisi super quæstione spoliationis,) si eum reconveniat, audiendus: cum restitutionis petitio in hoc privilegiata noscatur, ut ipsam intentans, NB. *non cogatur* ante restitutionem spoliatoribus respondere. Hinc inter alia huc apprinè facientia Afflictus decis. Neap. 193. ait, quòd spoliatus patiundo, quod adversarius excipiat de proprietate, renunciasse videatur suo privilegio, quod optimè probari potest ex c. 1. X. de restit. spol. citato à nostra sententiæ patrono Ummio Disp. X. th. 5. num. 16. except. 2. pag. mih. 427. in fin. adjunge Menoch. lib. 2, præf. 46. num. 10. Zanger de Except. part. 3. cap. 24. num. 7. 8. confer etiam Hiltrop. p. 2. tit. 10. num. 12. Sic si actio-

actionem summariam actioni ordinariæ opponat reconveniens reus, putat cum Mindano Umm. d. th. 5. num. 18. reum privilegio suæ causæ renunciassè videri, addito eo, quòd si ab odore causa summaria fuerit mota, is ordinaria per reconventionem pulsari nequeat, nisi consentiat, quo casu, causa ejus summaria, tristiori metamorphosi transmutetur: Hæc Ummius: vide à me ad præc. concl. VI. §. 5. & 6. dicta.

§. 4.

CÆterùm, quando reconventio sit instituenda, nostri inter se disputant, Cubi liquet ex Dd. citatis à Nicola. Proc. p. 1. cap. 13. num. 14. Hiltrop. d. t. 10. num. 6. & seqq. ex quibus constat, juxta communia Dd. suffragia, reconventionis introducendę tempus esse ante litem contestatam vel statim post eam. Si ergo justo tempore reus reconventionem non instituat, nec tamen actor desuper excipiat, an id judex monebit? vide Marantam p. 4. dist. 6. num. 5. 6. laudatum abs Hiltropio d. tit. 10. num. 10. qui distinctionis securi, dubia decidunt.

§. 5.

Illud adhuc ex Thomingio decis. XVI. §. 12. & Myns. cent. 1. Obs. 10. notandum, quòd judex, etiam parte non petente, in causa conventionis vel reconventionis, si prius de alterutra earum liqueat, possit pronunciare, si velit, non tamen ad id cogi possit, uti os humerosq; similia exempla in scenam produximus, parte 1. conclus. XII.

CONCLUSIO X.

Item, decimò, circa litis contestationem, & positiones, juramento respondendorum dandorumque, dandas.

§. 1.

QUamvis in casu contumaciæ, judex, parte non accusante contumaciam, litem pro contestata habere non possit Berlich. p. 1. concl. 26. num. 24. vers. Septimò. Carpz. lib. 3. Resp. 33. num. 6. tamen certum est, etiam parte non petente, judicem litis contestationem injungere, regulariter in omni causa, adeò ut nec partium conventionem, nec judicis au-

horitate omitti possit, sed omissa processum vitiet, & sententiam ipso jure nullam reddat cap. 1. X. de lit. cont. Mysing. 3. O. 74. Gail. 1. O. 75. (ubi de jure Camerali) Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 1. num. 5. & seqq. Nicol. in Proc. p. 1. cap. 37. num. 8. qui rationes ad fatietatem, si non nauseam, corradunt. Sic, lite non sufficienter, v. g. generaliter & obscure, contestata, judex, parte licet non petente, ejusmodi insufficientem litis contestationem rejicit, & ad specialem puram & expressam, adigit partem: Nicol. d. 1. num. 23. Carpz. p. 1. Const. 10. def. 3. (ubi, ut solet, nervosissime id contra Schultesium adstruit) eamque regulariter in expensas termini condemnat: Vide Eundem d. qst. 10. def. 12. & 13.

§. 2.

Responsiones juramento respondendorum à reo, uti positiones, juramentorum dandorum ab actore dandas (quibus litis fit contestatio: Carpz. p. 1. Const. X. def. 4. Confer Dn. Strauch. Diss. 25. aph. 5.) si captiosæ sint vel impertinentes, judex, suâ sponte, rejicit, qua de re notandus Gailius lib. 1. Obs. 81. totâ, præsertim num. 15. Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 5. num. 20. (ubi de positionibus) ex d. p. 3. tit. 6. num. 12. toto. & tit. 8. (ubi de responsionibus) Idem fatum eas positiones vel responsiones manet, quæ post termini lapsum in judicio apparent, & sic, (ut post initium undecimi mensis, partus) feræ & illegitimæ nativitatis notâ sunt insignitæ: ita Hiltrop. d. tit. 6. num. 12. & 9. 10. (ubi addit, si ante conclusionem sit datus terminus ad exhibendum omnes probationes, posse tamen ex officio judicem interrogare, non ad partis instantiam) à quo dissentiunt citati p. 2. concl. XII. §. 3. n. II.

§. 3.

Quantum ad juramentum dandorum & respondendorum, sciendum, illa, nisi partes urgeant, non præstari, aut à judice exigi regulariter, tam jure civili: videto Carpzov. p. 1. const. 10. def. 5. quàm jure Monasteriensis, quo de Hiltrop. p. 3. tit. 7. num. 1. & 5. qui & monet, judicem illa exigere ex officio posse, si videt, pro qualitate positionum & responsionum, ea necessaria esse, & ad veritatem eliciendam, causæque justitiam promovendam expedire. De jure Camerali vide Ordin. Cam. p. 3. tit. 15. Roding. ff. lib. 3. tit. 29. num. 21. & tit. 30. num. 7. pag. mih. 832. unde patet, illa juramenta à judice non exigi, nisi pars tam instanter ea urgeat, ut ulterius progredi nolit, salvo tamen judicis arbitrio, si quando ipse putaverit exigenda: conferendus adhuc. §. Diereil aber. ex Recess. Noviss. d. ann. 1654.

CON.

CONCLUSIO XI.

*Pariter, undecimò suppletrix judicis vigilantia circa exceptiones sapissimè occupata deprehenditur, si-
ve dilatoria sint, siue peremptoria: de quibus o-
mnibus hîc agemus. arg. pr. Inst. de legat. ut ut dila-
toria ante litem contestatam sint opponenda.*

§. 1.

REJICIT Judex ex officio. I. Exceptionem doli parentibus vel aliis, quibus vivis & mortuis reverentia (vide l. 9. ff. de obseq. par. & patr. præst.) debetur, oppositam l. 4. §. 16. ff. de dol. mal. & met. exc. nota Sich. ad l. 5. C. de dol. mal. num. 9. Pacium enant. cent. 2. qst. 81. & cent. 7. qst. 53. idque siue ex suo, siue ex alieno contractu conveniantur d. §. 16. & siue per se, siue per procuratorem excipiant, ne quicquam molestiæ nobis creante argumento ex l. 1. vers. qui furti. ff. de his qui not. infam. quippe factis retuso à Wissenb. p. 2. disp. 13. th. ult. Potest tamen contra has personas excipi in factum, sine doli mentione d. text. Hahn ad Wes. de doli mal. & met. &c. num. 1. sub fin. De hæredibus earum vide d. §. 16. & huic inimicam l. 15. ff. de bon. poss. cont. tab. adhibito arbitratore Pacio d. cent. 2. quæst. 82.

II. Exceptiones peremptorias, post litem contestatam, & non in ipsa litis contestatione objectas: hoc enim casu eas reus objicere vel in articulis reprobatoriis deducere, & probare non potest, & si vel maximè hoc fecerit, tamen judex super illis cognoscere non potest, licet actor id admiserit, vide Berlich. part. 1. concl. 18. num. 61. 70. & 71. siue judicium fuerit bonæ fidei, siue stricti juris: Idem d. l. num. 64. Dissent. Zanger de Except. p. 3. cap. 26. num. 32. 33. &c.

III. Exceptiones notoriè frivolas: vide ex Recessu Imp. de anno 1654. monita, præced. concl. IV. num. 6. Thoming. dec. XXXV. num. 24. Alciat. lib. 6. resp. 68. num. 8. vel injustas Gôddeus de sequest. poss. cap. 1. n. 109. vers. Si judex exceptionem fori, vel per calumniam oppositas, etiam relevantes, Tusch. lit. I. concl. 395. num. 12. 13. Spormach. de Just. vuln. p. 2. tit. 2. cap. XI. num. 3., in quo cap. pluribus docetur, quando judex & quomodo, exceptiones, quas litis vel executionis differendæ causâ, ut, contra in-
stru-

strumentum, objectas, aut certò videt, aut justè suspicatur, ex officio rejicere & parti, salvo jure, solutionem injungere debeat, quæ huc, ex asse transcripta volumus, transcribere, metu plagii, nolimus. Sic, cum apud Mævium part. 6. dec. 306. judex contra actionem depositi, exceptionem notoriè frivolam & injustam, scil. debiti, admisisset, nec statim repulisset, quasi malitiosè protraxisset justitiam visum fuit, decernendas esse promotoriales, pro maturando processu, eoque faciendo summario & veloci sub comminatione avocationis causæ. Idem part. 7. dec. 171. docet, quòd, quemadmodum à parte actoris in libello prolata, quæ plane sunt impertinentia & irrelevantia, statim sunt rejicienda, nec ad probandum deducendumque admittenda, ita similiter, quæ à parte rei, per modum exceptionis proponuntur, siquidem sint frivola & nullius momenti, sint rejicienda. Ad judicis quippe officium pertinet, utrinque diligenter considerare, quæ litem relevant, nec inutilem partium litem sinere, sed suâ providentia impedire. At hoc ita demum si ex actis notorium sit eas esse frivolas: quòd si id planè manifestum nondum sit, utique eas admittere debet; nec opus est, ut id fiat sub clausula. *salvo jure impertinentium*: Hæc Mævius d. l. qui p. 3. dec. 354. n. 4. tradit, contra officii sanctitatem judicem eum peccare, qui permittit, ut inanibus litigiis & indè sumptibus partes vexentur. Unde veritate & justitia certatim aspirantibus deduximus contra pessimum, pessimi seculi, morem, judicis eas partes esse, ut non demum postquam in causa conclusum, & acta *majora sunt quam* (ut cum Juvenali, sed castius, ac ille, Sat. VI. v. 339. loquar) *sunt duo Caesaris Anticatones*, quâ de re hætenus litigatum videat, sed interlocutoriarum securi, litium inutiliores telas & pernitiōsa stamina rumpat. Hinc Mævius part. 2. dec. 349. monet, non omnia, quæ ad acta à parte afferuntur, statim ad respondendum parti communicanda, sed prius considerandum, utrum ad causam pertineat nec ne? & in quantum? Quo facto, per decretum congrua decernenda, ne lis protrahatur atque implicetur, multa que supervacue inter partes, in litem veniant. vide seq. concl. XII. §. 6. num. 1. Ergo!

--- --- *Rubeat judex cui frigida mens est,
Crimine, quod carpo, sudent præcordia culpâ
Huic tacitâ.*

ut mutuatis & paulisper mutatis dicti Satyrici Sat. I. in fin. verbis utar. Hoc adhuc moneo, exceptionem dilatoriam, post litem contest. oppositam, ex officio à judice non rejici: Umnius Disp. VIII. num. 56. Exceptione. 7.

§. 2.

SUPPLET iudex inter dilatorias exceptiones. I. *Exceptionem suspecti iudicis*: quod tamen verum, non jure civili & fori (uti probari potest inter alias LL. ex l. 77. l. 78. juncta l. 10. ff. de Jurisd. juncto quoque Pacient. l. 1. qst. 57. Strauch. Diff. 21. aph. 5. ex quibus patet tacente adversario etiam patrem in causa filii & vice versa, iudicem esse posse) sed jure poli, hoc est, legibus civilibus non cogitur iudex suspectus iudicium intermittere ante reculationem partis, in quacunque iudicii parte (certo tamen casu) factam: Nicol. in Proc. p. 1. cap. 22. Zanger de Exc. p. 2. cap. 4. & tenet sententia, à tali iudice lata Garf. Mastril. lib. 2. dec. 151. num. 18. Dn. Zigler in Dicast. concl. XIV. num. 1. toto, quod etiam verum, si post objectam exceptionem suspecti iudicis, pars coram eo iudice nihilo minus procedat: Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 13. num. 31. (ubi tamen malè ad partes vocat Mynsingerum.) Quando verò quæstio est de officio iudicis in foro conscientiae, omnino statuendum eum non demum post recusationem à iudicando abstinere debere, sed statim, ex quo se suspectum novit quod ipsum etiam statuit cl. Zigler in Dic. concl. XIII. num. 3. Quod si iudex non quidem suspectus sed *inhabilis sit*, oppositione partis omnino opus: sic sententiam sanguinis, à *religioso* latam parte non opponente, valere post Aret. cons. 58. col. 3. Cravett. cons. 220. num. 5. tradit Menochius lib. 2. præ. 46. num. 22. Et nisi contra iudicem *infamem* de infamia excipiat, videntur partes ejus dationem approbare & in ejus personam consentire Zanger de Exc. p. 2. cap. 4. num. 51. (qui §§. seqq. notabilia addit de infamia iudicis à principe dati) quod & dicendum de casu, ubi contra *minorem* iudicem datum, à parte non est exceptum: vide l. quidam. 57. ff. de re judic. Struv. ex. 9. th. 10. Wissenb. p. 2. Disp. 40. th. 16. qui legum dictæ legi 57. bellum indicentium turmas repellit. Si *excommunicatus* sententiam dixerit distinguendum, an illud vitium partes sciverint, & sibi imputent, si quod ex sententiae nullitate damnum sentiant. arg. l. 203. ff. de reg. jur. aut illud non fuit notorium, & valet sententia, eo jure quo à Barbario Philippo decreta actaque per l. 3. ff. de offic. præ. ita in terminis excommunicati iudicis, Wissenb. p. 2. Disp. 17. th. ult. adde Hotom. qst. illust. XVII. Zoef. ad d. t. num. 12. & seqq.

II. *Exceptionem fori, & iudicis incompetentis*: modò notorium sit iudici, se esse incompetentem, nota Mynsing. cent. 6. obs. 7. Hiltrop. p. 2. tit. 1. rubr. A quo citatio fieri debeat. num. 17. & tit. 12. num. 43. Struv. ex. 9. th. 15. §. sed quæritur. Dn. Hahn & d. D. Struvius ad tit. ff. si quis in jus vocatus &c. Sic si quis Clericum coram iudice laico conveniat, vel, alium,

coram iudice, cuius Jdictionem non potest prorogare, (de quo videndi Nicol. in Proc. p. 1. cap. 19. num. 50. 51. Hiltrop. p. 1. tit. 3. passim) vel causam spirituales (quales enumerat Nicol. d. cap. 19. num. 40. accuratius, quam ullibi vidi) in forum seculare protrudat, recte eum iudex repellat, ne sententiae nullitas ex defectu Jdictionis (qualis nullus etiam post tres conformes sententias opponi potest, Alciat lib. 6. Resp. 26. num. 8. Gail. 1. O. 123. num. 2.) oriatur: Nicol. d. num. 40. verbo *remittenda*: adde Hiltrop. p. 1. tit. 3. num. 12. 13. tot. Gailium lib. 1. O. 40. Sichard. ad l. 3. num. 8. 9. C. de judic. Zanger de Exc. p. 2. cap. 1. num. 362.—364. Dissent. Menoch. lib. 2. præs. 46. num. 21. putans, laicum iudicem adversario non opponente, de causa spirituali recte cognoscere: Sed hæc Menochii *pergula veri nihil habet omnia falsa*. Ita, si ratione quantitatis, iudex est incompetens, ille, etiam parte non opponente, actorem repellat, prout ad ipsius Themidos mutum in terminis tradit Gail. lib. 1. O. 123. num. 2. & 3. quamvis Ummius disp. X. num. 12. credat, coram tali iudice, licet non coventionem, tamen reconventionem licitam. Sic personæ miserabiles uti possunt foro privilegiato ex famosa l. un. C. quand. Imp. inter pup. &c. quid ergo, si suâ vel curatorum advocatorumque culpâ non ipsum Principem, sed inferiorem, & ut sic dicam, minorum gentium iudicem, adeant, an ille meliora iis monstrabit? Negativæ favere videtur Dn. Zigler in Dicast. concl. XLIV. num. 2. i. fin. quem promptissimè, ut fidissimus Achates Æneam, sequimur quo ipsum fata trahent retrahentq; , nisi iudex ille inferior videat, iis personis multò utilius esse, beneficio d. l. un. frui, per ea quæ diximus part. 1. concl. X. §. 4. adde Nicol. p. 1. cap. 28. num. 2. Gail. 1. O. 1. num. 40. Vers. ubi ex hoc infert. & versu præced. ubi tradit, contra mentem Dn. Zigleri, beneficio d. l. un. renunciari non posse: Vide Sichardum & Brunnemannum ad d. l. un. idem tradentes. Illud tamen voluit Zangerus de Exc. p. 2. cap. 1. num. 3. & 4. **REGULARITER** iudicem non supplere exceptionem fori, à parte non allegatam.

III. *Exceptionem præventionis seu* (ut ut enim jure civili, tamen moribus, non differunt, authore Dn. Struvio ex. 46. thes. 5.) *litis pendentis* arg. l. 7. ff. de judic. l. ult. pr. C. de in jus voc. l. 4. C. de Jdict. Unde Gail. 1. O. 29. num. 6. ait, per præventionem consolidari Jdictionem tam iudicis, quam partium, ita quod alius iudex, qui in solidum Jurisdictionem habebat, NB. *non possit* amplius eam causam acceptare, sed ubi iudicium cœptum, ibi finiri illud debere, quæ Gailii approbat Mævius part. 1. dec. 164. num. 1. Atque in puncto præventionis, non tantum de jure litigantium (vid. Carpz. lib. 2. Resp. 16. num. 1—4.) sed etiam iudicum agitur, quorum interest, ju-

risdictio-

risdictionem inter litigantes in causa intentata consolidare, & suam Jurisdictionem, & jus quæsitum tueri, uti hoc variis juris textibus probat Zanger de Except. p. 2. cap. 3. num. 32. & qui lite coram uno iudice pendente, aliquem ad alium iudicem vocari curat, causa cadit, vel, juxta communem sententiam, arbitrariè punitur, Gailius 1. Obs. 32. num. 6. 7. cui addendus Vir Celeb. Excell. Dn. Textor Patronus meus Honoratiss. in eleganti tractatu de praxi noviss. part. 1. cap. 4. num. 41. & 42. Docet tamen Dn. Mævius d. p. 1. dec. 165. Hiltrop. p. 2. tit. 12. num. 39. Arumæ. 2. dec. XI. num. 23. Gail. 1. Obs. 29. num. 8. nisi exceptio litis pendentis ante iudicium cœptum, seu litem contestatam opponatur, eam postea non admitti, sed reum à priori iudicio destituisse, liti in primo foro renunciâsse & alterum magis elegisse videri censerique & prævalere iudicium posterius.

IV. *Exceptionem primæ instantiæ*: arg. c. pervenit. 39. causâ XI. qst. 1. ibi: *hac tibi auctoritate præcipimus, ut denuo hoc facere non præsumas*. Si in Capit. Ferdin. 3. art. 17. dicitur, *Thro Râys. Majest. sollen es bey der ersten außtrücklichen instanz bleiben lassen*. ad quæ verba Limnæus notat re ipsâ, idem in aliis capitulationibus anterioribus dispositum. confer ordin. Cam. de anno 1495. rubr. *Die Unterthanen in ihren Ordentlichen Gerichten NB. bleiben zu lassen*. Alia ejusdem monetæ loca, ex Capit. Impp. Recept. Imperii, aliisque legibus fundamentalibus Imperii Rom. afferunt Limnæ. lib. 9. cap. 2. num. 112. Nic. in Process. p. 1. cap. 20. inter quæ, *quantum lenta solent inter viburna cupressi*, eminet §. *Benebens sollen*. Recept. Imp. Noviss. *Benebens sollen Cammer-Richter / Præsidenten und Beysitzer bey administration der heilsamen Justitz / so wohl die Statuten und Gewonheiten / als die Reichs-Abscheid und gemeine Rechte vor Augen haben / und wohl beobachten: und sich in den Schranken der Cammer-Gerichts-Ordnung halten / darauf nicht schreiten: NB. die erste instantias und Außtrag bey Erkennung der Processen fleißig in acht nehmen / was dagegen vorgegangen / wieder abthun / fürs künfftig die violatores dergleichen ersten instantien mit geziemender Straff pro arbitrio iudicis ansehen / wie auch insonderheit den Unterthanen &c. conf. Gail. 1. O. 32. num. 2. Sic cum rusticus vel alius contra rusticum apud Venerabile Dicasterium Aulicum patrium actionem institueret, præterito Prætoris & præfecto, eum sæpe remissum novi ad forum primæ instantiæ. Quicquid sit! docet cum alleg. Mævius part. 2. decis. 367. quod, licet prima instantia strictissimè observanda sit, ob juris publici sancita, tamen, nisi exceptio primæ instantiæ Statibus Imperii, ex quocunque jure competentis, allegetur aut opponatur, eam non suppleri necessario à v. c. Camera; *rationem addit*, Quia enim primæ instantiæ be-*

neficio renunciari potest (hoc tamen in casu l. un. C. quand. Imp. inter &c non obtinere putant allegati, pr. num. II. sub fin. pag. 66.) eaque renunciatio fit prorogatione, hæc autem non modo expresse sed etiam tacite fit, quovis in judicem consensu, quem inducit responsio coram eodem; etiam causa adesse potest, cur quis, v.g. Austregis, uti nolit, necessario expectandum est, ut pars verbo seu facto mentem declaret. Itaque in exceptione litis pendentis & primæ instantiæ, videtur asserendum, judicem eas supplere *posse*, non tamen adeò strictè *teneri*.

V. *Exceptionem continentia causarum*; ita ex gloss. Marian. Socin, & Marant, refert Ummius Disp. IV. th. 4. num. 18. addens ex Alex. eam opinionem communem, & se eam, in puncto juris, veriore putare, quod probari, me judice, potest, ex rationibus, quas pro causæ continentia afferunt Dd., ut Carpz. lib. 2. Resp. 16. num. 7--10. Hiltrop. loco citando. n. 4. Althus. in Dicæol. lib. 3. cap. 2. num. 2. Dissentiunt Mynsing. l. O. 97. in fin. Sichard ad l. 10. C. de judic. num. 15. Afflictus dec. 354. passim Gail. l. O. 32. num. 13. (qui tamen remissivè limitationes adducit, quod & facit Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 14. num. 21.) Mindan. de caus. contin. c. 5. memb. 5. aliique Dd. statuentes, nisi exceptio causæ connexitatis à parte opponatur, & diversi processus facti sint, processum coram utroque judice valere, nec exceptionem eam à judice suppleri; & hanc opinionem, utpote licet non jure tamen praxi fundatam, (conf. Struv. ex. IX. th. 55.) omnino sequendam dicit Ummius d. l. adde Hahn ad Wes. tit. De quib. reb. ad eund. &c. Secundum tamen Hiltrop. d. l. num. 3. Umm. d. l. num. 23. Sichard. d. l. num. 22. & Afflict. d. l. num. 8. judicium possessorium & petitorium ita connexa sunt, ut coram quo causa possessionis agitata, coram eodem & proprietatis judicium agitari, non modò *possit*, prout sibi & aliis persuadet Cujacius lib. 2. Obs. 35. princ. sed etiam *debeat* adeò, ut nec audiendus sit, qui finito judicio possessionis alium judicem super proprietate habere cupit, sed puniendus ex officio judicis, causæ amissione & arbitrariâ pœnâ (quâ de pluribus Gøddæus de sequest. poss. cap. 1. num. 55. pag. mih. 91. qui seq. num. 56. cum allegat. tradit, judicem laicum, qui de causa possessionis judicavit, de proprietate non posse judicare, *modò pars excipiat*) à quibus Dd. abeunt Gailius & citati d. lib. l. O. 32. num. 11. 12. Illud Zanger p. 2. cap. 22. num. 9. credit, exceptionem connexitatis etiam lite contest. opponi posse. Cæterum, qui de causæ connexitate amplio rem messem, in hoc agello nostro expectat, næ illum spes, ut *corvum deludet hiantem*! &, ut in casu l. 8. §. 1. ff. de contr. empt. emens spem pretio, decipietur. Hoc saltem agimus, ut, an suppleatur à judice exceptio connexitatis doceamus? extra has oleas non licet vagari, ne
falcis

falcis in alienam messem missæ, rei postulemur. Parcendum etiam temporis, cuius folius honestam avaritiam, Seneca pronunciat. Qui verò plura desiderat, ei jam Nomenclator (uti Doctores authorum citatorum copiā luxuriantes vocat Ant. Math. junior, in Tract. de crim. tit. de Quæstion. c. 3. num. 8.) verbosus fui, quod deprehendet, si allegatis Interpretum locis vicina evolvat.

VI. *Exceptionem feriarum.* V. g. si die feriato pars quid agat, quod non licet, nec tamen altera contra id excipiat, iudex id supplebit, modò feriæ sint divinæ ordinariæ vel extraordinariæ (quas refert D. Struv. ex. V. th. 34.) Besold. in Delib. ex lib. 2. ff. cap. 10. versu. Et differunt. Struv. d. l. th. 35. Hiltrop. p. 2. tit. 1. rubr. De requisitis citationis. num. 33. Gail. 1. Obs. 53. n. 14. 15. ius enim nec expressè partes possunt renunciare, quia in favorem cultus divini, non partium sunt introductæ. c. 1. X. de feriis Menoch. de Arb. Quæst. lib. 1. qst. 30. num. 3. & passim. Zanger de Except. p. 2. cap. 7. num. 10. Gail. d. l. num. 16. (Dissentit quoad ferias minùs solennes, hoc est, præcepto divino haud introductas, Græv. relatus à Besoldo & refutatus) nec circa eas Princeps dispensare possit, post Covarr. Struv. d. l. nec Papa Umm. Disp. 7. th. 10. num. 41. (ubi quoad ferias repentinas dubitat, quibus tamen idem quod aliis feriis divinis tribuit Gailius d. O. 53. num. 16.) nec valet consuetudo in contrarium, aut statutum, uti contra Baldum & Menoch. defendit Umm. d. l. Secus est, in feriis humanis, v. c. messium, nisi enim de his excipiat, iudex rectè procedit: Arumæus p. 2. dec. XI. num. 22. Ummius d. Disp. 7. num. ult. de quibus etiam intelligimus Menoch. 2. præf. 46. n. 24. & Cravett. adductum ad Hiltrop. p. 2. tit. 35. num. ult. nimis generaliter de feriarum exceptione à partibus allegandâ, loquentes.

VII. *Exceptionem competentia* (quæ & ipsa, quicquid alii ogganniant, dilatoria est, Zang. de Exc. p. 2. cap. 15. in princ. Dn. Wissenb. in com. ad ff. p. 2. Disp. 25. th. 6.) hoc est, quantum quis facere potest: Cum enim 1. pro persona miserabili & paupere iudicem supplere debere, sæpius dixerimus: vide part. 1. concl. 10. §. 4. Et verò hoc beneficium competentia, (uti inventore Ulr. Zasio in l. 12. ff. solut. matr. appellatur ideo, quia *competentem* & honestam sustentationem conservat) pauperibus sit natum; sponte suâ sequitur, iudicem eam exceptionem supplere debere, ubi pars, vel peioris monetæ advocatus, eam omiserit. Idque eò magis quia 2. isti beneficio (quicquid dicat Zanger d. l. num. 55.) nec expressè renunciari potest à parte, quia partim reverentiâ, partim sanguinis, partim miseræ fortis ratione, inductum est, & sic renunciando contra bonos mores quis faceret, hoc est, impossibile susciperet. l. 15. ff. de cond. instit. cuius nulla obligatio l. 185. ff. de reg.

de reg. jur. Et quid opus est verbis, ubi rerum testimonia adfunt? Audiamus lumen juris nostri Ulpianum in l. 14. §. 1. ff. solut. matr. Eleganter (ait ille) quærit Pomponius libro quinto decimo ex Sabino, si paciscatur maritus, ne in id, quod facere posset, condemnetur, sed in solidum, an hoc pactum servandum sit? & negat servari oportere. Quod quidem & mihi videtur verum: namque contra bonos mores id pactum esse, melius est dicere, quippe, cum contra receptam reverentiam (quæ maritis exhibenda est) id esse appareat. Inter illas tamen personas, quæ sanguinis vel reverentiæ ratione haud sunt conjunctæ, puta, inter socios, & donatorem donatariumque, subsistere putat post Decium & Colerum D. Carpzov. p. 1. Const. 32. def. 19.

De cessione bonorum.

Cæterum de beneficio cessionis bonorum, an ei renunciare liceat, intricatior & altioris indaginis quæstio est, ubi & pro affirmativa & pro negativa, justum exercitum conscribere liceret, prout constare potest ex Wissenb. ad ff. p. 2. disp. 21. §. 21. & Brunn. de Cess. qst. princ. 20. Sed negativa ex ratione juris civilis verior videtur Wissenb. d. l. & in praxi Camerali fundata est, Gail. de Pac. Pub. lib. 2. cap. 2. num. 23. Mediam viam tentant, Trentacinq. lib. 3. resol. 27. & Vital. à Camb. Tract. Clausularum. rubr. An possit renunciari cessionis beneficio? aliique horum fautores, ut renunciatio non noceat, quoad incarcerationem, noceat tamen quoad beneficium competentiae, quod habet & consequitur debitor post factam cessionem, adeoque statuant renunciantem ex operis suis, deductis alimentis, creditoribus satisfacere, vel illis, more aliorum, inservire teneri: adde Peck. de jure sist. cap. 4. num. 2.

VIII. Exceptionem *inepti libelli*: sed jam supra hâc parte 2. concl. 7. - Formosam docui resonare Amaryllida sylvas. De exceptione *inhabilis advocati* vide præc. concl. 3. *inhabilis procuratoris* concl. 4. *ineptæ supplicationis* concl. 1. *injustæ citationis* concl. 2. *non tentatæ transactionis* concl. V. §. 2. *non servatæ formæ judicii servandæ* concl. VI. *non præstitæ satisfactionis* concl. VIII. *malè institutæ reconventionis* concl. IX. *non factæ litis contestationis & similium* concl. X. quarum exceptionum brevissimam anacephalæosin hîc, in gratiam, B. L., volumus instituere.

IX. Exceptionem *plus tempore petitionis*, qua de vide §. 33. 34. & 35. Inst. de action. & t. t. C. de plus petit. Zanger. de Exc. p. 2. cap. XI. Itaque si quis ante diem incertum (qui instar conditionis est: Struv. Ex. 35. th. 100.) vel conditionem existentem agat, omnino exceptione plus petitionis à judice submovebitur: ita Zanger: d. Tr. p. 3. cap. 26. num. 21. nam tali nondum est nata actio aut obligatio l. 213. pr. ff. de verb. Sign. l. 43. §. 9. ff. de ædil.

ædil. ed. Pacius cent. 7. qst. 36. D. Struv. ex. 47. th. 18. Hunnius Var. Res. lib. 3. Tract. 2. qst. 12. at sine actione agentem, judicem ex officio repellere debere diximus parte hac 2. concl. VII. §. 4. num. 4. idque in specie, de eo, qui ante diem agit docuimus d. p. 2. concl. I. §. 2. num. 3. Sic si quis ante diem nomine usus fructus agat, nihil agit (quia tum nec nata est obligatio ad usum fructum) adeoque nec actionem amittit, quamvis aliàs ante diem sc: certum agens actionem amittat: vide Struvium ex. 12. th. 32. §. Sin ex die. de qua die certa, & non de incerta aut conditione omnino explicanda jura, plus tempore agendo, actionem amitti docentia; vide Acutissimum Dn. Strauch. Diss. XXIV. th. 18. Cur ergo Justinianus in d. §. 34. expressè ait, *ante conditionem* existentem, agentem etiam actionem amittere? Certè, ut Paulus Antonino Imp. in l. 38. ff. de minor. sic Dn. Strauchius d. l. Justiniano obloqui videtur. Et res est ita difficilis ut, (quemadmodum de l. cum societas 69. ff. pro socio, ait Cujacius lib. IV. Obs. 17.) à quo tempore juri civili operam dare cœpi, nullus me textus juris diutius torserit. Locamer ad d. §. 34. nodum de tali conditione explicat, in quam collata magis solutio quàm obligatio: vel putat, ante conditionem agentem non ipsam actionem (quippe nondum natam) sed spem obligationis amisisse: & hanc explicationem posteriorem adoptat Ant. Matth. ad eundem §. 34. & simul etiam eos refutat, qui inter conditionem certam & incertam aliquid differentiae comminiscuntur, & hinc tricus se expedire tentant. Subtilis Bachovius & hunc secutus Excell. Dn. Avunculus meus p. m. in Medull. Bach. ad d. §. 34. putant verba, *vel conditionem* dormitanti fortè Triboniano excidisse, prout etiam in aliis JConsultis lapsus *μνημονοι* similes occurrunt: vide Wissenb. ad ff. p. 1. Disp. 50. th. 5. De hisce conciliationibus dicas, quod Eunomia Plautina de sceminis: *Optima nulla potest eligi, alia aliâ pejor est.* Quid verò, si loco plus petatur, vel *causâ* vel *re*? Certè in ipsa sententia judex ex actis vel instrumentis plus peti vicens, tantum tantum adjudicabit, quantum debetur & justitia (*cujus sacra feret summo perculsus amore*) exigit, ut ut pars vel ejus parastata, errore aliquo vel incuriâ tacuerit. confer ad totum hunc num. IX. Vigeliū in Meth. jur. contr. lib. V. cap. XI. reg. 4. num. marg. 10. & 20.

X. *Exceptionem non impleti contractus*: In terminis Arumæ. lib. 2. dec. 10. num. 5. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 8. & concl. 50. num. 5. etiam si reus mediante juramento promiserit, se contractum impleturum Zanger de Exc. p. 3. cap. 22. n. 4. 5. quia hoc habet in se tacitam conditionem, *si actor impleat à sua parte*, quâ deficiente, deficit consensus jurantis, Cravett. conf. 127. num. 6. Quando enim exceptio oritur ex ipso contractu,

non

non est dubium, si exactis de ea constet, quin judex eandem, ex officio supplere possit: Zigler in Dic. concl. XXXIV. §. 9. 10. uti in specie de *exceptione rei vendite & non tradite* post allegatos tradit Zanger p. 3. cap. 26. num. 15. Athæc nostra *exceptio non impleti contractus* etiam oritur ex contractu, teste Menoch. lib. 2. præf. 48. num. 14. 15. Adde & hanc rationem. Antequam v. c. emtor pecuniam tradidit, ei non est nata actio emti. l. 13. §. 8. ff. de actio. emt. l. 31. §. 1. in fin. ff. de reb. cred. Struv. ex. 23. th. ult. Zanger d. cap. 22. num. 6. At sine actione agentem repellit ex officio judex, uti paulò antè evicimus. Sic nec actio pignoratitia nascitur ante solutionem vel satisfactionem Gail. 2. O. 18. num. 6. Wissenb. p. 1. disp. 40. th. 32. ut ut discedat ab hac veritatis ara Struvius ex. XIX. th. 49. solum propterea, ut juri reluendi pignus præscribi posse evincat: ex. XLII. th. 22. sub fin. Cæterum his non obstantibus sibi persuasit Gail. d. lib. 2. Obs. 17. num. 5. & 6. *exceptionem non impleti contractus* à judice non suppleri, quo & alii inclinant, monitore Tuschio d. concl. 50. num. 5. & d. concl. 397. num. 51. Demus alienis erroribus veniam, ut nostris impetremus!

XI. *Exceptionem sub- & obreptionis*: (quæ & ipsa dilatoria, interdum & peremptoria, Zanger de Exc. p. 2. cap. 17. num. 4.) quia enim sub- & obreptitiè quid impetrans, falsi crimen committit per l. si obrepserit. 29. ff. ad L. Corn. de fals. & severitati judicantis subijciendus est, juxta l. 5. C. si contr. jus vel util. conf. hujus part. 2. concl. II. §. 1. 2. 3. omnino, ex officio judicem illam *exceptionem* supplere statuendum. Et Bartol. in d. l. 29. n. 4. expressè docet, ex officio judicem talem dolosum (culpofus enim, impetratis tantum carebit) impetratorem punire debere, à cujus tamen oraculi effato. quem avocare possent, & in principio, & in calce d. l. 29. posita verba; *imò si accusatus fuerit pœnam. Tu cogita super hoc*: ait sapius in decisionibus Afflictus. Certè ea verba Gothofredum ad d. l. ex castris Bartoli traxere. Et Tusch. lit. I. concl. 185. num. 2. defendit, in crimen falsi, judicem ex officio non posse inquirere: ubi & similia refert delicta.

XII. *Exceptionem pignoris specialis prius vendendi*: Exemplo res declaranda! Titius mihi in specie domum & agros, in genere verò, omnia bona, pignori constituit: Pòst, Cajo, omnia bona mobilia, oppignorat, cum venio bona mobilia, utpote sub universali & generali pignore contenta venditurus, judex otiam tacente Cajo, me ad pignora specialia prius vendenda coget: videl. 2. C. de pignor. Carpz. p. 2. Const. 23. def. 29. Struv. ex. 26. th. 32. Sed in hoc argumento limitationibus & extensionibus aureis explicando, adeò totus est Dn. Brunnem. ad d. l. 2. ut soli lumen fœnerari viderer, si verbum ampliùs adderem. Id tamen verum, quod, ne dictæ l. 2. obftet

obstet l. 2. ff. qui pot. in pign. omnino nodum gordium acuto Alexandri gladio solventi, hoc est, legem corrigenti Cujacio lib. XI. obs. 32. manus sint dandæ, præeunte Wissenb. part. I. disp. 40. th. 7.

XIII. *Exceptionem præjudicii*. v. g. Ago tecum de furto mihi facto, tu pendente processu, actionem injuriarum instituis, quod falsò Tibi imputaverim tale crimen, certè etiam si culpa Patroni mei nil excipiatur, judex eam exceptionem supplebit: ita in terminis, ut nostri loquuntur, terminantibus, Dn. Carpz. p. I. const. 7. def. 14. tradit NB. *non audiendum* à judice agentem priusquam quæstio furti plenè fuerit discussa, ita tamen ut præscriptio contra illum injuriarum vindicem non currat, confer Struv. ex. 46. th. 16. Et ratio est, quia sine actione agentem judex ex officio repellit, ut sæpiùs dictum: at tali casu, ante sententiam, in quæstione furti latam, nondum est nata actio, probante Dn. Carpzovio d. l. num. 5. Dum hæc meditor, planè idem casus mihi advocato offertur, Michael Grüber: contra Andreani Bohln/ pro cuius parente (quod obiter) aliquando pronunciârunt Argentoratenses apud D. Taborem Relat. CXXIV. incip. *Auß denen*.

§. 3.

Non verò supplet judex. I. Exceptionem *spolii*; sed hic Hylas jam cantatus, præced. concl. IX. §. 3.

II. Exceptionem *excussionis*: Sande *decis. Fris. lib. 1. Tit. 7. def. 2.* Gail. 2. O. 27. num. 4. item, *eod. lib. 2. O. 46. num. 19.* conf. Zanger. p. 2. cap. 16. Strauch. Diff. XXII. th. 5. sub fin.

III. Exc. *divisionis*, in casu fidejussorum vel correorum. Gail. d. n. 4. & d. Obs. 46. num. 18. Rittershus. ad Nov. p. 3. cap. 6. num. 8. &c. quia scilicet obligatio inter illos non est divisa ipso jure sed ope exceptionis Gail. d. l. imprimis Mæv. p. 3. dec. 4. n. 4. Sed licet inter cohæredes actiones ipso jure sint divisæ. l. 25. §. 1. l. 51. §. 1. in fin. ff. *famil. herc.* l. 6. C. *eod.* Struvius ex. XV. th. 8. tamen, nisi fuerit, saltem ante sententiam (exceptio enim excussionis est aliququaliter peremptoria: Struv. ex. 46. thes. 8. Angel. in §. *Appellatur*. num. 30. Inst. *de except.*) opposita exceptio, ab uno hæredum convento *in solidum*, judex eam non supplet, si credis Dn. Mævio, qui in hoc probando prolixus est part. V. dec. 42. & part. 2. decis. 113. quamvis dec. 115. nondum ex asse subscripserim, & ad eas *in solidum* me obligaverim.

IV. Except. *cedendarum actionum*: cujus exceptionis suppletio, tantò minùs necessaria est, quantò certius est, etiam post solutionem eam cessionem adhuc peti posse, Struvius & allegati Ex. XLVII. th. 45. qst. 2. præsertim moribus nostris, qui subtilitatibus Romanis, clavis quasi trabali-

bus, non sunt affixi: Wissenb. p. 2. Disp. 27. th. 19. in fin. sive sit confidessor qui solvit, sive contutor vel correus, quamvis hinc inter Theoreticos bellum desperatae pacis sit: vide, praeter allegatos jam, Zanger de Exc. p. 2. cap. 16. num. 30. & seqq. Hahn ad Wesf. de fidejussoribus num. VI. ad verb. Quod ante solutionem. Carpz. p. 2. Const. 16. def. 14. 15. 16. 17. 18.

V. *Exc. inhabilis fidejussoris*: V.g. Titius in judicio dat fidejussorem Clericum, Cajus contra eum nil excipit, quaeritur an eum fidejussorem ex officio repellat judex? Nego & pernego post Menoch, lib. 2. praef. 46. num. 15.

§. 4.

INter exceptiones peremptorias supplet judex, verbi causa

I. *Exceptionem praescriptionis*: Vigel. meth. Jur. cont. lib. 2. cap. 16. reg. 3. in fin. pag. mih. 418. Mævius p. 7. dec. 182. & p. 8. dec. 419. num. 4. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 37. & 38. quia haec actionem ipso jure extinguit Mævius d. l. Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 18. num. 8. Zanger p. 3. cap. 10. num. 1. & 19--24. sive in civilibus sive in criminalibus: Berlich. p. 1. concl. 58. num. 10. II. Hahn ad Wesf. tit. Ad L. Jul. de adult. num. 18. Carpz. Pr. Crim. p. 3. qst. 141. num. 7. vide partis I. concl. XII. hujus Tractatus, & in causa civili de syndicatu, judex reo tenetur, Berlich. d. l. num. ult. Nec verò solum *poteest* omisam exceptionem praescriptionis supplere judex, uti putat Mynsing. cent. 3. Obs. 28. sed etiam *debet*: Berlich. d. l. num. 14. & seqq. Atque haec vera sunt, etiam jure Saxon. vide p. 1. Const. 25. ibiq; Dn. Carpzov. & obtinent in foro Saxon. Nicol. in Proc. p. 3. cap. 12. num. 1. pag. mih. 124. Camera Imperiali Mynsf. d. l. & ubique locorum Mævius p. 7. dec. 182. Cæterum vexillis nostris nonnisi certis conditionibus adhærere vult, Sande, dec. Fris. lib. 1. tit. 7. def. 3.

II. Omnes exceptiones ex instrumenti, inter acta reperti, ventre, ut loquuntur Dd., resultantes: ita Tusch. lit. I. concl. 397. num. 19. Afflict. decis. XVI. num. 5. Zanger de Exc. p. 3. cap. 26. num. 21. vide partis praeced. I. concl. 10.

III. Omnes exceptiones publicam utilitatem respicientes; Tusch. d. concl. 397. num. 20. & 50.

IV. Omnes exceptiones ex actis elucentes: sed & hanc aream jam trivimus d. concl. 10. praesertim verò

V. Exceptiones actionem ipso jure elidentes: vide D. Zigler. in Dicast. concl. XXXIV. §. 9. & 10. Mævium p. 7. dec. 182. num. 4. Schnob. Disp. ad ff. 22. th. 10. Berlich. p. 1. concl. 58. num. 6. Tusch. lit. I. conclus.

397. num. 53. Gothof. ad l. 38. ff. de hered. petit. & l. 11. ff. de noxal. action. quæ verò hujus monetæ exceptiones sint, fufius docuimus in Discursu, De eo quod fit ipso jure, part. th. In specie de supplenda exceptione solutionis, novationis, delegationis: Zanger de Exc. p. 3. cap. 26. num. 18. 19. de exceptione compensationis Besold. in Delib. ex lib. 16. ff. cap. seu qst. 2. §. Sanè judex. Afflict. dec. 121. num. 6. (modò ea ex actis constet, uti dictum p. 1. concl. 10. num. 4. Mævius p. 2. dec. 308. num. 2. & non appareat animus non-compensandi, uti mollius accipio Mævium part. IV. dec. 195. n. 4. & part. VII. dec. 127. n. 4. & Struvium ex. 21. thes. 26. §. Effectum. conf. Zanger d. p. 3. cap. 8. num. 5. versu. Quod si debitor. ubi exceptionem compensationis ipso jure liberare ait, si *aut* allegetur, *aut* de ea ex actis constet, quamvis eadem p. 3. cap. 26. num. 8. omnino allegandam eam exceptionem statuatur) de exc. confusionis Zanger d. p. 3. cap. 9. num. 1. videndi.

Porro & VI. *Exceptionem usurarum illicitarum* (cui nec jurata renunciatio nocet) per ea quæ tradit Zanger d. p. 3. cap. 25. num. 10. 11. 12. 13. Tusch. lit. I. concl. 395. num. 1. & quia judex ex officio punire debet, fœnoris flagitio studentes: Carpz. Prax. Crim. p. 2. qst. 92. totâ, præsertim num. 23. Mævius part. 3. dec. 1. num. 5. Atque etiam si statutum omnes exceptiones rejiciat, hæc tamen exceptio usurariæ pravitatis non videtur rejecta: Menoch. lib. 2. præf. 48. num. 39.

VII. *Exceptionem legis Anastasiane*: Si enim quis actionem ad 1000. florenos alicui vendat 800. fl. emtor non plus quam 800. potest exigere l. pen. l. ult. C. mandat. Struv. ex. 23. th. 80. Carpz. p. 2. Const. 30. def. 35. & 36. Et quia reliqui 200. fl. ex quorundam opinione (nigro calculo à me notata in Discursu, de eo quod fit ipso jure part. 1. th. XIII. num. VIII.) cedunt, certè judex, sub quo talis faciei lis est, vigilantissimos Argi oculos habeat, ne fiscus eum (uti potest, Zigler in Dic. concl. XXV. §. 16. Mævius p. VI. dec. 42. num. XI.) de negligentia conveniat, cum quo periculosissimum litigare. Et quia tamen Doctorum pauperum est, per regulas generales respondere, optimorum verò per speciales decisiones: Arumæ. lib. 2. dec. 1. num. 26. & 27. Doctoremque in terminis scribentem adducens, justam videatur litigandi causam habere, adeò ut in expensas condemnari nequeat: Rövenstrunck. Medit. Ædil. lib. 1. cap. 1. num. 33. in aprium producere voluimus Cl. Mævium part. 3. dec. 1. in terminis terminantissimis tradentem cessionis contra legem Anastasianam factæ, rationem habere judicem ex officio debere, etiam si eam exceptionem pars non objecerit, imò non amplius objicere possit.

VIII. *Exceptionem rei litigiosæ*; fisco etiam cedentis: vide D. Stru-

vium Ex. 46. th. 49. & 51. Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 21. num. 19. 20. Atque hujus exceptionis suppletæ, aliaque notabilia de hoc themate, videsis apud D. Taborem: Rel. Argent. 142. & 143. cum 144. ubi &, quid moribus, saltem Germaniæ, pœna litigiosi, non in fumum abierit, quicquid credat D. Struvius d. th. 51. Planè ad rhombum Owenus lib. 1. epig. 100.

*Cuncta trahunt ad se Magnates aurea sicut,
Ad se magnetes ferrea cuncta trahunt.*

IX. *Exceptionem innocentie in Criminalibus*; cujus rei argumentum est aureus textus in l. 6. ff. de appell. Non tantum ei, qui ad supplicium ducitur, provocare permittitur, verum alteri quoque ejus nomine: non tantum si ille mandaverit, verum quisquis alius provocare voluerit: Neque distinguitur, utrum necessarius ejus sit nec ne, credo enim humanitatis ratione omnem provocantem audiri debere: ergo si & ipse acquievit sententiæ, nec quærimus cujus inter sit. Quid ergo, si resistat, qui damnatus est, adversus provocantem, nec velit admitti ejus appellationem perire festinans? adhuc putem differendum supplicium. Quod si hic textus alicujus stomacho non satisfaciat, en alium invincibilem, in l. si non defenditur. ff. de pœnis. ex quo rectissime deducit Spormach. in Just. vuln. part. 1. Tit. 3. cap. 6. num. 21. judicem ex officio obligatum, ad innocentiam rei investigandam, addens ex Laymanno, sententiam in criminalibus nunquam transire in rem judicatam. Nec etiam statuto tolli potest exceptio innocentie, Menoch. 2. præf. 48. num. 18. nec reo per contumaciam absente, innocentia negligenda. Hiltrop. Proc. p. 1. tit. 5. num. 14. Præjudicio hæc dicta confirmat, Mævius p. 2. dec. 321. Extensionibus ampliat Tusch. lit. I. concl. 395. num. 37. item num. 43.--48. Carpz. Pr. Crim. p. 1. qst. 33. num. 8. 9. 10. 11. rationibus fulcit, Carpz. d. Tr. p. 3. qst. 141. num. 31. & part. 2. qst. 59. num. 37.--41. Obstantes LL. solvit Wissenb. p. 1. disp. 12. th. 18. & p. 2. d. 33. th. 12. Paucis! totum hoc argumentum, vindemiâ plenis labris spumante exhibet Clar. Ziglerus in Dicast. concl. XXXI. totâ, itaque racemationibus nil opus?

X. *Exceptionem Scti Maced.* Verbi gratiâ: Judici (aliunde etiam, quàm ex actis) constat, cum à quo mutuum petitur filiumf. esse, quæritur an id attendat? Purem, (salvo semper saniore judicio) id affirmandum. 1. quia illa exceptio, contra malos mores est inducta, Consulto Senatus (*quæ vox per geminatum anagramma habet, natus es, ut sanes: sc. malos mores*) l. 1. pr. ff. ad SC. Maced. Struv. ex. XX. th. 54. qualia utpote scelus impeditentia vel punientia omnino ex officio attendit judex, uti diximus hæc part. 2. concl.

2. *Secundo*, exceptio publicam utilitatem respiciens, à iudice est supplenda: vide præc. num. III. At exceptio Scti Maced. publicam utilitatem respicit d. l. i. pr. verb. *peffimo exemplo*. add. Struv. d. l. Nec ullum est tam nefarium facinus, quo se non obstringet, in damnum Reip., pecuniæ subsidio confirmata juvenum nequitia: vide Discurs. de eo quod fit ipso jure, part. 2. th. ult. *Tertio*, sine actione agentem iudicem ex officio repellere debere, sæpissimè dictum: At creditori tali non competit actio: d. l. i. pr. Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 22. rubr. adversus quos competat. num. 4. quod tamen argumentum elidere conatur Dn. Wissenb. p. 2. disp. 25. th. 23. *Quarto*: Renunciatio exceptionis Scti. Maced. non valet expressa: Zanger de Exc. p. 3. cap. 12. num. penult. Hahn ad Wes. tit. de Scto Maced. num. 3. nequidem juramento roborata: Struv. ex. 17. th. 23. in fin. Hahn d. l. Ergò, nec tacita renunciatio, quæ fit per exceptionem non oppositam, valebit. Vide tamen cum Lindemannò disputantem Dn. Hahn d. l. Illud tam clarum est, quàm coelum, cum sudum est, etiam post sententiam opponi posse exceptionem hanc l. ii. ff. ad Sct. Maced. Dn. Avunculus p. m. in Med. Bach. ad §. ult. Inst. de except. nec eam censeri rejectam, etiam si statutum omnes exceptiones rejiciat Menoch. lib. 2. præf. 48. num. 38.

XI. *Exceptionem Scti Vellej.* quod iisdem ferè rationibus, quibus paulò antè usi sumus, potest adstrui: nam (1.) contra bonos mores videtur sceminam intercedere. l. i. §. i. ff. ad Sct. Vellej. ut & (2.) contra publicam utilitatem d. §. i. adde Struvium Ex. 21. th. 2. Atque (3.) creditori apud quem intercessit, non datur actio l. 2. §. i. ff. d. tit. & totam obligationem senatus improbat l. 16. §. i. ff. eod. Denique (4.) nec huic exceptioni expressè potest renunciari, ubi quidem mordicus defendunt citati à D. Struvio Ex. 21. th. 10. num. 4., quos contra aciem movet Hahn ad Wes. tit. ad Sct. Vell. num. 9. Sed licèt manus demus Hahnio, tamen non sequetur statim, etiam tacitam renunciationem quam, non opponendo exceptionem fieri diximus, eandem quàm expressa habet, vim habituram. Nam & Hahnus & Dd. ad unum omnes, qui renunciationem expressam valere ajunt, hanc conditionem apponunt, modò scemina renuncians de beneficio per Notarium fuerit edocta, vide Struv. d. l. Carpzov. part. 2. Const. 16. def. 19. quæ edoctio in sola omissione exceptionis esse nequit, indeq; nec beneficii valida renunciatio (quæ utpote donatio, Alciat. lib. 8. Resp. 10. num. 14. Carpzov. p. 2. Const. 46. def. 12. aliàs est strictissimi juris Berlich. p. 2. concl. 22. num. 69. Arumæ. part. 1. dec. 2. num. 21.) à iudice, quasi fidiculis adhibitis elici aut præsumi debet. Quid plura? Achillem advocabo! Si omissio exceptionis est valida renunciatio, quæ fit, quòd mulier, omissa exceptione Scti Vell. sol-

vens, conditione indebiti solutum repetere possit? per l. 40. pr. ff. de cond. indeb. l. 9. C. ad Sct. Vell. l. 32. §. 1. & 2. ff. eod. Hoc argumentum, si mihi solves, causam non dicam, quin Phyllida solus habeas.

XII. *Exceptionem nullitatis*. V. g. Lex vel statutum mandavit, aliquid certo modo fieri, adjecta clausula, *quod si aliter factum sit non valeat*: (quale statutum circa contractus, coram officiali ineundos, vel ab iis confirmandos, tradit Hahn ad Wes: tit. de pactis. num. 4. verb. Tertiò forma) contra id verò factum est, sed pars nil opponit expressè, an iudex supplebit? Ita statuit Vigel. Meth. tur. contr. lib. V. cap. XI. reg. 4. vers. Hujus exemplum qui & in seq. ex Vivio lib. 1. comm. opin. num. 13. de exceptionibus, quæ, omissæ, iudicium retrò nullum reddunt, agit, De nullitate sententiæ supplendâ, infra agemus conclus. XV. §. 4. num. XII. Illud Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 6. tradit, quod solennitatem extrinsecam non adfuisse, non suppleatur à iudice, sed præsumatur ea intervenisse, nisi à parte contrarium allegetur.

XIII. *Exceptionem rei judicatæ*: Ante annos aliquot (ut exemplo rem declarem) sententia in hac lite publicata est, transiit etiam in rem judicatam: post, eadem lis, ad iudicium protruditur: pars victrix non opponit exceptionem, denuo sententia fertur, & quidem priori contraria: ab hac provocatur: iudex appellationis ex actis hoc videns, posteriorem sententiam contra rem judicatam latam nullam pronunciat, juxta. l. 1. C. quand. provoc. non est necess. etiam si pars de nullitate nil opposuerit, uti planè ad scopum nostrum ex Confil. Marburg. & Hilligero monet Dn. Brunnem. ad d. l. 1. num. 2. Quod si in actis nec allegatum nec probatum, rem antè judicatam esse, an iudex cui id, ut iudici, est cognitum eam exceptionem rei judicatæ suppleat? difficile dubium videtur! Et Dn. Brunem. d. l. num. 1. statuit, non attendi rem judicatam, nisi allegatam & probatam; ad vexilla vocans Vantium & Bruckmannum, quibus adscribendus à Zangero p. 3. cap. 26. num. 12. citatus Pacianus de Probat. & Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 11. Fortè licet non *debeat* tamen *posset* iudex exceptionem illam supplere, ne nullitatem sententiæ, ut ut non præsentem, tamen futuram committat: quod tamen obligatorie nunc quidem non assero. Consilium iudici suggestum Parte. 1. concl. X. §. 4. in fin.

§. 5.

Non verò supplet iudex: I. *Exceptiones vindictam sapientes*: V. g. petit à domino directo Vasallus feudum, patet ex actis exceptione felonix, posse repellere petitem Vasallum, nec tamen eam formaliter opposuit
reus,

reus, quæritur an exceptionem felonix non oppositam iudex ex actis suppleat, uti alias exceptiones ex actis patentes? Negat certè ex Schradero p. 9. tract. feud. cap. 7. num. 18. Zangerus de Exc. p. 3. cap. 26. num. 13. Cujus rei ratio hæc est, quòd animum de feudo (idem de emphyteusi sentiendum: vide Dn. Carpz. p. 2. Const. 38. n. 1. 2. definitionis. IX.) revocando ob feloniam, vel aliam culpam, declarare debeat dominus, etiamsi in investitura dictum, quòd vasallus, alienando, v. g. statim feudo cadere debeat, Vultej. de feud. lib. 1. cap. XI. num. 45. pag. m. 717. Adde quòd jus commissi sit pœnale, quod facile, à domino, non urgente, remissum intelligitur in odium scilicet pœnarum, quæ semper habentur odiosæ l. pen. ff. de pœnis uti differit Carpz. d. l. def. 6. num. 5. cui associatum velim. §. fin. Inst. de injur. & l. 37. pr. ff. de minor. Et jus commissi odiosum interpretatione & supplementatione judicis non extendendum sed restringendum. c. odia. De reg. jur. in 6. to. Hinc declaratio de fendi caducitate, non transit ad hæredem domini, Vultej. d. l. num. 68. Carpz. d. def. 9. num. 3. nec valet contra Vasalli hæredem: Vultej. d. cap. XI. num. 66. pag. mih. 736.

II. *Exceptionem non numerata dotis*: V. gr. maritus confitetur, dotem sibi ab uxore numeratam: hæc confessio ne hilum quidem nocet creditoribus reliquis; sed realis illatio & numeratio dotis, aliis modis est probanda: vide Afflict. dec. 323. & 402. Struv. ex. 30. th. 55. sed quid si creditores contra illam confessionem ejusque vim nihil excipiant, an iudex nihilominus, aliam probationem, hæc rejectâ & pro invalidâ declaratâ, requireret? Negat expressè Gailius lib. 2. Obs. 81. num. 4. Huic argumento affine est, quod tradit Menoch. 2. præf. 46. num. 12. Eum scil. qui juravit, sibi fuisse numeratam pecuniam non posse opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: attamen si exceptionem opposuit, & adversario non opponente admissus fuit, omnino de ea except. judicandum esse.

III. *Exceptionem ignorantia juris*: Vide Gail. 2. Obs. 46. n. 20.

IV. *Exceptionem metûs*: Si enim metum passus hanc exceptionem non in excipiendo opponat, sed quod promisit omisâ exceptione, & sic sponte solvat, tunc illa spontanea solutio purgat vitium metûs in promittendo admissum, ita ut spontaneè solutum non possit deinde repeti actione quod metûs, utpote sublata per spontaneam solutionem, & contractu ratificato: Hiltrop. Proc. p. 2. tit. 20. num. 3. per textum expr. in l. 2. C. de his quæ vi met. Sunt tamen quidam (quos inter & Cl. Brunnemannum, subdubium tamen, esse dolemus, ad d. l. 2. num. fin.) qui dicto casu non restitutionem ex capite metûs, attamen conditionem ob turpem causam dari putant. per l. 7. ff. de cond. ob turp. caus. Sed meâ quidem sententiâ, hoc est

est unâ manu quid auferre, alterâ dare. Cùm quid unâ viâ prohibetur alicui, ad id aliâ non debet admitti, ait: reg. 84. X. de reg. jur. in. 6. & hinc Hahn ad Wes. de cond. ob turp. caus. in fin. expresse *repetitionem per conditionem* dari negat. Quî ergo d. l. 7. ut pomum Eridos, controversiam moventem removebimus? An pro more solito gloss. dicemus; Solvat Apollo! Imò meliora. Loquitur illa de casu ubi solutio est *exacta* sc. per vim & metum. Pœnam legis Corneliæ de falsis metuo, aliâs, facili negotio post verbum *repetitionem*, vocula *non* posset inferi. Prior solutio, etiam fautricem glossam habet, uti post hæc scripta visus Sichard. ad d. l. 2. refert, qui alias etiam solutiones adducit, tandem tamen *num. 4.* ad Brunnemanni affeclorum subsellia sese vertens. Quod ad posteriorem, certè ternâ genuflexione Æsculapio votum feci, me, si textus, ut videtur, corruptus, meâ primùm manu sanaretur, barbam illi auream restitutum, quam, teste Valerio Maximo lib. 1. cap. 2., Dionysius ei adimi jussèrat.

V. *Exceptionem impensarum*: V. g. Petitur à me res, in quam impensas feci, jus retentionis mihi tribuentes, nec tamen illud juris mihi tribui excipiendo peto; quæritur an judex suppleat? Negativa, quam in terminis amplexus est Schrader & hunc secutus Zanger de Exc. p. 3. cap. 26. num. 14. roborari potest ex iis, quæ tradit Dn. Struv. ex. XI. thes. 36. Dn. Strauch. Diss. 18. aph. 1. Illud tamen sciendum, necessarias ac utiles expensas in hæreditatis petitione à judice ex officio, & licèt exceptio doli non fuerit opposita detrahendas, siue bonæ siue malæ fidei possessor sit, per expressum textum in l. 38. ff. de hæred. pet. & sic illa exceptio à judice suppletur, uti ait Gothofr. ad d. l. 38. per l. ult. in fin. ff. eod. adde Struv. ex. 10. th. 62.

CONCLUSIO XII.

Non minus etiam, quàm reliquis casibus, in probando, seu circa probationes partium, judex supplendo occupatur. Fit autem probatio vel testibus vel instrumentis vel præsumptionibus vel aliis modis, de quibus nunc agendum.

§. 1.

Circa TESTES judex supplet:

I. Si

I. Si iuramentum testi partium consensu sit remissum, nihilominus iudex, id parti productum damnosum videns, illud *potest* exigere: Gail. lib. 1. O. 101. n. 5. Vultej. in Jp. lib. 2. cap. 2. §. quod iuramentum. in notis marg. *Debet* verò exigere in causis criminalibus, matrimonialibus aliisque arduis causis civilibus, prout cum alleg. docet Nicol. in Proc. p. 1. cap. 58. num. 9. Gailius d. O. Mynsing. cent. 6. Obs. 32. in fin. omnibusq; in quibus remissio iuramenti non valet, quod notabilibus exemplis declarat Cl. Mævius part. IV. dec. 76.

II. Etiam si pars nihil excipiat, tamen iudex ex officio rejicit articulos notoriè impertinentes: Alciat. lib. VI. Resp. 38. num. 7. Relfendo Heromont. de summa Princ. Germ. potestate cap. 8. Gödd. de sequest. poss. cap. 1. num. 109. p. mih. 160. in medio, vel superfluos aliisque vitis laborantes, nota Rosbach. Process. Civ. Tit. LI. num. 26. -- 29. Nicol. p. 1. cap. 50. num. 11. 12. 13. Gail. 1. Obs. 81.

III. Ut interrogatoria non data vel imperfecta iudex supplere debet: Wesenb. tit. de testibus. n. 5. circa fin. Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 9. Rub. Quomodo examin. sint testes. num. 13. Umm. Disp. XVI. th. 10. num. 69. Gail. 1. O. 95. num. fin. Althus. in Dicæol. lib. 3. cap. 29. n. 16. Rosbach. Proc. tit. 55. num. 14. Sic idem, etiam parte non petente rejicit, impertinentia, incongrua, superflua, criminosa, captiosa Gail. 1. O. 95. Hiltrop. d. l. n. 10. Umm. d. l. num. 72. Nicol. d. p. 1. cap. 60. num. 10. & 11.

IV. Ex officio iudex testes superfluos rejicit, & tot admittit, quot necessarios duxerit: Hiltrop. d. tit. 9. rubr. seu cap. 6. num. 37. ubi &, quot testes pro varietate causarum admittantur, invenies.

V. Si pars coram Notario testes curat examinari, alteraque nil excipit, iudex excipiet, quia examen est nullum, cum, ne quidem cum partium consensu expresso, sine iudicis commissione, Notarius testes validè examinare possit: Carpzov. lib. 3. Resp. 87. num. 3. Rol. à Vall. lib. 2. conf. 94. n. 36. & 261. Alex. vol. 2. conf. 212. Dd. in l. 21. C. de testam. Cosw. ab Eschbach. ad Carpz. p. 1. const. 8. def. 30. num. 1. Ruland. de Comm. p. 1. lib. 2. in pr. num. 2. Cothm. vol. 3. conf. 30. num. 44. 45. Delegatio tamen examinis non valet in criminalibus l. 18. & auth. C. de fid. instrum. De feudali causa nota And. de Ifern. ad tit. feud. Si de investitura inter dom. & vasall. quæstio oriatur: num. 4. pag. mih. 181. qui & num. 6. ibid. tradit, testis suspecti examen nemini alii committendum.

VI. Sunt quædam personæ, quæ *in iudicio* non tenentur testimonium dicere: vide Struv. Ex. 28. th. 43. Nicol. Proc. p. 1. cap. 57. num. 14. &c. aliosque Dd. ad tit. ff. de testib. quod si hæc privilegio suo renunciantes:

Ruland. de Comm. p. 2. lib. 2. cap. 5. num. 16. in judicium veniant: v. g. si sit senex, eum ante omnes alios testes, judex etiam nemine petente examinare debet, post Ruland. Nicol. cap. 61. num. 4. hoc enim ad legitimum procedendi modum pertinet, in quo judex, etiam sine auriculam vellicante, vigilans esse debet, ceu probavimus præc. part. 1. concl. VII.

VII. Testes vivâ voce debent deponere, tam in civilibus quàm in criminalibus, licet sint nobiles vel optimæ fidei, &c. l. 3. §. 3. ff. de testib. Wifsenb. part. 1. disp. 43. th. 19. Farin. de Testib. qst. 80. n. 27. & seqq. (hinc Tacitus de Orat. *Cum testimonia in publicis non absentes, nec per tabellam dare, sed coram & præsentibus dare cogerentur*) adeò ut nec consuetudo in contrarium valeat Umm. Disp. 16. num. 75. ubi & dissentientes refert, quorum numero adjicio Ruland. d. lib. 2. c. 15. num. 10. Quid, si tamen pars producta nil contra scriptas attestaciones excipiat? judex certè eas *potest* rejicere non *tenetur*, indeque illæ nec parte, nec judice contradicente subsistunt, secund. Farin. d. qst. num. 40. Christ. vol. 3. dec. 28. n. 15. Græv. ad Gail. 1. Obs. 100. num. 8. Decian. vol. 2. resp. 51. num. 96. &c.

VIII. Parte etiam non petente judex testem super causâ principali productum, super connexis examinat: Ruland. lib. 2. cap. 14. n. 2. 11. 15. 16.

IX. Omnem infamem testem judex ex officio rejicit Farin. de Test. qst. 56. num. 34. Grammat. ad Afflict. dec. 351. in fin. Si non jure civili, uti (non ex asse suffragante. l. 13. ff. de testib.) putat Umm. & alleg. Disp. 16. n. 9. tamen canonico Idem ibid. ubi an idem in causis civilibus ac criminalibus? in infamia juris ac facti? procedat, prolixè disquirat. An verò & alias exceptiones contra testes suppleat judex? quæstio est, quæ de facili & plano expediri non posse videtur. Menochius lib. 2. præf. 46. num. 4. tradit, parte non opponente valere testimonium patris *pro* filio, filii *pro* patre, fratris *pro* fratre, uxorisque *pro* marito, circa quod tamen dubius pendet Sichard. ad l. 6. C. de testibus. n. 11. Menochii sententiam sequitur Mævius p. 7. dec. 75. n. 1. At *contra* patrem vel filium testari volentem filium vel patrem, judicem rejicere debere ex officio, clariùs est quàm ut negari possit ex l. 6. C. de test. cujus tamen legis variæ sunt exceptiones collectæ à Brunnemanno ad d. l. ita Gramm. ad Affl. dec. 251. addit, non licere repulsare testes, quando ante publicationem non fuit per partem protestatum contra eorum personas, nisi tales testes essent producti & jurati absente parte & ejus procuratore etiam citato (quia non obstante contumaciâ suâ permissum erit opponere: conf. Carp. lib. 3. Resp. 87. num. 14.) & nisi quis juret, quod ex malitia non opponit, vel quòd talis expressio noviter ad ipsius notitiam pervenerit, vel nisi testis sit infamis: cum hic ex officio judicis sit repellendus. Althus. Dicæol. lib. 3.

lib. 3. cap. 36. num. 11. & 12. statuit, nisi pars de inhabilitate, quam NB. scit, excipiat, testem tacite approbatum videri, & in eum consensum, quod ipsum probat Carpz. d. resp. 87. num. 12. 13. addens num. 15. 16. Si pars adversa testes inhabiles non modò (sc. sine protestatione: vide Afflict. d. l. num. 8. Berlich. p. 1. decis. 2. imprimis Nicol. Proc. part. 1. cap. 59. num. 51. Ummius disp. 16. th. 14. n. 94.) producere sed & jurare permiserit, eos cense-ri approbatos, nec postea de eorum inhabilitate aliquid excipi posse. Limitationes videre poteris apud Farin. d. Tr. qst. 62. limitatione. 8. & 10. Hæc verò quoad exceptiones contra personas testium vera esse possunt, quoad dicta verò, omnino judex à parte omissa supplebit sententiam concipiendo confer Nicol. d. l. num. 42. Atque, si credimus Vigelio meth. jur. contr. Lib. V. cap. XI. reg. 4. pag. mih. 1104. etiam quoad testium personas exceptionem, supplere judicem docet Boërius decis. 321. Sit fides penes vigilan-tem Vigelium! ego nominando authorem lite me exemi. Bibliothecæ meæ sacrarium nescit lumen illud juris Boërium, cæteroquin evolutionis la- bor me non gravaret.

X. Testem obscurum, non ad partis instantiam sed ex officio judex redexaminat: Vid. Nicol. Proc. p. 1. cap. 64. num. 19. Tusch. lit. I. concl. 395. num. 24. & concl. 397. num. 48. tam ante, quàm post publicationem Hiltrop. p. 3. tit. 9. cap. 6. num. 88. Sed interea, priusquam ad reliquos testes examinandos procedat examinador, attestations factas relegere so-let, ut, siquidem sermonis obscuritatem offendat, ex officio, litium præci- dendarum causâ, testem repetitum obscura sua dicta declarare jubeat, quæ revocatio etiam per nuncium non juratum fieri potest, nec opus est, ut par-tes denuò vocentur, prout hæc omnia tradit Ummius Disp. 16. th. 12. num. 86. (monens tamen Notarium, ut declarationem post omnes attestations scribat) aut testis denuò juret Farinac. de Test. qst. 74. num. 50. quia semel præstitum juramentum in ista causa, vires suas etiam porrigit ad secundam depositionem: Hiltrop. d. cap. 6. num. 28. adde & num. 87. & ad totum num. hunc X. Ruland. de Comm. p. 2. lib. 2. cap. 30. toto.

XI. Sic falsum testem ex officio judex punit: Sichard. ad auth. Item possessor. C. qui potior in pign. num. 3. ubi ex Baldo addit, quòd in emer- gentibus circa judicia, sive facti sive dicti, possit judex ex officio pœnam in- fligere ei, qui in judicio vel fecit vel dixit, quod nun debuit: cujus rei exem- pla suprâ, in advocatis & procuratoribus congeessimus.

Quòd si XII. statutum velit, ut testibus probare non liceat, nihilomi- nus pars testes in illa re produxerit, altera verò, eos rejici non petierit, an ju- dex proprio motu eos repellat? Abnuat certè Menochius cum sociali pha- lange, lib. 2. præf. 46. n. 6.

Ita XIII. ad instantiam demum partis dicta testium solet judex publicare: Rosbach. Proc. tit. 60. num. 2. Nicol. Proc. p. 1. cap. 64. num. 15. nec hoc casu quid supplere.

Denique XIV. licet regulariter post didicita (ut Dd. barbarè, & quasi cum Evandri matre loqui amant) testimonia super iisdem articulis testes produci nequeant, tamen 1. si una pars novos producat, altera que taceat, judex testes non repellit Menoch. 2. præf. 46. num. 25. Gail. 1. O. 101. num. 8. Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 9. cap. 6. num. 90. Nicol. d. cap. 64. §. 19. num. 10. Sed dissentit Rosbach. d. tit. 60. num. 11. quia id, quod post didicita attestata novos testes producere non liceat, introductum est ob favorem non partium sed publicum, ne fraudes & falsitates committantur. Sed facili Minervâ, hoc telum frangi potest distinctionis clypeo. Distinguendum nempe inter id quod principaliter favorem publicum concernit, & id quod minus principaliter, cui ultimo membro, noster hic casus annumerandus. Hic clypeus non minoris est efficaciam, ac ille, quem Vulcanus quondam Achilli ad instantiam matris confecit, si fabula vera est Nasonis nasuti, lib. 13. Metam. fab. 2. *Secundò*: Si causa sit criminalis, post publicationem novi testes audiuntur, licet reus non petat: Mynsing. V. Obs. 13. Hiltrop. d. cap. 6. num. 93. Mævius p. 9. dec. 163. (ubi tanto Viro dignam decisionem videbis) Nicol. d. cap. 64. §. 19. num. 5. Sic *tertiò*, si publicè utile sit, ex officio novos testes, etiam nemine petente judex producit, teste Cl. Mævio p. 3. decis. 346. totâ. Denique *quartò*, post publicationem judex quodcumque vult potest novos testes, sine partis instantia audire: nota Practicorum decus Berlichium p. 1. concl. 40. num. 24. & 26.

§. 2.

CIRCA INSTRUMENTUM, judex supplet, I. dum ejus recognitionem, etiam parte producente non petente, injungit, Carpz. Proc. tit. XIV. art. 2. num. 12. & seqq. cujus rei elegantes, hoc est, Carpzovio dignas rationes videre potes in Ejusdem responsis lib. 3. resp. 80. num. 9—14. Et sic totâ die à judice ex officio, in Dicastriis injungi solet recognitio, hisce formalibus: *würde N. das documentum sub lit. A. gebührend recognosciren immaffen ihme zu thun obliegt/ so ergeheth alsdann ferner in der Sache/ was recht ist*: Nicol. in Proc. p. 1. cap. 53. num. 1. Et licet inter partes convenit, ut plena fides scripturæ etiam non recognitæ habeatur, tamen recognitio injungitur. Carpz. p. 1. Const. 17. def. 23. cui quæso addas Dn. Zigl. in Dicast. concl. XXXV. §. 22. & 23.

I I. Dum petitam recognitionem ut superfluam ex officio rejicit, ubi
pars

pars adversa, expressa confessione vel tacitâ (dum instrumento opponitur exceptio, quæ fidem præsupponit) id ejusque fidem agnovit: in terminis Mævius p. 4. dec. 64. totâ.

III. Dum instrumentum minùs solenne ex officio rejicit, adeò, ut, nisi id faciat, litem suam faciat, & frontem capillatam occasione ostendente, contra eum ex edicto, *quod quisque juris &c.* possit agi, exq; minùs solenni instrumento contra eum validè probari Sichard. ad l. super. 17. C. si cert. pet. num. fin. Hæc tamen vera sunt, si instrumentum sit invalidum alio respectu, quàm favore partis, & lex ipsa validitati resistit; nam tunc is contra quem producitur etiam nil opponendo non censetur fateri, illam scripturam veram esse, uti declarat Menoch. lib. 2. præf. 46. num. 30. Attamen, quamvis in instrumentis extrinseca solennitas non intervenisse præsumatur, nisi probetur, tamen hoc intelligi debet, quando opponitur instrumento, secus si non sit oppositum: Unde si instrumentum fuit productum, in quo de contractu Prælati habetur, nec fuit oppositum de defectu consensus Capituli judex non supplet, & tale instrumentum fidem facit ita, ut sententia super illo ferri possit, Gail. 2. O. 46. num. 14.

At IV. licet vis probandi authenticis instrumentis insit, non exemplis den Copenen; Struve Ex. 28. th. 31. Berlich. p. 1. dec. 100. Wissenbach. p. 1. Disp. 43. th. 24. tamen si pars produxit exemplum, nec altera quid opposuerit, judex nil supplet, sed super eo judicat, Menoch. lib. 2. præf. 46. n. 19.

V. Licet recognitio instrum. per Procuratorem fieri possit, qui speciale mandatum habet Carpz. p. 1. Const. 17. def. 18. tamen diffessio jurata per eum fieri nequit, *modo pars contra eam opponat* Mævius part. 6. dec. 20.

VI. Si verò pars, etiam cum protestatione, pro se solum producat instrumentum tamen, etiam alterâ parte tacente, pro ea judex, ex eo judicare potest: Bartol. ad l. nostram unicam C. ut quæ defunt advoc. &c. Tusch. lit. I. concl. 397. num. 18. Hiltr. Proc. p. 3. tit. 17. rubr. Qualiter fiat confessio. num. 10. Berlich. p. 1. concl. 43. num. 21. Dissentit in casu factæ protestationis Mævius part. 7. dec. 346. Menoch. 2. præf. 45. in fin. Carpz. part. 1. const. 17. def. 7. (sententiam suam def. 8. limitans) à quibus novissimè ab-
it Cl. Tabor; relatione Argentoratensi XLVII, num. XI.

§. 3.

CIRCA JURAMENTUM judex supplet:

I. Si etiam parte non petente juramentum necessarium defert Struve Ex. XVII. th. 40. Carpz. p. 1. const. 23. def. 1. Hahn ad Wes. tit. de rejur. num. 10. Berlich. p. 1. concl. 53. num. 36. ad num. 58. qui sententiam

nostram optimis, ex jure, pedamentis fulciunt, fulcraque contrariæ subruunt. Et quidem non solum *poteſt* juram. tale deferre, ſed etiam, ſub poenis, tenetur; notetur Mævius p. 3. dec. 417. item p. 8. dec. 368. & p. 7. dec. 227. Hahn d. l. In ſpecie de juramento damni probatorio, ex officio de ferendo à judice, vide Mævium p. IV. dec. 322.

II. Si quis intra terminum conſtitutum ad jurandum ſeſe non obtulerit, judex etiam parte non urgente, juramentum pro deſerto declarat, juxta Noviff. deciſ. Electoralem Saxoniam Nicol. in Proc. p. 1. cap. 44. num. 3. nam jure Saxon. veteri & communi ſeu Romano ſecus eſt, & etiam poſt terminum, judex parte tacente probationem admittit juxta Berlich. p. 1. concl. 40. num. 6. & 38. Carpz. part. 1. Conſt. 12. def. 18. Menoch. 2. præf. 46. num. 16. & 27. quos relinquere videtur Mævius p. 7. dec. 36. imprimis num. 3. cujus aſſectas refert Berlich. d. l. Vide ſeq. concluſ. XVII. §. 3. verſ. Quandocunque.

§. 4.

CIRCA CONFESIONEM judex ſupplet in hiſ caſibus:

I. In criminalibus, ubi de delicto aliter haud conſtat, falſaque deprehenditur confeſſio, judex eam, etiam parte non petente, revocat: vide Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 17. num. 16. confer dicta præc. concl. XI. §. 4. num. 9. ſoli enim confeſſioni non ſtatur. l. i. §. 17. ff. de quæſt. Moller lib. 3. Sem. cap. 40. Hahn ad Weſ. tit. de confeſſ. num. fin. quod & in ſacris obſervavit Joſua contra Achanem: Joſuæ cap. 7. verſ. 22. ita, ut, ſi dubium ſubſit, poena ordinaria mitigari ſoleat Struv. ex. 49. th. 97. Sic ſi reus confiteatur, ſe eadaver hominis occiſi in mare aut aquam profluentem, aut etiam canibus vel ſuiſ devorandum projeciſſe, ita, ut præter omnem diligentiam adhibitam iſtud reperiri non potuerit, poenæ ordinariæ non eſt locus: vid. Carpz. Prax. Crim. part. 1. qſt. 16. num. 16. & ſeqq. Adde Eundem p. 3. qſt. 108. n. 26. & ſeqq. Qualis ergo eſt proceſſus Davidis?, qui nuncium de morte Saulis, ſolum ob confeſſionem de Saule à ſe, (nuncio), occiſo, interfici curavit? vide 2. Samuel. 1. verſ. 16.

II. Confeſſionem ſibi ſoli factam nec in actis ſcriptam judex ex officio attendit exque ea condemnat: Afflict. dec. 28. num. V. Vigel. meth. jur. cont. lib. 2. cap. 16. reg. 3. Si tamen extrajudicialiter reus judici eſt confeſſus, nec probationibus legitimis judicio fuit conviſtus, eum condemnari non poſſe ſtatuit D. Zigler in Dicatſt. concl. XXXV. num. 16. in fin.

III. Si quis *in judicio* confiteatur, &, parte abſente, judex abſentis

tis nomine acceptet confessionem sicque ejus etiam non petentis vices suppleat: confessio judicialis habetur, uti arg. l. 1. §. 15. verb. *aut certe ipse magistratus* ff. de mag. conv. aliquos (quos inter & Hahn est ad wcf. tit. de confess. num. V. ad verba *in judicio* in fine) velle dicit Perez. in Codic. tit. de confess. num. 7. Sed qui legem inspiciet, statim, favore pupillorum ibi jus singulare contineri videbit, aliàs ex eodem. §. concludet pupillum qui fari potest, contrahere posse, contra solem veritatis, vid. Struvium ex. VI. th. 39. Et satis constat confessionem judicialem non prodesse, nisi parti præsenti & acceptanti l. 6. §. 3. ff. de confess. Costa in l. si ex. C. de non num. pec. Hahn d. l. Gail. 1. O. 55. num. 8. in cujus acceptationis signum olim nummus dari solitus: Hiltrop loco mox citando num. 12. qualem & B. Lutherus Carolstadio, in signum, quod contra se scribere debeat, porrexit, prout exactè Historiam refert, D. D. Holtermann, Antecessor Marburgensis celeberrimus, in Disputatione Marburgi anno. 1676. habita De Sponsionibus. th. 22. Acceptatio autem vel in specie vel in genere fit, *accepto omnia utilia* (quæ tamen generalis acceptatio satis tuta non est: Hiltrop. proc. p. 3. tit. 17. n. 14.) & vel tota confessio vel pars acceptatur, quod optimè explicat Hahn ad Wcf. d. t. num. 10. ad verba. Quod ait Jason. Solam tamen partis præsentiam requiri putat Sichard, ad. l. 4. num. 16. C. de pactis: quia præsens his casibus, ubi de commodo ejus agitur, fingitur acceptare. l. qui patitur. ff. mandati, quod Mynsing. verum putat in casu ubi confessio est utilis ad adversarium liberandum Cent. 4. Obs. 51. non ubi agitur de confidente obligando; quod probari posset ex iis quæ arg. l. 23. & l. 53. ff. de solut. tradit Struvius Ex. 40. th. 8. confer l. 47. ff. de obl. & action. Jure tamen canonico confessionem in judicio, etiam parte absente factam valere, & plenè probare, tenet Alciatus relatus abs Hiltrop. d. tit. 17. num. 19. Afflict. dec. 164. num. 5. Meretur huc transcribi ex Mævio: part. 7. dec. 155. casus admodum notabilis: Erat in prima instantia reus absolutus, quia actor non probaverat, nec fidem suæ intentionis, nisi per testes jam rejectos, aut jurejurando facere posse dixerat; in secunda autem se ad jus jurandum admitti petebat: Ex relectione autem actorum aliorum, quæ non inter ipsum & reum, sed hujus parentem & alium processerant (nota Hiltrop. p. 2. tit. XI. num. 23.) at altera pars simul edi desideraverat, apparuit quædam parentis confessio perspicua, de eo quod actori probandum erat, quam hîc ignoravit, indeq; nec allegavit: Quando verò ex ista, res quæ in judicium venit, perspicua videbatur, nempe patrem Rei pecuniam, quam actor repetebat ab ipso, id quod reus negabat, accepisse in dubium venit, utrùm judex, quia id non à parte vel patrono incurioso, allegatum erat, attendere deberet? omnino

mnino attendendum post rationes dubitandi profligatas tradit dicto loco Mæv. palmario argumento, ex nostra. l. un. C. ut quæ defunt adv. part. &c. defumpto.

§. 5.

QUatenus PRÆSUMPTIONEM non allegatam judex supplere possit, adeò perspicuè accuratè copioseque tractat Menochius, in Celebri præsumtionum volumine lib. 1. cap. 48. num. 27--45. & cap. 49. 50. 51. & 52. item lib. 2. præf. 46. num. 13. ut post eum nil tentare voluerim, præsertim cum nemo paulò tersior juris consultus sit futurus, qui inter suppellectilem librariam eum non habeat. Meus certè fervor maximus, hanc materiam exasciandi, lecto Menochio, velut injectâ frigidi Mercurii levitate, per occultos meatus sese subduxit. Hoc saltem addo, quod si pars contra præsumptionem juris & de jure probationem (quæ illicita: D. Strauch. Diss. 25. aph. 35.) suscepit, nec altera contradixerit, judex id non teneatur supplere ita post Cravett lib. 3. conf. 248. num. 3. Hiltropius part. 2. tit. 9. rubrica, De libelli oblatione num. 28. in fin. Adde & adi nunc Didac. de Testam. cap. Rainutius. 16. §. II. num. 1. & 2. Vigeliū Meth. jur. Contr. lib. 2. cap. 16. rubro. De officio judicis reg. 5.

§. 6.

IN genere circa PROBATIONEM judex supplet: I. Omnem malam vel contra formam processus propositam probationem ex officio rejiciendo, Mævius part. V. decis. 402. Sic ad judicis officium pertinet, ante omnia, quæ probanda adducuntur expendere, an profutura sint? quo secus reperto statim rejicere potest & debet potius, quàm litem inanem permittere: verba sunt Ejusdem part. III. dec. 103. num. 8. confer Umm. disp. XV. num. 15. Id vero præprimis in concursu creditorum necessarium est, quod elegantissimè deducit Idem part. VII. dec. 125. totâ. Sic in Rec. Imp. d. ann. 1654. §. Den punctum probationum. dicitur: Solle ad probandum, à judice nichts zugelassen werden / was impertinent, unnothwendig / und worüber die Partheyen in facto nicht discrepiren oder strittig seynd. conf. præc. concl. XI. §. I. sub fin.

II. Etiam eorum de quibus partes ne cogitant quidem probationem injungendo, si ad obtinendum petitum ea necessaria: Mævius d. part. III. dec. 351. num. 7. in textu.

III. Probationem ex officio rimando, & quærendo, omnibusque modis pro habenda veritate laborando, vide Gailium lib. 1. O. 108. num. 5.

Gödd.

Gödd. de contrah. stip. cap. 9. num. 161. & 162. Tusch. lit. I. concl. 395. num. 39. -- 42. qui quantum judici hinc liceat, definiunt. Fluit ex his, quod ad sui informationem iudex ex officio actorum vel instrumentorum editionem mandare possit: Ruland de comm. lib. V. cap. 19. num. 15. Frid. Mindan. de mandat. lib. 2. cap. 48. num. 4. Mævius part. II. dec. 127. part. III. dec. 337. & part. V. dec. 361. Pacian. de Probat. 1. c. 63. num. 151. & seqq. Ummius Disp. XVII. th. 7. passim. Hiltrop. part. 3. tit. XI. Rubr. De instrumentorum editione. num. 16.

IV. An etiam partem post terminum probatorium probare satagentem, altera non excipiente repellendo? Dictum jam hinc concl. XII. §. 3. n. 2.

Hinc addo V. quod omne notorium in probando attendat iudex, etiam si id ne quidem a parte sit allegatum Gail. 1. Obs. 31. num. 5. (vide quæ diximus part. I. concl. IX. §. 3. (cui arma obvertit Perez. ad tit. C. de probationibus. num. 2. confer Ummium d. Disp. XV. th. III. num. 14. Tusch. lit. N. concl. 110. imprimis Hiltrop. part. 3. tit. 19. totò.

Denique VI. Si partium unà consilium in probationem juris producat, an id iudex alteri etiam non petenti communicare *debeat*? quæri posset. Hoc verò in tantum negatur, ut nec petenti communicare id *possit*! ita post Asinium defendit, Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 27. num. 17. in fin. quos, ut videtur, aspernatur Tusch. lit. I. concl. 397. num. 13.

CONCLUSIO XIII.

Pariter quoque circa conclusionem in causa, nonnullis casibus vigilantia judicialis partibus dormitantibus subvenit ut & circa actorum transmissionem.

§. I.

I^{ta} I. Ante conclusionem iudex frequenter, partes *debet* interrogare nec rogatus, nunquid velint addere: Sichard. ad l. 9. num. 7. C. de judiciis. Potest tamen (ut jam summo digito attigimus p. I. concl. 4. §. 5.) iudex post conclusionem (quæ partes ligat non iudicem) testes vel ipsam partem interrogare, sive ad instantiam partis Myns. 3. O. 17. num. 12. sive sine ea: Hiltrop. p. 3. Tit. 29. num. 25. 26. Sichard. d. l. Rosbach. Process. tit. 70. num. 11. sive pro actore sive pro reo, maximè criminaliter accusato:

M

Tusch.

Tusch. lit. I. conclus. 395. num. 23. sive pro veteri jure partis confirmando, sive pro novo jure fundando: vide Hiltrop. d. num. 25. Vigel. meth. juris controuv. lib. 2. cap. 9. reg. 7. exceptione 4. & 18. item lib. 2. cap. 16. rubr. De officio judicis: regulâ 1. (an etiam pro novis probationibus contra reum in criminalibus inveniendis? Gail. lib. 1. Obs. 107. num. 8.) præsertim si advocati negligentia interrogatio necessaria omissa: vide Hiltrop. p. 2. tit. 26. num. 19. & ibi citatum c. 10. X. de fid. instrum. vers. Verùm responsionem. Et ita in praxi servatur, ut, quando post conclusionem in causa, judici acta legenti & consideranti dubia occurrunt, de his quæ partes vel eorum advocati protulerunt, partes citentur *Zum Vorbescheid* / uti loquimur, usque præsentibus (si enim uni dubia comunicet judex, in eam partem inclinare videtur Hiltrop. d. cap. seu tit. 29. num. 27.) de sensu vel circumstantiis veritas exploretur, ita ex doctrina Gailii d. num. 8. observatum apud Mævium part. VIII. dec. 199. qui part. III. dec. 185. docet etiam post conclusionem in causa, documentorum, quorum in actis mentio facta, à judice exhibitionem mandari posse, ubi ea necessaria, ad causæ, vel dilucidationem, vel decisionem, putat.

II. Si in causa sit conclusum, & nihilominus una pars porrò agat: v. gr. probationes afferat, nec tamen altera contradicat, an judex eum defectum suppleat? quæri potest: Negant Althus. Dicæol. lib. 3. cap. 46. num. 15. Mynsing. VI. Obs. 56. num. 10. Ummius Disp. 19. num. 13. vers. ut & instrumenta. Posse tamen & debere judicem id facere, si causa probabilis sit, nullus dubitem, nec enim litigaturientium & infinitum procedentium libidinis mancipium erit judex, qui finilitium studere debet, ut dictum part. I.

III. Submissio inepta & præmatura à judice ex officio rejicitur: hinc, cum apud Mævium part. IV. dec. 120. ante responsiones, altera partium, super causa principali, submittere vellet, ea submissio statim à judice fuit rejecta & quod justum injunctum. Et semper potest judex, nulla partium petente, conclusionem rescindere ulterioremque probationem injungere; Hiltrop. p. 3. tit. 29. num. 24. Nicol. Proc. p. 1. cap. 66. num. 9. præsertim si clausula, *cum oblatione si quid facti* sit conclusioni adjecta, uti argumento nostræ l. un. C. ut quæ defuncti advoc. part. probat Gailius d. num. 8. Quod si altera partium conclusionem rescindi petierit, judicis officium est, ut minime cæcis vel (ut in l. 4. §. 1. ff. de manum. dicitur) conniventibus oculis eam indulgeat, sed, etiam altera partium inconsultâ, expendat, utrum illud propter quod ista petitur, ad illam causam faciet. Quare primum injungitur petenti, ut producat, quæ post conclusionem actis addita vult, deinde status controversiæ accuratè considerandus, quo facto, siquidem apparet, aut

aut sine iis causam à parte petentis satis esse instructam, aut ad illam nihil, vel parùm, facere, & si actis addentur nihil proficere, tunc statim rejectâ petitione pronunciandum: Si autem relevare reperiuntur rescissio facienda, & copia adversæ parti ad respondendum danda: Hæc Mævius part. VII. dec. 218.

IV. Litem pro conclusa, etiam nulla partium petente, ex officio acceptat iudex (1.) ubi de facto constat, de jure enim coram iudice pluribus disputare, esset coram Roscio gesticulari: Curia enim, juxta tritum, scit leges: vide Mævium part. II. dec. 28. Quod si tamen non ex jure communi sed ex loci alicujus speciali, petenda erit quæstionis decisio, veluti ex statuto non-notorio vel dubio, haud procedere ad conclusionem debet iudex, nisi illo prius ab allegante probato, quod sine ordine judiciario fieri debet; Ita idem Mævius p. III. dec. 313. (2.) Si altera partium, negligens sit vel talia proferat, quæ tantum ad litis protelationem facere iudex videt, prout id satis probatum dat Mævius p. V. dec. 412. Nicol. & alleg. d. cap. 66. num. 7. Althuf. Dicæol. lib. 3. cap. 2. num. 6. confer Gail. 1. Obs. 107. num. 2. 3. Hiltrop. d. t. 29. num. 30. Mynsing. 3. Obs. 17. num. 14. Mæv. part. II. dec. 265. num. 6. & 9.

§. 2.

QUoad *transmissionem actorum* supplendam hoc unicum notamus, etiam neutra partium petente eam à iudice decerni *posse*, quod ipsum tamen suprâ part. I. concl. XII. num. 1. jam indigitavimus. Imò, si causa vel ipsius iudicis officium, vel Principem concernat, licet pars non moneat, actorum transmissionem ad Collegium Juridicum ex necessitate decernendam, sententia est religioni iudicis admodum conveniens. Et variis casibus ex Nemefi Carolinâ colligendis transmissio actorum fieri jubetur, idq; etiam nihil instante accusato vel inquisito, à iudice observandum.

CONCLUSIO XIV.

Uti verò in reliquis iudicii partibus, sic, vel maxime, in sententia suppletorii officii vestigia apparent.

§. I.

Sic iudex ex officio I. rejicit & præterit in sententionando capita inutilia ab Advocatis seu potius rabulis, obtorto quasi collo in litem rapta, quâ
M 2 de

de re ita cl. Ziglerus in Dic. concl. 44. §. 4. Si hodie ad omne id, cui qualicumque modo contradicitur in judiciis sententia formari deberet, variegata ea sine dubio & planè difformis aut informis potius prodiret: Tot enim tamque aberrantes sæpè ab Advocatis fiunt digressiones, ut vix in viam redire & quo eundem sit invenire queant, quod si fecerint, judicis est heterogenea ea, quæ in judicium deducta non sunt, ab iis, quæ deducta sunt, separare, & quæ in rem præsentem faciunt, retinere, reliqua rejicere: id quod tædiosum sæpè, sæpè etiam difficile.

II. Si ex actis appareat malè actum ex una causa & meliùs ex alia causa agi potuisse, ut ut ex ea nunc condemnare directò non possit nota Carpz. p. 1. Const. 26. def. 6. tamen pronunciando illud jus agendi reservare parti debet: ita post Bald. Bart. & Jafon. Gödd. de sequest. poss. cap. 1. num. 109. pag. mih. 161. in princ. Secus est, si illa causa alia, quamvis obscuriùs sit tacta: vide præc. part. 1. concl. IIX. §. 2. & ibi citatos Dd.

III. Post biennium vel, pro causæ diversitate, triennium elapsum nequit judex, etiam reo tacente judicare. l. properandum. 13. C. de judic. Hiltrop. p. 3. tit. 2. num. 6. quia hoc tempus consensu partium, ne quidem iurato, prorogari nequit, cum propter publicam utilitatem sit constitutum Gailius 1. O. 141. num. 5. & Mynsing. cent. 3. Obs. 48. 49. & 50. Dissentit quoad juramenti interventum Hiltrop. d. part. 3. tit. 18. cap. ult. num. 10. De moribus (semper ad pejora vergentibus) hoc in articulo; vide Brunnem. ad d. l. 13. D. Struvium Ex. VIII. th. 85.

IV. Non probante actore, reus, etiam non petens absolvitur, licet statutum certis casibus reum non audiri mandet, & omnem defensionem tollat: Tusch. lit. I. concl. 397. num. 14. qui & concl. 398. num. 15. tradit, judicem publicare sententiam non posse nisi parte petente: illud saltem certum est sententiæ publicationem peti solere: Nic. Proc. p. 1. cap. 67. num. 2. quod si pars ante publicationem sententiæ moriatur heres ejus ad audiendam sententiam non nisi parte petente, & mortem adversarii allegante citatur, id si factum non sit, definitivè absque citatione heredum pronunciatur, quia de morte partis judici, ut judici, hoc est, ex allegatione judiciali, partis constare debet, nec sufficit, judicem, scire mortem, ut privatum, ita post Dd. ad nostram l. un. C. ut quæ def. advoc. &c. Gail. 1. O. 109. n. 4. Mynsing. 1. Obs. 85. Tabor Relat. Argent. XLIII. num. 8. confer præc. Part. I. concl. X. §. 4.

§. 2.

Quamvis verò judex super iis, quæ in judicium non deducta sunt vel petita,

titā, judicare nequeat l. 61. ff. de judiciis (quam legem numeris Platoniciis obscuriorem pulchrè declarat Dn. Zigler in Dic. concl. 44. §. 5.) l. 25. §. 8. ff. de ædil. edict. l. ut fundus ff. comm. div. Tusch. lit. I. concl. 398. num. 4. & fatuus dicatur judex in non petita condemnans l. fin. C. de fideic. libert. tamen judex parte etiam non petente, judicat.

I. In criminalibus ubi sola facti narratio absque alia petitione vel conclusionē admittitur juxta Gail. 1. O. 61. num. 18. & 19. Mynsing. 4. Obs. 81. Wissenb. ad ff. p. 2. disp. 33. th. 14. Rectius tamen Carpz. Prax. Crim. part. 3. qst. 106. num. 14. & 15. monet, etiam in libello accusatorio conclusionem ponendam, ac pœnam petendam: sed in genere saltem.

II. Princeps & ejus Consistorium in non petita condemnare possunt, non verò alius judex, post Zœf. & Zasium Dn. Zigler d. l. num. 1. & 2. quod ad Papam extendit Ummius Disp. XIX. num. 47.

III. Si actor rei vindicatione agat, nec tamen ille sed reus dominum probet, judex etiam si reus non petierit, tamen & absolvet eum & dominum declarabit: Tuschius d. lit. I. concl. 398. num. 17.

IV. Licet non jure civili: Carpz. p. 1. Const. 26. def. 6. tamen jure naturali (verba sunt Cl. Zigleri d. l. num. 1.) & si forum conscientiae interius spectetur, dura videtur hæc conclusio, *judicem in plus quam petatum condemnare haud posse*: Cur enim non in plus condemnet judex reum, si viderit ex actis, in plus, eum condemnari posse? ut maximè id petatum non fuerit. Augebitur hoc ejus arbitrium, si supponas actorem pupillum, pauperem, viduam, aut aliam miserabilem personam cujus conditio breviorē processum exigit. Et quæ hîc subest æquitas tam penetrante argumento conscientiam judicis pertentat, ut peccati se reum credere possit, nisi sententiam ultra actoris petita concipiat: Hæc ille!

Ita V. Si actor probavit contra debitorem de debito sed non de quantitate debiti, judex, etiam non petente parte, eligit peritos, qui debitum liquident; Tusch. lit. I. concl. 397. num. 21.

VI. Sententia super non petitis valet si modò non petita sint de natura petitorum, vel correlativa vel correspondentia vel ex eodem fonte: Ummius d. Disp. XIX. num. 47. Nicol. p. 1. cap. 67. num. 16. Quâ ratione potest judex (etiam incompetens creditoris: Afflictus dec. 32.) petentem debitum, simul condemnare ad restitutionem pignoris, licet ea non sit petita, quippe quod restitutio ea necessariò debeat consequi satisfactionem: vide hoc & simile exemplum afferentem Dn. Ziglerum d. concl. 44. num. 8. Aliud habet Carpz. p. 1. Const. 26. def. 8. & in Respons. lib. 3. Resp. 97. Referri huc potest, quod si à parte duntaxat sententiæ est appellatum, judex ap-

pellationis etiam eam partem corrigere possit, à qua non est appellatum l. ult. C. de appell. l. ult. C. quand. Provoc. non est nec. Modest. Pistor. 1° qst. 22. & qst. 151. Moller lib. 4. Sem. cap. 35. Schnobel. Disp. ad ff. XXV. th. 13. His simile est, quod, si tu appellaveris, ego verò non, si quid minus per sententiam consecutus sim, judex id, modò ego absens sim, ex officio suppleat d. l. ult. C. de appellationibus. in princ. Brunnem. ad d. l. num. 2. idque ex actis: Mævius part. IV. dec. 51. num. 5. non verò si præsens sim: Surd. decif. 143. num. 4. Baldus ad d. l. ult. num. 313. Brunnem. d. l. num. 4. confer præc. partis l. concl. X. num. 4. Quia ergo dominium cum possessione nihil commune habet. l. 12. §. 1. ff. de acqu. vel amitt. poss. Hahn d. tit. num. 8. ad verb. Per se in abstracto. hinc instituto solo petitorio, & sic tantum petita proprietate, judex non probato dominio, super possessione, si ea ex actis appareat debita actori, pronunciare non potest Carpzov. lib. 1. Resp. 72. Struv. ex. 45. th. ult. Strauch. Diff. XXIII. aphor. 4. in fin. Alciat. lib. 6. Resp. 38. num. 4. Dn. Zigler d. concl. 44. num. 13. nisi actor pendente adhuc lite petitorii super possessorio judicari petat: Brunnem. ad l. 3. C. de interdict. num. 4. vel clausula salutaris (peto mihi jus super his omnibus vel omni meliori modo administrari) libello, narrata ad possessorium facientia continenti, fuerit adjecta. Carpz. Pr. Crim. part. 1. Const. 26. def. 7. Nicol. in Proc. p. 1. cap. 67. num. 16. confer Mynsing. 4. Obs. 55. num. 4. Sic nec vice versâ instituto solo possessorio super proprietate judex judicare potest. Carpzov. lib. 1. Resp. 73. Decius consil. XVIII. Dn. Tabor Relat. Argent. 102. incip. Auf den. num. 2. Diff. Mævius p. 6. decif. 100. num. 5. & 6. Annecto hinc, quod licet actio æstimatoria sit instituta, tamen judex, quasi institutâ redhibitoriâ, mancipium redhiberi, aliquando jubeat: vide l. 43. §. 6. ff. de ædil. edict. juncto Wissenb. ad d. t. th. 10.

§. 3.

AT verò, quia fructus, usuræ & expensæ litis rebus petitis sunt affinia, exque iis, tanquam accessorium ex principali, pendent: vide l. 75. ff. de verb. Sign. Dn. Zigler. d. l. num. 6. 7. hinc etiam parte vel imperito patrono non petente adjudicat judex. I. FRUCTUS, in petitione hereditatis Carpzov. p. 1. const. 26. def. 8. in rei vindicatione & aliis judiciis similibus (verbi causâ, actione publiciana, vid. l. 7. §. 8. ff. de public. in rem actio) pro distinctione tamen Dn. Struvii. Ex. XI. th. 25. vide ante omnes Hahnium ad Wesf. de rei vindic. num. 7. Afflict. dec. 59. Scotan. in Exam. part. 6. qst. mihi. 313. Mynsing. 4. Obs. 55.

II. USU-

II. USURAS & INTERESSE: Mynsing. d. l. numero 5. Mævius. p. 6. dec. 317.

III. EXPENSAS litis, quas tamen non-petitas iudex adjudicare potest non tenetur, ut cōmuniter Dd. credunt: vid. Gailium. i. Obs. 151. num. 21. Berlich. part. i. concl. 78. à num. 54. ad num. 65. Myns. 2. Obs. 22. & cent. 4. Obs. 55. Moller. i. Sem. cap. 8. in fin. Sichard & Brunnem. ad. l. 13. §. Siye autem. C. de judic. Vultej. de judiciis. lib. 2. cap. 4. num. 166—170. Hiltrop process. p. 4. tit. 19. num. 35.—38. Ummius Disp. 22. num. 33. Zigler d. concl. XLIV. §. 6. nisi temerarius litigans fuerit victus. l. 79. pr. ff. de judic. verb. *oportebit* nota Carpz. p. 1. Const. 31. def. 24. imprimis Ziglerum concl. XLIX. tota, conf. Mævium part. VIII. dec. 269. Wissenb. p. 1. disp. 42. num. 22. Tabor. Relat. Argent. 110. num. 11. in fin. De expensis, retardati processus, non petitis ad judicandis, agit Berlich. part. i. concl. 49. numer. 57. Finiam hīc, ubi ex Tuschio lit. I. conclus. 398. num. 25. monuero, quod ubi aētor passus est damna, & de quantitate non constat, iudex etiam eo non petente, in conscientia suā ea aestimare possit: vel juramentum deferre, uti docuimus ex Mævio p. 4. dec. 322. supra. concl. XII. §. 3. num. 1. in fin.

CONCLUSIO XV.

Quæ & ipsa vestigia, in remediis sententiæ suspensivis & ei repugnantibus videre licet, ut & in attentatis.

§. 1.

CIRCA LEUTERATIONEM iudex supplet dum. I. Leuteranti, vel ejus advocato vel utriūque, quantum vis non petente leuterato, juramentum malitiæ imponit, juxta Churfürstl. Sachs. Gerichts Ordn. Tit. 35. §. Diweil aber vers. Auch ohne vorgehende Rechtliche Erkenntnis auß Richterlichem Ampt/ es werde gleich von dem andern Part gesucht oder nicht. conf. Carpz. p. 1. Const. 19. def. 29. Berlich. p. 1. concl. 49. num. 58. Nicol. part. i. cap. 68. num. 8.

II. Leutationem frivolum proprio motu rejicit: D. Carpz. d. def. 29. & lib. 3. Resp. 104. num. 1.

III. Eam pro deserta declarat, quamvis pars tacuerit: Carpzox. d. Resp. num. 4. & 8. item resp. 105.

Ita IV. iudex, etiam si pars leuterata non petierit sententiam leutationis

nis graviolem facere potest quàm prima fuit, uti eleganti definitione tradit Carpz. p. 1. const. 19. def. 12. vide præc. concl. XIV. §. 2. Versu. Re-ferri.

Casum V. ubi circa leutationem judex supplet, jam memoravi, hâc parte, 2. concl. 2. §. 3. num. 7.

§. 2.

CIRCA REDUCTIONEM ad arbitrium boni viri suppletem judicem deprehendo in casu quem Tusch. lit. I. concl. 395. n. 33. tradit his verbis: Reductionem laudi, enormissimè lædentis judex concedit ex officio etiam parte non petente hoc casu, videlicet quando arbiter condemnavit de centum petitis in 50. tantum, si condemnatus non petiit reduci, sed alius, & constat quod non debeantur etiam 50, in quibus est condemnatus, potest judex in totum absolvere licet condemnatus non possit petere. Sit fides penes Tuschium!

§. 3.

REGULARITER RESTITUTIONEM in integrum, contra sententiam, non dat sua sponte judex; Tusch. lit. I. concl. 397. num. 43. sed opus est imploratione officii judicis: Struv: ex. 8. th. 4. & seqq. & quidem judicis à quo Mævius part. 2. dec. 152. Exceptio est, nisi is, cui restitutio competit sit minor vel ecclesia similisque persona Gothofr. ad l. 4. §. 8. ff. de damn. infect. lit. u. Kirchoy. comm. opin. 2. concl. 77. quem refert & sequitur Vigel. Meth. jur. contr. lib. 2. cap. 16. rubr. De officio judicis. reg. 4. Vide præc. Part. I. concl. X. §. 4. & part. 2. concl. 2. §. 3.

§. 4.

IMprimis verò circa APPELLATIONEM suppletorium judicis officium occupatur: Ita

I. Ubi pars appellans sententiæ dubiæ explicationem non petiit (ubi debet & potest Gail. 2. O. 1. num. 6. Hartm. Hartm. lib. 2. tit. 17. Obs. 3. n. 4. & tit. 53. Obs. 1. Brunnem. in Proc. civ. c. 20. num. 34. & quidem intra decendium Dn. Tabor Relat. Arg. 109. incip. Anna Maria. num. 11. à quo abire videtur Dn. Mævius p. 1. decis. 109.) judex ad quem id facit: ita apud Mævium part. III. decis. 127. cum sic concepta essent mandati, à quo appellabatur, verba, ut accipi possent, tum de nuda rei vindicandæ exhibitione, tum de ejus exhibitæ in loco judicii retentione seu depositione, & in priori intellectu appellationi ob defectum gravaminis locus non fuisset, ex posteriori autem, appellandi justâ causâ appareret, existimatum est, processus non esse

esse aut negandos aut decernendos, sed prius mentem judicis explorandam. Quamvis enim ad partes Partium spectet dubiæ sententiæ, ante appellationem, declarationem petere, ut sic, an gravamen inferat, pateret, tamen ubi à partibus hoc negligitur, facere potest is cuius est, quæ defunt partibus, in his quæ ad jus pertinent, supplere processus nisi necessarios, non decernere, ubi sine iis litis finis obtineri potest, viam breviorē tendere. Eò magis, quod iudex appellationem non admittat, nisi ubi gravamen deprehendit, quod non reperit, ubi sine eo intelligi sententiam posse videt: Hactenus Mævius.

II Post appellationem iudex, utilitati publicæ per provocationem læsæ ex officio prospicit. Ita apud Eundem part. VII. dec. 151. casus est elegantissimus, quem, ut ut vix me contineam, adscribere nolo, ubi per appellationem functio eleemosynarum vacatura erat.

III. Post appellationem iudex quædam ex officio ordinat, quæ partes nequeunt; Vide præc. Part. I. concl. XII. §. 2.

IV. Apostolos non petitos iudex à quo dare *potest*, ita: ut, si dederit, appellans evitet desertionis pœnam: Carpz. Proc. Tit. 18. art. 3. num. 63. & seqq. Hiltrop. Proc. p. 4. tit. 2. num. 54. Idem, quod de Apostolis diximus, de actorum primæ instantiæ editione verum est, uti post rationem dubitandi præmissam, adjecto præjudicio tradit Additionator ad Roding. Pand. Cam. lib. 1. Tit. 25. §. Quid etiam si.

Quid si V. appellatio fiat omisso intermedio iudice, pars verò appellata contra id nil excipiat, an iudex supplebit? Negant Menoch. 2. præf. 46. n. 28. Mævius part. I. dec. 87. num. 8. Mynsing. 1. Obs. 67. §. Procedit etiam. Althus. Dicæol. lib. 3. cap. 55. num. 51. Scacc. de Appell. qst. 7. num. 105. Gregor. cod. Tract. l. 4. c. 3. num. 14.

Quid si VI. in primo termino appellans, nec compulsoriales reproducat, nec documentum requisitionis actorum exhibeat, nec compulsoriales ritè petat, an appellatus, etiam non petens, à citatione absolvetur? Negat per Rec. Deput. Spir. de an. 1600. Hiltrop. p. 2. tit. 6. num. 9. in fin. & n. 11. in princ. sed contrarium placet Addition. ad Roding. Pand. lib. 3. tit. 29. post lit. ff. pag. mih. 799. ubi notabilia circa mores habet.

At VII. illud indubium est, si summa non sit appellabilis (uti hodie per Rec. d. an. 1654. §. Wierdtens sol. 400. Imperiales) appellationem, etiam parte non opponente, rejici: Ordin. Cam. Tit. 28. §. Und sonderlich. (ubi & de casu dubiæ summæ) Hiltrop. p. 4. tit. 2. num. 25. etiam post litem contestatam: Gail. 1. Obs. 123. num. 2. Mynsing. 3. O. 89.

Quod & fit VIII. si appellatio sit notoriè frivola, l. 1. ff. de appell. Rec.

Imp. d. ann. 1654. §. Und nachdem. & §. Alle Supplicanten. Alciat. lib. VI. Resp. 68. num. 8. quod exactis judici appellationis cognoscendum: nota Addit. ad Roding. d. lib. 3. tit. 2. num. 9. vel aliàs injusta prout rationibus & exemplis hoc docet Mævius p. 3. dec. 188.

Sic IX. Si acta primæ instantiæ ita manca & imperfecta sint, ut de meritis causæ constare non possit, ex officio judex appell. mandat, ut de novo agatur, puniturque judex, qui in iis conscribendis negligens fuit Mynsing. 1. Obs. XI. & cent. 2. Obs. XVI. Gail. 1. O. 134. num. 14. Hiltrop. P. 3. tit. XI. rubr. De forma & modo editionis. num. 9.

Ita X. potest judex videns appellationem dubiam, magis ad remorandam litem, interpositam esse, & nullam partium eam urgere, annum tempus justificationi præfixum abbreviare, & eas citare: Nicol. Proc. part. 2. cap. 8. num. 18.

Et XI. appellatio etiam parte non petente pro deserta necessariò declaranda, si fatalia appellationis interponendæ, introducendæ vel justificandæ sint lapsa: Nicol. Proc. p. 2. cap. 7. num. 5. Zanger de Exc. p. 2. cap. 20. num. fin. Mynsing. 3. Obs. 22. & 89. Gail. 1. O. 137. num. 1. & Obs. 140. & 141. Hiltrop. d. p. 4. tit. 2. num. 42. 43. & 44. item 80. & 95. Tabor Relat. Arg. 84. incip. In Judicio. num. 6. Diss. Moller lib. 4. Sem. cap. 32. num. 5. cum citato Tessauro. Mævius p. 7. decis. 53. num. 2. & p. 4. dec. 375. num. ult. modò id notorium sit; nota Mævium p. 8. dec. 129. de quo casu fortè non accipiendus Moller d. l. confer: Nicol. d. p. 2. cap. 6. num. 6. & cap. XI. num. 27. Declaranda autem deserta appellatio, etiam si appellantis causa notoriè sit justissima, & prioris sententiæ iniquitas manibus palpari possit, utut consuetudine locorum speciali aliud sit receptum: vid. Mævium part. 7. dec. 53. Quod de lapsis appellationis fatalibus diximus, etiam obtinere putamus, si, ob non præstita appellationis solennia, sit deserta appellatio, quod tamen negant Carpzov. p. 1. Const. 20. def. 30. & lib. 3. Resp. 123. n. 1. Mævius part. 4. dec. 375. quos praxis sequitur: Nicol. Proc. p. 2. cap. XI. num. 27. Illud non controvertitur à modernis, quòd appellatione deserta etiam nullitatis querela evanescat, modò ea appellationi semel conjuncta fuerit Mævius p. 4. dec. 389. non si principaliter steterit: de quo casu Gail. 1. O. 135. vide Mynsing. 2. O. 77. Mævium p. 1. dec. 154.

Sic XII. nullitas sententiæ, etiam parte non petente, à judice ad quem attendenda: Mynsing. 4. O. 63. num. 4. Vigel. Meth. Jur. contr. lib. V. cap. XI. reg. 4. vers. Aliud exemplum. Tusch. lit. I. conclus. 397. num. 42. Mævius p. 1. dec. 154. num. 10. (quod in Camera Imperiali & aliis Principum Consistoriis, de omnibus nullitatibus non indistinctè exaudiendum:

Vide

Vide Gail. 1. Obs. 42.) quod in Ordin. Cam. p. 3. tit. 34. §. Und sol vers. Es wäre dann. etiam jubetur, prout docet Hiltrop. p. 3. tit. 1. num. 16. & p. 4. tit. 17. num. 11. modò nullitas ex actis sit notoria: videas Mynsing. 1. O. 20. Gail. 1. O. 127. num. 2. Hiltrop. d. num. 11. Facit huc quòd, si statutum omnes exceptiones tollat, tamen notoria exceptio nullitatis sententiæ non videatur sublata: Menoch. lib. 2. præf. 48. num. 24. 25. 26. 27. Imò, licet expressè exceptionem nullitatis sententiæ tollat statutum, tamen judex ex officio de nullitate potest cognoscere & judicare: quia quod denegatur parti, non denegatur judici, ita Tusch. lit. I. concl. 395. num. 8. & 9. Quid si statutum etiam officium judicis circa nullitatem tollat? Adhuc judicem nullitatem supplere posse putat Tuschius d. l. num. 10. quasi statutum intelligendum sit de officio judicis implorato, non de sponte impertito.

Denique XIII. Si statutum disponat. ne sine cautione appelletur, an, parte appellatâ tacente, judex cautionem exiget? Negat Mynsing. cent. 1. Obs. 6. Dubitari tamen posset, quia illa cautio dubio procul calumniæ depellendæ est excogitata, qualibus judex ex officio invigilat. De juramento appellationis vide seq. concl. XVII. §. 2. in fin.

Circa *sententiam appellationis* notabilia attulimus præc. concl. XIV. num. 6. §. phi 2.

§. 5.

ATTENTATA quod spectat, & hæc, etiam parte non petente, revocanda: Gail. 1. O. 146. num. 7. Mævius part. IV. dec. 222. quod fit mediante mandato cassatorio & prohibitorio, ubi revocatio sine partis instantia fit: nota Mævium part. 7. dec. 98. num. 2. si attentatio sit notoria: videatur Idem part. IV. dec. 286. Ratio est, quia per attentata plus judex, quàm pars offenditur: imò lex prohibens lite pendente aliquid innovari, contemnitur, meritò igitur ex officio, contra attentantē proceditur, eò quòd legem & judicem potius quàm partem eludat, Gail. d. l. adeoq; non solum potest, sed & debet auctoritatem suam læsam judex vindicare: Mæv. d. dec. 98. n. 3. conf. Nicol. p. 2. cap. XI. n. 8. (ubi adducit ad partes. c. non solum. X. de appell. in 6. quod more majorum, ex jure Canonico, mihi, Licentiæ infulas ambienti, in perantiqua Universitate Electorali Palatina resolvendum præscriptum à Nobiliss. Excell. Dn. Joh. Wolfg. Textore: Jcto & Antecess. Celeb. & tunc temporis Decano Facult. Juridic. Patrono meo multis nominibus colendo, quem, non minùs ac, Magnif. eo tempore Rectorem Celeb. Exper. Dn. Georgium Francum Phil. & Med. Dr. & Prof. Publ. & reliquos DD, Professores Juris, ut semper, sic & hîc, non sine summi ho-

noris præfatione nominare, pietas & tot beneficia jubent. Cæterum idem illud caput *non solum* novissimè eleganter explicatum exhibet prælaudatus Dn. Textor in prax. noviss. part. 1. cap. 13. num. 3. &c.) Quod si tamen attentata, volente parte sint facta judicis officium cessabit, cum volenti non fiat injuria proprièque nec factum sit attentatum: Hiltrop. Part. IV. Tit. 9. num. 35. Nec verò nobis obstat Ord. Cam. Part. 3. Tit. 31. §. In puncto attentatorum. ubi officii judicis imploratio pro attentatis revocandis requiritur, prout hæc verba captare videtur Hiltrop. d. l. num. 44. Illa enim de casu ubi *pars* attentata revocari petit, intelligenda, eoque casu non processus aut litis contestatio, sed saltem *imploratio officii* judicis sufficere jubetur. Quid si pars à judice à quo attentata revocari petit?, an, (quod obiter) eo ipso renunciaſſe appellationi videtur, quia ad judicem primæ instantiæ redit? Videbatur quod sic per c. sollicitudinem. X. de appell. Mynſing. 3. O. 22. n. 6. sed contrarium firmat Mævius p. 1. dec. 248. est enim ille actus compatibilis cum appellatione: vide Nicol. Proc. p. 2. tit. XI. num. 13. Non solum autem parte non petente judex attentata revocat; seu factum cessat, rem in pristinum statum restituit, omnes fructus tam percipiendos, quam perceptos, ut & expensas, damna, & interesse refundi jubet, sed & etiam si inhibitiō pœnalis non præcesserit, attentantem *ex officio* mulctat, prout hoc optimis rationibus & præjudicio communit Dn. Mævius part. 3. dec. 66. tota. Imò, non solum non-petente parte judex attentata revocat, & mulcta cœrceat, sed & parte transigente post attentationem, aut juri renunciante, pœnam salvam habet; Ita idem part. IV. dec. 222. eleganter docet.

CONCLUSIO XVI.

In exceptione quoque, illustria, suppletionis judicialis, exempla reperire licet.

§. 1.

Primò enim, nisi post verba libelli, *peto reum vestrâ sententiâ condemnari* subjiciatur clausula: & *legitimis remediis compelli*: German. Und Beslagten durch Rechtliche Mittel dahin zu zwingen und anzuhalten/ putat Bartol. in l. 1. C. de exec. rei jud. non posse fieri executionem, cum ea expressè sit petenda. Sed contra Bart. stat cum communi Dd. schola Vultej. de Judiciis lib. 2. cap. 4. num. 163. & 164. qui clausulam illam quidem non improbat, sed tamen superfluam esse censet, non necessariam: pe-
tita

tita enim condemnatione, eo ipso etiā petita esse censetur ejus executio: siquidem ob id ipsum petit actor reum condemnari, ut id, in quod reus condemnatus est, executioni mandetur. Hæc Vultejus! suadens tamen ut conclusioni inferatur clausula illa, propter disputationem illam Bartoli, & ut omnis cavillandi occasio ingeniis levibus & sycophanticis adimatur. Id verò verissimum est, quod præcisè requiratur, ut judex territorii alterius, pro executione facienda, prius requiratur ab eo judice, qui sententiam pronuntiavit, aliàs non requisitus exequi nequit, & executio sine literis requisitoriis facta est nulla: Berlich. p. 1. concl. 79. num. 33. & sine illis literis executionem petens, ex officio judicis est repellendus: Bald. ad l. cum 19. ff. de Jurisdic. cujus tamen rei notabiles exceptiones concessit Berlich. d. l. num. 34. 35. 36. 37.

Secundò potest judex ex officio dare potestatem propriā auctoritate possessionem fundi alieni pro executione sibi debita ingrediendi; post Alex. Tuschi. lit. I. concl. 395. num. 29.

Tertiò, potest judex aliud executionis remedium, quàm quod petitum est, eligere, si sibi commodius illud visum fuerit, nisi lex ei modum arbitrii ponat: Gödd. de sequest. poss. capit. 1. num. 109. vers. Potestque judex, seu potius, pag. mih. 161. in fin. confer præc. partis. 1. concl. VIII. §. 2.

Quartò, ubi de rei pro executione æstimandæ valore agitur, & partes ea, quæ vel lege vel statuto ad illam æstimationem faciendam requiruntur, agere negligunt. v. g. æstimatores certo tempore non eligunt, judex negligentiam eorum supplet, uti casum habet Mævius. p. 1. dec. 29. rationem addens num. 9. quod per. l. nostram Unicam C. ut quæ def. adv. (cui in prima parte jam altaria nostra fumârunt) negligentiam partium in iis, quæ ad ordinem processûs, vel jura causæ, spectant suppleri à judice, necesse sit.

Huic *quintò* simile est, quod ubi ab alio, quàm judice & Scabinis, v. g. ab artificibus, architectis, fabris &c. æstimanda est res, judex etiam partibus non petentibus, imò juramentum expressè remittentibus illud exiget, ita cum allegatis statuit Moller lib. 1. Sem. cap. 10. num. 3. de quo tamen ultimo meritò dubites.

Sic *sextò*, ubi Titio nomen, quo Cajus Sejo debitori Titii obstrictus est, addicitur in executione, vel aliàs, instrumentum debiti tertio adjudicati, ex possessoris manibus haberi nequit, judex ex officio illud mortificare, & sic debitorem, creditoris debitori solventem, securum facere potest: vide pulchrè Mævium part. VI. dec. 194. hæc demonstrantem

Septimò. In concursu creditorum, creditoribus licèt haud petentibus, judex pro executione capta pignora subhastari facit: Carpz. lib. 4. resp. 4.

num. 17. & seqq. Nicol. in Proc. p. 5. cap. 9. num. 4. Quid si creditores cum debitore, qui eis. v.g. rem oppignoravit transigant, an nihilominus subhastationem judicialiter decretam, reclamantibus creditoribus ad effectum deducet? Domitius (vide l. 27. ff. de testam.) me quidem iudice, esset, qui negativam amplecti dubitaret, cum creditores juri pro se introducto utique renunciare possint, *per jura notissima*. Imò pendente adhuc subhastatione, & jure licitatori nondum quæsito, potest debitor minoris alteri rem vendere, (si modò inde creditoribus damnum non inferatur) Carpz. d. 1. Const. 32. def. 43. vel soluto debito rem ad se recipere: Id. d. l. def. 44. Cæterum his non obstantibus, dum hæc scribo, casus alicubi accidisse memoratur ubi reclamantibus *creditoribus* debitori, naturali vinculo *junctis*, qui jam domum. 3000. fl. *emerant à debitore* subhastatio nihilominus à iudice perfecta, ut exitus docuit, eum saltem in finem, ut iudex, *qui jam prædam spe* devorârat, eâ potiretur, quod & minori factum pretio, quàm creditores. Quid hoc est (si verum est) Si non injuria atrocior! & pænis non loculi sed corporis afflictivis puniendum nefas. Certè contra improbos alienarum ædium voratores fulmina vibrat: Amos cap. 2. & infame lucrum quod ex hasta prætoris captatur quandoque suppuraturum, divinat Seneca de brev. vit: cap. XI. in fin. Sed quid hoc ad privatum! Pergo.

Octavo. Si debitor inducias moratorias impetret, an creditoribus nō urgentibus, iudex ei cautionem juratoriam super futura solutione injunget? Negant Gail. 2. Obs. 46. num. 14. Schrad. de Feud. p. 10. sect. 20. num. 301. citatus à Beholdo in Delib. ex lib. 1. ff. Rubro. Asyla. pag. mih. 59. addente ex Jason. quod, si ea cautio in principio non petatur, ea tacitè remissa intelligatur.

Nonò. Ex officio iudex, videns in necem creditorum privilegiis suis fraudulenter abuti debitores, illas fraudes coercet, videatur Mævius p. 7. dec. 71. præsertim. num. 6. & 7. In talem debitorem morosum, & ex pejori luto factum, eleganter Martialis lib. 1. epig. 75. canit

Dimidium donare Lino quàm credere totum

Qui mavult, mavult perdere dimidium.

Decimò. Potest iudex particularem debiti ex causa rationabili injungere: Sic, apud Mævium part. V. dec. 103. debebant rustici annuas præstationes; evenerat autem per plures annos, istas non fuisse solutas, inde quicquid residuum, difficulter unâ vice posse præstari adeò, ut, si ad id cogentur depauperati & (ut cum Plauto loquar) rem cum pulvisculo amittentes in posterum, nec servitiis domino præstandis, nec debitis aliis solvendis,

nec futuris pensionibus, auctori debitis solvendis sufficientes futuri essent. Placuit igitur judici, hoc moderamen adhiberi, ut biennales pensiones tantum, primâ vice rusticis mandarentur sicque unam veterem & novam solverent quotannis, donec quod restabat, expletum esset, quod quidem moderamen *partibus judicis* convenientissimum fuisse, docet, quem dixi, Juris-Consultus nominatissimus.

Undecimo. Ex iustâ legitimâ & probabili causâ judicem ex officio, & licet pars non petierit terminum executionis coarctare posse docet l. 2. ff. de re judic. c. quoad consultationem. §. Sed nec. X. de sent. & re judic. E.g. Si creditor è peregrinis regionibus veniens ostendat judici instrumentum debitoris vel publicum vel saltem recognitum Coler. de Proc. exec. p. 3. cap. 9. num. 10. & 11. Berlich. p. 1. concl. 81. num. 21. Manz. dec. 79. num. 13. Itagloss. desß Weichbilds ad art. 47. disponit: Bekennet der Schuldiger der Schuld / der Richter mag ihm wohl gebieten bey der Sonnenschein oder bey einer Nacht zu bezahlen / so fern ob der Forderer ein Gast ist / und daß er das beweist / daß er das Gericht in einer Tagzeit nicht erlangen kan / das muß aber der Gast beweisen mit zweyen seinen Sängern auff den Heiligen / daß er ein frembder Mann sey. In gratiam tamen peregrini non licet invitâ parte alterâ à via procedendi ordinaria recedere, ut suprà parte hac 2. concl. VI. §. 3. monuimus: secus erit in executione, ut jam dictum.

CONCLUSIO XVII.

Haëtenus, quantum fieri potuit, per legitimam processûs seriem, secuti sumus judicem suppletem: nunc quædum addemus, quæ in omni Processûs parte emergentia suppletorium judicis officium admittunt flagitantq̃.

§. I.

Sic I. Etiam parte tacente, in quâcunque judicii parte scripta & producta juridica rejicit judex, si sint injuriosa vel inepta: Mavius p. 2. dec. 394. ita Addition. ad Roding. Pand. lib. 3. Tit. 57. inter alia hîc notanda præjudicium habet tale, Und seynd die durch Dr. N. gehaltene Recess, als weitläufftig / ungereimbt / verkehrt und wider Rechtlich mit vorbehaltener Straff

Straff/ &c. verworffen/ auch hinfuro so wohl in dieser als andern Sachen/ deß gleichen langen ohnmötigen Recessirens bey noch scharfferer Straf zu enthalten auferlegt. Ita cum Nobili illi Theoretico magis quam Practico, Bachovio scriptum 80. foliorum (von 40. Bögen), in judicio exhibitum redderetur ad abbreviandum, summalicet diligentia adhibita, infra Dimidium illud redigere non potuit. In Cl. Taboris relationibus Argentoratensibus, imò argenteis, si non aureis, casum observavi, ubi ob rubricam insolitam & absanam judex productum advocato, fortè novitio, remisit. Idem fatum manet productum illegibiliter scriptum: confer Hiltrop. Proc. p. 1. Tit. 26. num. 11. quali in celeberrimo quodam Dicasterio, Cancellarius aliquando versus Plautinos (ex Pseud. Act. 1. Sc. 1.) inscribebat: *Vt opinor quarunt literæ hæ sibi liberos: alia aliam scandit: Has quidem, pol credo, nisi Sibylla legerit: Interpretari alium potesse reor neminem: An obsecro hercle habent quoq; gallinæ manus. Nam has quidem gallina scripsit.* Solet à quibusdam judicibus adscribi, und soll sich der Copist einer besfern Hand angeweyhen. Sic productum ab Advocato non subscriptum multorum locorum jure judex statim rejicit, & cogitur advocatus, dato nomine, partum suum agnoscere & quasi legitimare, uti de jure Cam. ex ord. cam. p. 3. Tit. 12. §. 1. p. 1. Tit. 22. §. 6. Visit. memor. 56. §. 19. testatur Denais lit. s. num. 293. De jure Colonienfi, Monasterienfi: Hiltrop. Proc. p. 1. Tit. 19. num. 110. addens jure Colonienfi advocato, qui suas materias non subscripsit, si in causa succumbat, nihil pro labore solvi. De obscurè propositis ita differit Sichard. ad l. 3. C. de transact. num. 9. 10. Quamvis dicatur vulgo non petente judicem non posse de facto supplere id quod advocatis deest, quamvis bene de jure possit t. t. C. ut quæ defunt advoc. &c. tamen hoc intelligitur, nisi interfit judicis, scilicet ut possit certam sententiam formare: ideo si reus excipiat obscurè, vel in genere, quia ad illam exceptionem non potest certa ferri sententia, ideo judex etiam parte non petente coget illum reum, ut exceptionem obscuram declaret: confer præc. concl. VII. §. 1. num. IV.

I I. In omni judicii parte veritatem & merita causæ inquit judex etiam non rogatus. Et hoc innuit: (verba sunt Sichard. ad auth. Qui semel. num. 30. C. quand. & quom. judex &c.) textus hic, dum dicit, *judex perquisita veritate pronuntiabit:* & sic videmus hic esse casum specialem, quo judex non petitus possit suum officium interponere contra l. 4. §. hoc judicium. ff. de nov. oper. nunc. imò quod deest partibus etiam in facto hoc ipse supplet contra text. & gloss. pen. in l. un. C. ut quæ defunt advoc. &c. ubi traditur judicem posse defectum partium supplere in his, quæ
ad jus

ad jus pertineant &c. quæ tamen sunt posita in facto, ut quod nostro casu in d. anth. judex non petitus ultro inquirat veritatem, negotii &c. &c. Hactenus sat liberè Sicharde ! locutus es.

§. 2.

ITa III. semper potest judex superior, etiam non petente parte, causam apud judicem inferiorem, pendentem, si plus personas, quam justitiam ibi considerari videat, advocare Gail. I. O. 41. num. 1. Hiltrop. Proc. p. 3. tit. 30. num. 2.

IV. Quandocunque interveniens sese offert, judex etiam partibus non petentibus, eum cogit de suo interesse docere, saltem summarie, per testem unicum, aut per instrumentum, vel etiam præsumptiones urgentes: Carpz. p. 1. Const. 3. def. 30. num. 9. Mynsing, 2. Obs. 1. num. 3. rationes congeffit Hiltrop. Proc. part. 2. tit. XI. num. 60-66 interdum etiam eidem juram. malitiæ defertur, si validæ improbi moliminis præsumptiones, contra eum militent Nicol. Proc. p. 1. cap. 14. num. 6.

V. Quandocunque judici placuerit, poterit parti vel partibus juramentum calumniæ, suâ sponte injungere: Mævius p. VII. dec. 386. tota. Bart. ad nostram. l. unic. C. ut quæ def. advoc. &c. num. 2. modò, legitimas habeat causas. sine iis enim parte non exigente, juramentum calum. deferri nequit l. 34. §. 4. ff. de jurej. l. 9. C. de reb. cred. Mæv. d. l. Carpz. p. 1. Const. 12. def. 23. Berlich. p. 1. concl. 31. num. 36. &c.) sive ante sive post conclusionem in causa: Hiltrop. part. 3. tit. 2. Rubr. Quomodo juretur. num. 8. Wurms. Tit. XIV. Obs. 3. num. 1. Hart. Hartm. Tit. XVII. Obs. 2. num. 8. Gail. I. Obs. 84. n. 6. vers. *Nam judex.* sive tacitè (quod licet jur. Can. Gail. d. l. num. 2. Arumæ. lib. 2. dec. XI. num. 54. & moribus Mævius part. IV. dec. 53. non jure civili, juxta Vasq. Illust. contr. part. 1. lib. 2. cap. 64. num. 20. pag. min. 626. Arumæ. d. l. num. 49. 50.) sive expressè (quod non licet: Hiltrop. d. tit. 2. rubr. De juramento calumniæ. n. 4. Gail. d. l. num. 2.) partes ei renunciaverint: Vasq. d. l. Rosbach. Proc. civ. cap. 50. num. 18. Robur his addit Rec. Imp. d. ann. 1654. Über dieses verb. Wann es entweder die Parthey begehrt/ und der Richter es darauf erkennen / oder NB. auch von selbst in welcherley Theil des Gerichts von Ampts wegen auferlegt/ das juramentum calumniæ dahin zu erstatten schuldig sey/ &c. &c. ubi elegans formula. Legitimarum autem, quas requisivimus,

vimus, causarum catalogum exhibet Berl. p. 1. concl. 57. Mævius part. VI. dec. 247. & part. VII. dec. 387. Carpz. p. 1. Const. 12. def. 22. & in Resp. Elect. lib. 3. resp. 54. num. 5. Gail. 1. Obs. 87. num. 3. 4. Hillig. in Donell. lib. 24. cap. 3. tit. 3. pag. 1172. Imprimis verò appellanti juram. calumniæ injungendum per judicem, etiamsi pars expressè remittat, uti in his terminis decisum apud Mævium part. IV. dec. 53. limitantem tamen sententiam suam, nisi aliud arbitretur judex discretus.

§. 3.

ITa VI. licèt non-accusante (& quidem in specie; nisi enim acusans certam contumaciæ pœnam exprimat, sed in genere contumaciam accuset, judex ex officio certam eligere nequit: Mævius p. 3. dec. 390.) parte, judex quem contumacem non declaret, uti placet Mævio p. 8. dec. 170. num. 4. Bartol. ad nostr. l. un. C. ut quæ def. adv. num. 2. sive actor sit contumax: Nicol. Proc. p. 1. cap. 33. num. 1. 2. Sive reus: Gail. 1. O. 55. num. 7. Carpzov. Proc. tit. 8. art. 2. num. 23. & seqq. Thoming. dec. XXIV. num. 11. Limitationem habet Gail. d. l. num. 9. tamen contumaci, parte etiam non petente, judex potest audientiam in omni causa denegare l. Sed si. §. Sed si dum. ff. Ex quib. caus. maj. Gödd. de sequest. poss. cap. 1. num. 109. sub fin. pag. mih. 164. Hiltrop. Proc. p. 2. Tit. 7. rubr. Quomodo in contumaciam contra reum &c. num. 53. uti contumacem in expensas condemnare potest, licèt illæ non petitæ: Carpzov. lib. 3. Resp. 30. toto. imprimis n. 20. Nicol. p. 1. cap. 18. num. 3. Hiltrop. d. num. 53. imò debet, aliàs tenetur parti ad omne interesse & damnum: Sichard. ad l. 13. num. 14. C. de judic. Quandoque autem terminus à lege præfinitus est elapsus, via agendi præcluditur ipso jure, nec interlocutoriam aut declaratoriam desiderat: Si verò à judice sit præfixus non excludit, nisi cum judex declarat lapsum, & ex eo amissam facultatem agendi: ita Mævius p. 8. dec. 170. num. 3. & ead. p. 8. dec. 58. num. 3. (cum quo usquequaque convenit Hahn. tit. de feriis & dilat. num. XIV. in fin.) In priori dec. 170. docetur, termini, diffamatori, à judice, præfixi solum lapsum, eum non excludere, nisi præviâ accusatione sententia fuerit secuta, ante quam locus manebit actioni. In posteriori decisione 58. traditur, quòd intra certum tempus peremptoriè jussus, sub pœna exclusionis, hereditatem adire, non prohibeatur post illud adire, donec secuta sit sententia: cui decisione fortè non subscribet Dn. Struvius, qui ex XXXIII. th. 52. post Menoch. lib. IV. præf. 101. num. 87. & Mantic. lib. 12. Tit. 13.

Tit. 13. statuit eo casu, illum, cui terminus constitutus, post ejus expirationem, videri adiisse hereditatem. Aliter Scotan. in Exam. part. V. qst. mih. 142. & Lopez. de lucris marit. & uxor. cap. X. num. 3. qui tali casu, videntur monent ad quorum instantiam, præfixum heredi tempus fuerit: Si ad creditorum; in solidum iis post lapsum termini obligabitur, ac si adiisset: Si ad substituti vel heredum ab intestato, qui parati sunt, eo repudiante, adire; habebitur pro repudiante, atque ita semper in detrimentum liberantis res explicabitur, cum in ejus potestate sit, ante terminum voluntatem exprimere. Confer adhuc præc. concl. XII. §. 3.

§. 4.

A pud Saxones (VII.) sæpius accidit, ut actores non, prout moris est, petant reum contumacem, usque ad legitima impedimenta, *bisß auff die Ehehafft*/ sed simpliciter, ut convictum condemnari (quæ duo longè differunt: Nicol. Proc. p. 1. cap. 35. Carpzov. lib. 3. Resp. 30.) *bisß auff die Hülffe*/ ubi solet dubitari, An judex hoc casu id quod juris & consuetudinis est *ex officio supplere* & reum ad docenda impedimenta, *Bisß auff die Ehehafft und behelffliche Wiederrede* condemnare possit? quod post Hart. Pistor, affirmat Carpzov. p. 1. Const. 9. def. 5. & lib. 3. Resp. 25. num. 7. tum quia sententia hæc judicis non est prorsus aliena à petito actoris, quin potius eò tendit, ut ad petitam causæ amissionem perveniri queat: tum quòd petens aliquem tanquam convictum condemnari, censeatur omnia ea petere, quibus ad id perveniri potest.

§. 5.

H Actenus de *contumacia*, nunc aliquid de *dilatione*, non minùs, ac præcedentia, in omni judicii parte conspicua.

Hæc (VIII.) interdum non petita (1.) datur, uti præc. part. 1. concl. X. §. 5. occasione natâ, jam explicuimus. Ita si judex videt, se nimis brevem terminum constituisse, potest ex officio eum prorogare, post Hartm. Hiltrop. Proc. p. 2. Tit. 35. num. 92. Imò semper ex officio dilationem dare posse judicem putat Bartolus & hunc secutus Sichard. ad l. 1. num. 4. C. de dilat. deserti ab Ummio Disp. VII. num. 16. relato & approbato à Brunne-
man. ad d. l. 1. num. 24. qui seq. num. 25. addit, ob sua impedimenta judicem

non rogatum dilationem dare posse: Sic (2.) Omnem dilationem frivole petitam, judex, etiam parte alterâ non petente respuit: Tusch. lit. I. concl. 395. num. 14. Hiltrop. d. l. num. 75. Ita (3.) In judicio summario etiam non petentibus partibus, judex breves dat dilationes: Zanger de Except. p. 1. cap. 2. num. 17. Porro (4.) Dilatione probatoria, secunda vel tertia, intra tempus prioris sine impedimenti expressione petitâ, probationis viâ quidem non præcluditur, sed dilatio petitâ nec decernitur nec negatur, recessus tamen Procuratoris *als unförmlich und der Ordnung zuwider* ex officio rejicitur: vide Ordin. Cam. p. 3. Tit. 16. §. 1. & Deput. Absch. de anno 1600. §. 136. & de an. 90. §. Nachdem auch. Hiltrop. p. 2. tit. 35. §. 77. Denique (5.) Si quarta vel hodie tertia dilatio petatur, an parte non petente judex juramentum exigat? quæritur. Posse eum non teneri affirmandum videtur ex Gail. 1. Obs. 91. num. 5. 6. quem sequitur Roding. Pand. lib. 3. tit. 26. §. 23. & Mævius p. 5. decis. 201. Quod si talem dilationem procurator petat, nec speciale mandatum exhibeat, recessus cum pœna ordinationis rejicitur *ex officio* Memor. Jud. & Assess. de anno 1580. adde Mynsing. cent. 1. Obs. 70. & quidem tale speciale mandatum eo tempore debet esse datum, ubi jam est jurandum: antea verò datum, fortè initio litis, non sufficit, juxta Mævium p. 5. decis. 391.

CONCLUSIO XVIII.

Auctarii aliquos actus voluntariæ jurisdictionis, vel his similes adjiciemus, ad quos, non minùs, ac actus contentiosos suppletrix judicis potestas sese extendit.

§. I.

Primò, aliquos hujus regulæ casus ex præc. conclus. IV. §. 1. vers. Hæc judex ut judex. colligi velim.

Secundò: Potest judex, si pupillorum prædia paterna vendantur extraneo, pactum de retrovendendo inire, ita, ut si ad eam ætatem pervenerint liberi, quâ rei familiari utiliter præesse, & prædia administrare queant, eadem

eadem reemere ipsis liceat: vide Carpzov. p. 2. Const. 1. def. 13. tota: præsertim. num. 7. & 8.

Tertio: Magistratus, etiam non petentibus pauperibus, præsertim, ex nobili familia oriundis, alimenta constituit ex publico. Sic Tiberius census quorundam Senatorum juvit: quo magis mirum fuit (verba sunt in Politicorum campo, apud me, dominantis Taciti lib. 2. Histor.) quod preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset: Ne-
pos erat Oratoris Hortensii, illectus à Divo Augusto liberalitate decies se-
ster tium ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur: Igitur quatuor filiis, ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, cum in Palatio Senatus haberetur, modò Hortensii, inter Oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit: Patres Conscripti! Hos quorum numerum & pueritiam videtis, non spontè sustuli, sed quia Princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent: nam ego qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam, gentile domus nostræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ, nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: Jussus ab Imperatore uxorem duxi. En stirps & progenies tot Consulum, tot Dictatorum. Nec ad invidiam ista sed conciliandæ misericordiæ refero. Adsequentur florente Te, Cæsar! quos dederis honores: interim. Q. Hortensii pronepotes, Divi Augusti alumnos ab inopia defende. Inclinator (pergit Politicus) Senatûs incitamentum Tiberio fuit, quò promptius adversaretur, his fermè verbis usus. Si quantum pauperum est, venire huc & liberis suis petere pecunias cœperint, singuli nunquam ex-fatiabuntur, respublica deficiet: nec sanè ideo à majoribus concessum est e-gredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco senten-tiæ, proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hîc augeamus, cum invidia Senatûs & Principum, sive indulserint largitionem sive abnuerint; non enim preces sunt istæ, sed efflagitatio, intempestiva quidem & improvi-sa, cum aliis de rebus convenerint Patres, consurgere, & numero atque æta-te liberum suorum, urgere modestiam Senatus, eandem vim in me trans-mittere, ac velut perfringere ærarium, quod si ambitiosè exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi Hortale! Divus Augustus pecuniam sed NB. non compellatus, nec eâ lege, ut semper daretur: Languescet alio-qui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes, & secuti om-nes, aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves. Hæc elegan-tissima ex Tacito addere volui, qui in sequentibus exitum describit.

§. 2.

Sic *Quartò*: Si judex cognoscit & suspicatur aliquem propter metum cognatorum, vel mulierem propter metum mariti non audere testari, uti fit sæpe hodie, tum potest judex non imploratus, sed ex suo officio accipere Notarium cum testibus & adire ægrotum percontarique an velit testari, quæ practica docetur in l. curent. 22. ff. de testib. verba sunt Sichard. ad. l. si pater. 7. C. de dot. promiss. num. 15.

Huic *Quintò* simile est (quod tamen & inter actus contentiosæ Jurisdictionis posset referri) quod Idem d. l. num. 12. 13. 14. tradit, quòd scilicet, si pater filiam dotare nolit, nec tamen ea propter verecundiam vellet officium judicis implorare contra patrem, judex cum videt puellam esse nubilem, patrem autem prohibere nuptias, vel saltem non quærere occasionem & conditionem nubendi, tum possit ultrò, non imploratus, suum officium impertiri filia, & patrem cogere, persuasoriis vel coactoriis remediis, ad dotandum.

Denique *Sextò*, in quibusdam Principatibus observari scio, ut præfati omnimodo debeant laborare, quò minus extra Principis territorium puellæ aut masculi matrimoniis trahantur, quo modo acquirendi, augendæ multitudini subditorum consulitur, ut Taciti verbis lib. V. Hist. utar. Huc pertinet, quòd si pater sit furiosus, judex filiabus matrimonia quærere debeat argumento pr. Inst. de Nuptiis, ubi Dd.

§. 3.

Non tamen, adhibitus à partibus judex, haud-rogatus I. Petit collationem: Si enim v. g. judex divisiore familiæ adesse rogatus, videat forem dotem suam non conferre, ille tacentibus fratribus collationem suam sponte non exigit, ita post Bald. Gail. 2. Obs. 46. num. 10. quod verum putem, nisi judex, ex errore taciturnitatem profluere videat vel ex rusticitate.

Nec II. Judex, coram quo Titius Sejo domus usumfructum constituit, domino non urgente, cautionem usufructuariam exigere obstrictus sit: Idem d. l. num. 9.

Sic III. Cùm apud Mævium part. VII. dec. 142. inter gravamina appellationis creditor, quòd in lite super prioritate succubuiſſet, ejus cauſam in omiſſa inſcriptione hypothecæ, in librum publicum collocaret, & hinc in Magiſtratum actionem meditaretur, Domini de Conſilio cenſuere nullam actionem dandam: Licet enim creditor petiſſet, ut hypotheca publica fieret, & ſuper eo decretum proceſſiſſet, tamen quia poſtea, non urgentis miniſtri ad creditorem pertinentis culpâ, decreta inſcriptio ad finem & perfectionem non eſſet perducta, non fuit quoddam debitum magiſtratûs, à partibus omiſſa ſupplere, & eum non rogatum hypothecam inſcribere, uti dictus Dn. Mævius ex Palladio noſtro, lege ſcilicet Unica, C. ut quæ deſunt advoc. part. &c. deducit.

P E R O R A T I O.

ATque hoc eſt, BENEVOLE LECTOR! non ingenii ſed laboris ſpecimen, quod trimenſtri hyberno anni reparatæ Salutis 1678. & 1679. lucubrare, aliis etiam & ſtudiis & negotiis occupato, per DEI gratiam licuit: quod Tuæ humanitati offero, ætatis ſaltem (quæ tanta ferè eſt quanta Berlichii immortale Concluſionum Practicabilium Opus incipientis: vide Ejus p. ult. concl. ult. num. ult.) ratione veniam impetraturus, & competentia beneficio non minùs ac alii, qui ex ſua in publicum liberalitate conveniuntur gaviſurus. Cum DEO & DIE meliora dabimus. Cæterùm, nil perfectum mortalitati indulgeri memento, Materiæ etiam
à me

à me primùm (absit jactantia dicto) collectæ difficultas & raritas, justâ lance ponderanda. Celebris *Columbus* terras novas, (non minus ac Noachi *columba*, folia) insigni labore & periculo invenit, inventorem sequi faciliùs fuit.

TU VERO ÆTERNE DEUS, DUC NOS, DOCE NOS,
UT CAPIAMUS VERITATEM, CUPIAMUS VIRTUTEM,
MAGNITUDINEM TUAM SANCTE VENEREMUR, SA-
PIENTIAM ET JUSTITIAM SOLLICITE VENEMUR,
USQUE DUM EO PERVENERIMUS, UBI SCI-
ENTIA NOSTRA ERIT PERFE-
CTISSIMA, AMEN!

INDEX

INDEX PRIOR CONCLUSIONUM PARTIS PRIMÆ.

Conclusio I.

HAc rerum humanarum facie, judicia humana & iudices absolute sunt necessaria.

II. Ad constituendum autem seu substantiandum (ut Dd. loquuntur) iudicium tres personæ principales requiruntur; quibus aliæ ancillantur.

III. Omnes hæ personæ spartam suam debita diligentia & fide ornare debent.

IV. Quod si tamen pars vel ejus Advocatus Procuratorve aliquid quacunque demum ex causa omittat iudex (qui primum & precipuum mobile est in iudicio) interdum id supplere debet potestque: quod nos nunc saxum (certè Sysiphæum) volvemus generalia specialioribus præmissuri.

V. Nec vel unguem latum ab hac veritatis quasi possessione nos deturbare debent valentque tela, quæ ex pharetra juris in sententiæ explicatæ patronos detorqueri solent.

VI. Ut ergo legis nostræ unica potest atque adeò debet iudex primò supplere ea, quæ ad jus publicum spectant.

VII. Secundò debet iudex, etiam parte tacente ea agere, quæ ad substantiandum & validandum iudicium, ut & quæ ad justam procedendi viam pertinent.

VIII. Tertiò debet iudex, ex jure Communi vel si sit correctum ex jure statuario seu municipali omissa supplere.

IX. Idem dicendum de jure non scripto, nempe Consuetudine sive notoria sit, sive non, modò illa iudici bene sit cognita. Ad jus non scriptum æquitatem referimus.

Index Conclusionum.

- X. Potest & judex res facti verbi gratia exceptiones non propositas supplere, modo eæ ex actione propositâ productis instrumentis, confessione partis, aut alias ex actis, quasi per rimam appareant & sic judici ut judici de illis constet earumq; veritate.
- XI. Idque sive alteri parti præjudicium fiat supplendo, sive non.
- XII. Pro asse Conclusionum partis primæ explendo, hoc Coronidis loco addimus, esse quædam quæ judex quidem supplere potest, non tamen, ut alia, præcisè ex officio tenetur: item quædam quæ partes agere nequeunt, quarum vicem ille supplet.

Partis secundæ Conclusio prima.

PRæmissis generalioribus & duodecim quasi fulcris, nunc pressius pedem admovebimus ad processus specialia, visuri quanam in singulis partibus vices sint judicis suppletis. Et primò quidem circa supplicationem & supplicantem pro processu impetrando, quædam judex ex officio & parte non petente, facit.

II. Item secundo circa citationem suppletorium judicis officium, vires suas ostendit.

III. Sic tertio supplettricem partem, judex in dando Advocato, (quando verò judex commissarium ex officio det, vid. Ruland de Commiss. p. 1. l. 2. C. 28. tot.) vel eo rejiciendo, puniendove exercet.

IV. Quæ de Advocatis diximus (quartò) cæteris paribus & in Procuratore Curatoribusvè & his similibus personis obtinent.

V. Sic quintò suppletorium judicis officium circa transactionem inter partes querendam se se ostendit.

VI. Vti & sextò circa judicii formam de qua post infelici successu tentatam partium reconciliationem, sollicitus esse debet judex

VII. Gemello modo & septimò circa libellum actionis.

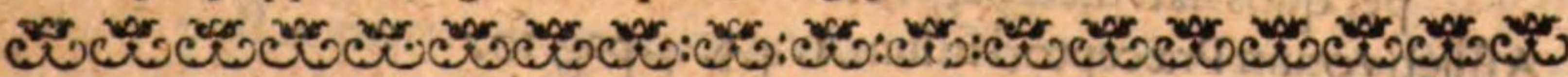
VIII. Pariter & octavò in uno casu circa satisfactionis materiam occurrente.

IX. Similiter & nonò circa reconventionem à reo contra actorem instituendam.

X. Item

Index Conclusionum.

- X. *Item decimò circa litis contestationem & positiones, juramento respondendorum dandorumq³, dandas.*
- XI. *Pariter undecimò suppletrix judicis vigilantia circa exceptiones sepiissime occupata deprehenditur sive dilatoria sint sive peremptoria: de quibus omnibus hîc agemus arg. princ. Inst. de legat. ut ut dilatoria ante litem contestatam sint apponenda.*
- XII. *Non minus etiam, quàm reliquis casibus in probando seu circa probationem partium judex supplendo occupatur. Fit autem probatio vel testibus vel instrumentis vel præsumptionibus, vel aliis modis de quibus nunc agendum.*
- XIII. *Pariter quoque circa conclusionem in causa nonnullis casibus vigilantia judicialis partibus dormitantibus subvenit, ut & circa actorum transmissionem.*
- XIV. *Vti verò in reliquis judicii partibus sic, vel maximè, in sententia suppletorii officii vestigia apparent.*
- XV. *Quæ & ipsa vestigia in remediis sententiae suspensivis & ei repugnantibus videre licet, ut & in attentatis.*
- XVI. *In executione quoque illustria suppletionis judicialis exempla reperire licet.*
- XVII. *Haëtenus quantum fieri potuit, per legitimam processûs seriem secuti sumus judicem suppletem, nunc quædam addemus, quæ in omni processus parte emergentia suppletorium judicis officium admittunt flagitantq³.*
- XVIII. *Auctarii loco aliquos actus voluntariæ jurisdictionis, vel his similes adjiciemus, ad quos, non minus, ac actus contentiosos suppletrix judicis potestas sese extendit.*

INDEX POSTERIOR MATERIARUM.

In quo primus numerus partem tractatûs: secundus Conclusionem: tertius Paragraphum: quartus Paginam denotat. Absen-

Index Materiarum.

A.

- A**bsentes ex officio defendit iudex. I. 6. §. 1. pag. 15.
Absens si quis sit appellatus, iudex pro eo supplet. II. 14. §. 2. pag. 94.
Acta quæ docent propriè non supplet iudex. I. 5. §. 1. pag. 12.
 si sint imperfecta aliquando iudex mandat ut de novo agatur. II. 15. §. 4. pag. 98.
 vehiculum sunt iudicis ad sententiam. I. 10. §. 4. pag. 26.
 diligenter iudex etiam conclusionem in causa legere, & inutilia amputare debet. II. 11. §. 1. pag. 64.
 primæ instantiæ an iudex non rogatus dare appellanti possit. II. 15. §. 4. pag. 97.
Actor si circa libelli porrectionem sit contumax, reus ex officio absolvitur à citatione. II. 7. §. 4. pag. 57.
Advocatus in causa in ea iudex esse nequit. I. 2. §. 2. pag. 4.
 convitia evomens punitur. II. 3. §. 3. pag. 42.
 ob inanes verboritates punibilis. II. 3. §. 3. pag. 42.
Advocati quidam imperiti & mali. I. 2. §. 5. pag. 5. & I. 4. §. 3. pag. 8.
 debent esse diligentes. I. 3. §. 3. pag. 6. & 7.
 etiam peritissimi errant. I. 4. §. 3. pag. 9.
 quando dentur ex officio. II. 3. §. 1. pag. 40.
 quinam rejiciantur. II. 3. §. 2. pag. 41.
 quomodo probentur per examen. II. 3. §. 2. pag. 41.
 quando puniantur ex officio. II. 3. §. 2.
Advocatis an advocacy legendum in rubrica l. unic. C. ut quæ def. advoc. part. &c. I. 4. §. 1. pag. 7.
Advocatorum munus, non obstante Friderici constitutione laudabile & necessarium. I. 2. §. 3. 4. pag. 4. 5.
 officium quodnam sit. I. 3. §. 3. pag. 7.
 avaritia punitur ex officio. II. 2. §. 1. pag. 35.
Æquitas an à iudice suppleatur. I. 9. §. 6. pag. 22. & 23.
Æstimatio ex officio fit à iudice. II. 16. §. 1. pag. 101.
 per quos fiat. dicta pag. 101.
Afflicti votum Præceptoris fufum. I. 4. §. 4. pag. 10.
Alimenta malè taxantem iudex ex officio corrigit. II. 2. §. 2. pag. 39.
 ex officio interdum constituuntur. II. 18. §. 1. pag. 109.
Annonam ex officio æstimat iudex. II. 2. §. 2. pag. 39.
Ante diem agere ex officio repellitur. II. 1. §. 3. pag. 33.
Apostolos non petitos an iudex det. I. 12. §. 1. pag. 29. & II. 15. §. 4. pag. 97. 98.
Appellationem per saltum an iudex ex officio rejiciat. II. 15. §. 4. pag. 97.
inter-

Index Materiarum.

interpositam frivole iudex ex officio rejicit. I. 6. §. 1. pag. 15. & II. 15. §. 4. pag. 97. 98.

deserram ex officio declarat. II. 15. §. 4. pag. 98.

Appellatione interposita iudex ad quem etiam eam sententiæ partem, à qua non appellatum potest corrigere. II. 14. §. 2. pag. 94.

pendente iudex ex off. ordinat publicæ utilitati congrua. II. 15. §. 4. p. 97

Arrestum injustum ex officio negat iudex, & impositum tollit. II. 1. §. 2. p. 32.

Articulos vitiosos iudex ex officio rejicit. II. 12. §. 1. pag. 81.

Attentata quatenus iudex ex officio revocet. II. 15. §. 5. pag. 99. 100.

Attendantem iudex ex officio punit. II. 15. §. 5. pag. 100.

Audacia advocati ex officio punitur. II. 3. §. 3. pag. 41.

Avocare causam quando iudex superior possit. II. 17. §. 2. pag. 105.

B.

Bannitum iudex à limine iudicii repellit. II. 1. §. 2. pag. 33.

Biennio vel triennio elapso an iudex possit in causa judicare. II. 14. §. 1. pag. 92.

C.

Calumniæ juramentum remitti an possit. I. 6. §. 1. pag. 15.

damnatus testis an ex officio rejiciatur. I. 9. §. 6. pag. 23.

Calumniantem iudex ex officio repellit. II. 1. §. 2. pag. 33.

Causa ordinaria quando summarie tractetur ex officio. II. 6. §. 2. pag. 51.

quando partium consensu expresso mutetur. d. l. §. 5.

quando tacito consensu mutetur. d. l. pag. 54.

quando per actionem summariam reconveniendo oppositam mutetur. II. 9. §. 3. pag. 61.

Causa melior agendi si omissa & peior electa quid iudex faciat. II. 14. §. 1. p. 92

Causis publicis, piis, & matrimonialibus iudex ex officio prospicit. I. 6. §. 1. pag. 15.

Cautiorem regulariter iudex suâ sponte non injungit. II. 8. §. 1. pag. 58.

de non offendendo, quando iudex ex officio mandet. II. 2. §. 2.

appellanti præstandam an ex officio exigat iudex. II. 15. §. 4. pag. 99.

post impetratas literas moratorias an jubeat non rogatus iudex. II. 16. §. 1. pag. 102.

usufructuariam non petitam an iudex injungat. II. 18. §. 3. pag. 110.

Cerebrina æquitas à iudice abesse debet. I. 5. §. 5. p. 14.

Cessionis benorum beneficio an liceat renunciare. II. 11. §. 2. pag. 70.

Chirographum suum negantem iudex ex officio punit. II. 2. §. 1.

Citatio regulariter non fit nisi parte pctente. II. 2. §. 1. pag. 34. et si statutum

Index Materiarum.

- dicat, judicem debere citare. d. l. pag. 35. exceptiones. vid. p. 35.
 Citationem factam ex officio ad acta notat judex. II. 2. §. 2. pag. 39.
 Clausulâ *Peto mihi jus & justiciam, &c.* tacitè ad supplendum rogatur ju-
 dex. I. 5. §. 4. pag. 13.
 illâ quid efficiatur d. pag. 13. an & in Supplica valeat in Camerâ. II. 1.
 §. 1. pag. 32. quatenus in libello. II. 7. §. 1. pag. 57.
 Collationem an ex officio urgeat judex. II. 18. §. 3.
 Commissarium quando ex officio det judex. II. 3. in princ. pag. 40.
 Communis opinionis quæ vis I. 8. §. 3. pag. 18.
 Commune jus quodnam sit? I. 8. §. 3. pag. 18.
 Comunione rixosam ex officio tollit judex. II. 2. §. 2. pag. 37.
 Compensationis exceptio an suppleatur. I. 10. §. 4. pag. 26.
 Conclusionem factâ, judex tamen interrogationes & positiones proprio mo-
 tu formare potest. I. 4. §. 5. pag. 10. item alia agere. vid. II. 13. §.
 1. pag. 89.
 Confessionem judex sæpe ex officio revocat. II. 12. §. 4. pag. 86.
 an sibi soli factam judex attendat: d. l. quid si à parte non sit accepta-
 ta? d. §. 4. pag. 87.
 Confessio in una causa facta, etiam non allegante parte quandoque obser-
 vanda. d. l. pag. 87.
 Conscientiam an acta sequi debeat judex. I. 12. §. 3. pag. 30.
 Consilium juris à parte ad acta datum an alteri comunicandû. II. 12. §. 6. p. 89.
 Consistorium Principis an præcisè juxta LL. debeat judicare. I. 8. §. 1. pag. 17.
 Consortes plures unum Procuratorem ex officio jubentur constituere. II.
 4. §. 1. pag. 43.
 Consuetudo an facti? I. 9. §. 2. pag. 21.
 si judici non sit cognita exacta, quomodo procedatur. I. 9. §. 5. pag.
 22. & II. 13. §. 1. pag. 91.
 an suppleatur à judice. I. 9. §. 1. pag. 20.
 tollit legem. d. pag. 20.
 observanda, licet à parte non allegata, nisi judex litem suam facere ve-
 lit. d. p. 20. & 22.
 Contumax audientiam judicis non habet. II. 17. §. 3. pag. 106.
 in expensas condemnatur. d. p. 106.
 Contumaciæ petiti inemptum an judex corrigat. II. 17. §. 4. pag. 107.
 Contumacia à parte accusanda. II. 10. §. 1. p. 61.
 Creditoribus concurrentibus ex officio res debitoris judex vendit. II. 16. §. 1.
 pag. 101. 102.
 Criminaliter accusato, judex ex officio dat advocatum. II. 3. §. 1. pag. 40.
 Cumu-

Index Materiaram.

Cumulationem ineptam an ex officio observet iudex. II. 7. §. 3. pag. 57.

D.

DAmni quantitatem ex officio aestimat iudex. II. 14. §. 2. pag. 95.

Debitoribus inducias moratorias impetrantibus, an iudex ex officio ab iis cautionem exigat. II. 16. §. 1. pag. 102.

Debitoribus ne privilegiis suis abutantur iudex ex officio prospicit, dicta p. 102.

Debitum incertum ex officio iudex liquidat. II. 14. §. 2. pag. 93.

Deportatum agentem an iudex ex officio à limine iudicii repellat. II. 1. §. 2. pag. 33.

Desponsatos ad consummationem ex officio cogit iudex. II. 2. §. 2. pag. 38.

Dicafterium an ante à se iudicata post-judicando sequi teneatur, etiam in Camera I. 8. §. 3. pag. 18.

Dies insinuationis supplicæ in Camera adscribendus II. 1. §. 1. pag. 31.

Diffessio instrumenti per procuratorem facta quando subsistat II. 12. §. 2. pag. 85.

Dilatio quatenus ex officio concedatur I. 10. §. 5. pag. 26. & II. 17. §. 5. pag. 107.

conceditur ex officio si iudex terminum nimis angustum videt, d.

pag. 107. item si iudex habeat impedimenta d. l. pag. 108.

frivole petita ex officio negatur II. 17. §. 5. pag. 108.

brevior datur in iudicio summario: d. pag. 108.

quarta vel tertia petita si est, an iuramentum ex officio exigat iudex? dicta pag. 108. an speciale mandatum? ibid.

Dotem iudex filix ex officio constituit. II. 18. §. 2. pag. 110.

Duplica ex actis resultans suppleri potest. I. 8. §. 2. pag. 17.

E.

ECclesiæ ad utilitatem iudex supplet: I. 10. §. 4. pag. 26.

Edictum nautæ, caupones, stabularii &c. Dicitur de tribus nebulonibus. I. 10. §. 5. pag. 27.

Exceptiones ex actis apparentes iudex supplet. I. 10. §. 3. pag. 25.

ex facto expressæ, si non quadrent, iudex meliorem ex narratis supplet. I. 10. §. 3. pag. 25.

peremptorias serius oppositas iudex rejicit. II. 11. §. 1. pag. 63.

doli, parentibus oppositas non admittit iudex. d. pag. 63.

frivolas ex officio rejicit iudex: ibid.

dilatorias, post litem contest. oppositas iudex sua sponte non rejicit. II. 11. §. 1. pag. 64. in fin.

vindi-

Index Materiarum.

vindictam sapientes v.g. feloniam, vel amissam emphyteuscos iudex non supplet. II. II. §. 5. pag. 78.

Exceptionem iudicis suspecti an iudex suppleat. II. II. §. 2. pag. 65. an iudicis inhabilis? ex communicati? incompetentis? *ibidem*. an praeventionis? pag. 66. an primae instantiae? pag. 67. an continentiae causarum? pag. 68. an feriarum? pag. 69. an beneficii competentiae? pag. 69. an plus petitionis? pag. 70. an non-impleti contractus? pag. 71. & 72. an sub- & obreptionis? pag. 72. an pignoris specialis prius vendendi? pag. 72. an praedicti? pag. 73. an non-numeratae dotis? pag. 79. an ignorantiae iuris? pag. 79. an metus? *ibid.* an impensarum deducendarum pag. 80. an spoli? II. II. §. 3. pag. 73. an excussionis? an divisionis inter co-reos? an cedendarum actionum? pag. 73. an fidejussoris inhabilis? pag. 74. an praescriptionis? d. I. an exceptionem ex actis resultantem? an publicam utilitatem respicientem? an ipso jure actionem elidentem? d. pag. 74. an usurarum? an legis Anastasiana? an rei litigiosa? pag. 75. an innocentiae in criminalibus? an Scti Maced. pag. 76. an Vellejani? pag. 77. an contractus nulliter initi? pag. 78. an rei iudicata? *ibid.*

Excommunicatum iudex ex officio à limine iudicii repellit. II. I. §. 3. pag. 33. ut & procuratorem excommunicatum. II. 4. §. 4. pag. 46.

Executio non petita an fiat? II. 16. §. 1. pag. 100.

pinguior non petita, an praeminus pingui petita à iudice eligatur. II. 16. §. 1. pag. 101.

Expensas non petitas an adjudicet iudex. II. 14. §. 2. pag. 95. praesertim in puncto contumaciae. II. 17. §. 3. pag. 106.

F.

FActi rem an suppleat iudex. I. 10. §. 1. pag. 24. quomodo eam suppleat I. 10. §. 2. pag. 24. 25. interdum eam debet supplere interdum potest. 12. §. 1. pag. 28. 29.

Feriarum exceptionem an iudex suppleat. II. II. pag. 69. & I. 12. §. 1. p. 29.

Filium fam. sine patris consensu agentem ex officio iudex repellit. II. I. §. 2. pag. 33.

patrem verberantem ex officio iudex punit. II. 2. §. 1. pag. 35.

Fingat quomodo iudex. I. 10. §. 2. pag. 25.

Fisch und Vögel zu Leipzig stehend zuverkauffen. II. 2. §. 2. pag. 39.

Foemina procuratrix ex officio quando repellatur. II. 4. §. 4. pag. 46.

Foenus improbum exercentes iudex ex officio punit. II. 2. §. 1. pag. 35.

Formam

Index Materialium.

Formam iudicii quatenus ex officio mutet iudex. II. 6. tota.

Fructus non petitos an adjudicet iudex. II. 14. §. 3. pag. 94.

G.

GAilius sibi contrarius. I. 9. §. 3. pag. 21.

Glossa sæpe errat. I. 9. §. 3. pag. 21.

H.

Hereditas quando sequestratur. II. 2. §. 2. pag. 37.

quando accipiat Curatorem. II. 4. §. 1. pag. 43.

Hereditatem intra certum tempus adire iussus, si non declaret mentem, quid juris. II. 17. §. 3. pag. 106.

Heres an ad sententiæ publicationem citetur ex officio. II. 14. §. 1. pag. 92.

Hypothecam decretam ex officio in librum publicum non refert iudex. II. 18. §. 3. pag. 111.

I.

Impertinentia iudex ex officio rejicit. II. 11. §. 1. pag. 64.

Indigena extraneo in concursu præfertur. II. 6. §. 3. pag. 53.

Inducias moratorias si debitor impetravit an iudex ex officio cautionem exigat? II. 16. §. 1. pag. 102.

Infante tutorem non habente, iudex ejus loco adit hereditatem. II. 4. §. 1. pag. 43.

Inimicum accusare volentem iudex ex officio repellit. II. 1. §. 2. pag. 33.

Injuriantem quando iudex ex officio puniat. II. 2. §. 1. pag. 35.

Insinuata citationis vitium an ex officio observet iudex. II. 2. §. 1. pag. 39.

Instrumentum falsum dicens ex officio punitur. II. 2. §. 1. pag. 36.

imperfectum an iudex ex officio rejiciat. II. 2. §. 2. pag. 85.

in copia datum, an rejiciat ex officio iudex. d. pag. 85.

adversario proficuum an iudex in ejus favorem attendat. d. pag. 85.

interdum ex officio iudex mortificat. II. 16. §. 1. pag. 101.

edendum, an iudex ex off. mandet. II. 12. §. 6. pag. 89.

contra opposita exceptiones, quatenus admittenda. II. 11. §. 1. pag. 64.

Interrogare potest iudex post conclusionem in causa. I. 4. §. 5. pag. 10.

Interrogatoria non data, vel imperfecta iudex supplet. II. 12. §. 1. pag. 81.

Intervenientem iudex ex officio cogit, ut de suo interesse summariter doceat. II. 17. §. 2. pag. 105.

Iudex notoriè incompetens ex officio citationem partis sub sua Jdictione non constituta negare debet. II. 1. §. 2. pag. 33.

Q

quæ

Index Materiarum.

- quæ ex off. observet si ex instrumento noviter reperto agatur. II. 1. §. 2. pag. 33.
malos homines ex urbe pellit. II. 2. §. 2. pag. 38.
ex officio in merita causæ inquirat. II. 17. §. 1. pag. 104.
nemo in sua causa. I. 2. §. 2. pag. 4.
erroribus partium veritatem præponit. I. 5. §. 2. pag. 12.
ut officium non impertiatur nisi rogatus. I. 5. §. 4. pag. 13.
quid observet in actione finium regund. I. 4. §. 5. pag. 10. II.
quando ultra petita libelli judicet. II. 14. §. 2. pag. 93.
Judicium necessitas. I. 1. §. 3. pag. 2. refutantur Anabaptistæ. d. l. §. 4.
officium in genere. I. 3. §. 1. pag. 6.
Jura supplet iudex, siue publica siue privata. I. 5. §. 1. pag. 11. & 14. item I. 8.
per tot.
Juramentum dandorum & respondendorum an ex off. iudex exigat. II. 10.
§. 3. pag. an juramentum testium. II. 12. §. 1. pag. 81. an juram.
litis decisorium necessarium? II. 12. §. 2. pag. 85. an calumniæ?
II. 17. §. 2. pag. 105. an appellationis? d. l. pag. 106. an quartæ
dilationis? II. 17. §. 5. pag. 108.
delatum, non præstitum ex officio pro deserto declarat iudex. pag. 86.
calumniæ an remitti possit? II. 17. §. 2. pag. 105.
- L.
- L** Aicus quando per reconventionem fiat iudex Clerici. II. 9. §. 1. pag. 59.
Laudum quando ex officio reducatur ad arbitrium boni viri: II. 15. §. 2.
pag. 96.
Legitimationem & certificationem personarum iudex ex officio injungit. II.
4. §. 3. pag. 45.
Legisratio non semper inveniri potest. I. 4. §. 2. pag. 8.
Legem se observaturum iudex jurat. I. 8. §. 1. pag. 17.
Legum allegatio est potius iudicis quam advocati. I. 4. §. 4. pag. 9. 10.
Legis unicæ C. ut quæ defunt advoc. &c. quæ rationes. I. 4. per tot.
Leuteratum ex officio iudex potest citare. II. 2. §. 2. pag. 39.
Leuterantem ex officio ad jurandum cogit. II. 15. §. 1. pag. 95.
in maiorem summam iudex condemnare potest. d. pag. 95.
Leutationem frivolam iudex ex off. rejicit. II. 15. §. 1. pag. 95.
desertam, pro tali ex off. iudex declarat. d. l.
Libellum injuriosum, articulatum, insufficientem, generalem, incertum,
obscurum, stylo curiæ contrarium, omnemque ineptum iudex
dentibus lacerat, & expensas refundere jubet. II. concl. 7. totâ.

Libellum

Index Materiarum.

- Libellum mutare volentem an iudex ex officio repellat. II. 7. §. 4. pag. 57.
Libellus obscurus jubente iudice declarandus. II. 7. §. 1. pag. 56.
etiam non petenti reo datur. II. 7. §. 4. pag. 57.
si sit obscurus, iudex eam actionem elicit, quæ actori est utilior. II. 7.
§. 1. pag. 56.
ineptus quando sustineatur. II. 7. §. 2. pag. 56. & 57.
Lites diminuerè & finire iudex debet. I. 6. §. 1. pag. 15.
Litem pro conclusa quando iudex acceptet. II. 13. §. 1. pag. 91.
Litis contestatio ex off. injungitur. II. 10. §. 1. pag. 61.
obscurè facta ex officio rejicitur. II. 10. §. 1. pag. 62.

M.

- M**ajor 12. annis in iudicio spoli sine tutore agere potest. II. 1. §. 2.
pag. 33.
Maleficos iudex ex officio persequi tenetur. I. 12. §. 1. pag. 29.
Mandato destitutus Procurator quomodo repellatur ex officio. II. 4. §. 2.
pag. 44.
instructus debet esse litis curator vel cessionarius. II. 4. §. 3. pag. 44.
Massiliensium consuetudo in occidendis reis. II. 7. §. 2. pag. 56.
Metus armorum ubi est, iudex ex officio prospicit. II. 2. §. 2. pag. 37.
Metus exceptio an suppleatur. pag. 79.
Miles procurator ex officio à iudice repellitur. II. 4. §. 4. pag. 47.
Minimam ob rem v. g. gallinam processum ordinarium iudex facit summa-
rium. II. 6. §. 4. pag. 53.
Minor ex officio restituitur. I. 10. §. 4. indeque pars adversa ex officio cita-
tur. II. 2. §. 2. pag. 38.
Miserrabili personæ ex officio curator datur. II. 4. §. 1. pag. 43.
Miserrabilis persona si adeat iudicem inferiorem, an is eam ad Principem re-
mittat. II. 11. §. 2. pag. 66.
Mulieri Procurator ex off. datur. II. 4. §. 1. pag. 43.
Municipale jus iudex supplere debet. I. 8. §. 4. §. 5. pag. 19. tota.

N.

- N**otoriè injusta petentem iudex ex officio repellit. II. 1. §. 2. pag. 32.
Notorium an etiam non-allegatum iudex attendat. I. 9. §. 3. & II. 12.
§. 6. pag. 89.
Nullitas sententiæ an ex officio à iudice superiore attendatur. II. 15. §. 4. p. 98.

O.

- O**bscuram sententiam iudex ex officio declarat. II. 15. §. 4. pag. 96.

Index Materiarum.

- Obscurè proposita re, quid iudex faciat. II. 17. §. 1. pag. 104. & II. 7. §. 1.
Officium iudicis quodnam? I. 3. §. 1. pag. 6.
 in sequestrando. II. 2. §. 2. pag. 37.
 vix mortui petens an puniendus? II. 2. §. 1. pag. 36.
Ollam fortunæ exercentes iudex ex officio urbe pellit. II. 2. §. 2. pag. 38.
Operas suas carius æquo vendentem ex officio punit iudex. II. 2. §. 2. p. 39.

P.

- P**articularem solutionem an ex officio iudex injungat. II. 16. §. 1. pag. 40.
Pauperis ad utilitatem iudex supplet. I. 10. §. 4. pag. 26, ei que dat advocatum. II. 2. §. 1. pag. 40.
Peregrino quatenus celeriter iustitia administranda. II. 6. §. 3. pag. 52.
Peritos advocatos, ut partes accipiant iudex ex officio mandare potest. II. 3. §. 1. pag. 40.
Periti advocati, ut ab utraque sint parte iudex providet. d. l.
Personæ in iudicio quotuplices. I. 2. §. 1. pag. 3.
Petitorio instituto iudex super possessione quando possit iudicare. II. 14. §. 2. pag. 94.
Plures concernens supplica, ut concipienda. II. 1. §. 1. pag. 32.
Positiones vitio laborantes iudex ex officio rejicit. II. 10. §. 2. pag. 62.
Possessorio intentato iudex superior seu Princeps ex officio potest mandare, ut simul etiam petitorium discutiatur. II. 6. §. 2.
Possessionem sæpe ex officio iudex dat victori. II. 16. §. 1. pag. 101.
Præscriptionis exceptionem an iudex suppleat. I. 12. §. 1. pag. 29.
Præsumptionem quatenus iudex suppleat. II. 12. §. 5. pag. 88.
 juris & de jure, contra, si quis probationem suscipiat, probatio ex officio non rejicitur à iudice. d. pag. 88.
Princeps & ejus Consistorium in non-petitâ condemnare possunt. II. 14. §. 2. pag. 93.
Probationem vitiosam ex officio iudex rejicit. II. 12. §. 6. pag. 88, item insufficientem. d. l.
 bonam ex officio quærit iudex. d. pag. 88.
 post conclusionem susceptam an rejiciat iudex. II. 13. §. 1. pag. 90.
 post terminum probatorium susceptam an rejiciat iudex. II. 12. §. 3.
Processum appellatorium, citationem edictalem, vel nullitatis desiderans, ut supplicam concipiat. II. 1. §. 1. pag. 32.
Procurator quando detur ex officio. II. 4. §. 1. pag. 43.
 quando rejiciatur. II. 4. §. 4. toto.
 scripta injuriosa, etiam clausa, exhibens punitur. II. 4. §. 6. pag. 48.
 frivolam petens dilationem punibilis. d. pag. 48.

Productum

Index Materiarum.

Productum injuriosum, ineptum, illegibiliter scriptum, ab advocato non subscriptum, obscurum, an judex ex officio rejiciat. II. 17. §. 1. pag. 104.

Protractæ justitiæ reus est, judex frivolam exceptionem admittens ad examinandum. II. 11. §. 1. pag. 64.

Publicatio attestatorum fit parte petente. II. 12. §. 1. pag. 84.
sententiæ de parte petente. II. 14. §. 1. pag. 92.

Pupilli ad utilitatem judex supplet. I. 10. §. 4. pag. 26.
bona si vendantur, judex ex officio de retrovenditione potest pacisci. II. 18. §. 1. pag. 108.

Pupillum sine tutore agentem judex repellit. II. 1. §. 2. pag. 33.

Q.

Qualitates facti, si non exprimat advocatus, quid judex faciat. I. 10. §. 4.

R.

Ratio Legis semper dari nequit. I. 4. §. 2. pag. 8.
Recognitio instrumenti ex officio injungitur. II. 12. §. 2. pag. 84.
etiam si conventum ut ei plena fides tribuatur. d. l.
superflua ex officio rejicitur. *ibid.*

Reconventionem ineptam & feram judex suâ sponte rejicit. II. 9. §. 1. 2. 3.

Reconventio quando in causa fractæ pacis valeat? II. 9. §. 1. pag. 60. & quando coram arbitro, paribusq; curiæ. d. l. quando in judicio spoli. d. l. §. 3.

Reconventionis causa an cum conventionem simul decidenda. II. 9. §. 5. pag. 61.

Religiosus an executor testamenti esse possit. II. 4. §. 4. pag. 47.

Rei vindicatione si actum & possessor vincat, judex cum etiam non petentē dominum declarat. II. 14. §. 2. pag. 93.

Remedium aliud quàm intentatum est an judex possit eligere. I. 8. §. 2. pag. 17.

Repertis noviter instrumentis si quis agere velit, quæ judex ex officio observet? II. 1. §. 2. pag. 34.

Respublicæ & regimina an in statu innocentiae futura. I. 1. §. 1. pag. 1.

Responsionem vitio laborantem judex rejicit. II. 10. §. 2. pag. 62.

Restitutione si consulatur parti, non debet facile petitum à judice rejici. I. 8. §. 2. pag. 17. & I. 10. §. 5. pag. 27.

Restitutio an ex officio indulgeatur. II. 15. §. 3. pag. 96.

Rubrica. l. unic. C. ut quæ def. advoc. part. &c. ut legenda sit. I. 4. §. 1. pag. 7.

Q 3

Rubrum

Index Materiarum.

Rubrum producti si sit in congruum, iudex partum ex officio rejicit, II. 17.
§. 1. pag. 104.

S.

Satisfactionem regulariter iudex suâ sponte non injungit, II. 8. §. 1. p. 58.
& 59.

Sententia sine mandato, lata quatenus possit ratificari, II. 4. §. 3. pag. 45.
ultra petita libelli quando valeat, II. 14. §. 2. pag. 93.
dubia ex officio declaratur, II. 15. §. 4. pag. 96.

Separationis remedium non petitum iudex non supplet, I. 8. §. 2. pag. 18.

Sequestrationem quando iudex ex off. decernat, II. 2. §. 2. pag. 37.

Servus in iudicio spoli actoris partes potest sustinere, II. 1. §. 2. pag. 33.

Sichardus sibi contrarius, I. 9. §. 3. pag. 21.

Sine actione agentem iudex repellit, II. 7. §. 4. pag. 58.

Soluto debito iudex ex officio pignorum restitutionem mandat, II. 14.
§. 2. pag. 93.

Spoliatos iudex ex officio defendit, II. 2. §. 2. pag. 38.

Statutum si certam formam requirit, iudex partem id non observantem ex
officio repellit, II. 1. §. 2. pag. 34.

Subditi si contra Magistratum sint armati, iudex suâ sponte intervenit, II. 2.
§. 2. pag. 37.

Submissio inepta ex officio rescinditur, II. 13. §. 1. pag. 90.

Submissionis rescissione petita, quid observare debeat iudex, d. l.

Summa si non sit appellabilis, appellatio rejicitur ex off. II. 15. §. 4. pag. 97.

Supplet iudex etiam, dum id facit, quod neutra partium potest, I. 12. §. 2.
pag. 30.

Supplicationem ineptam iudex ex off. rejicit, II. 1. §. 1. p. 31, sic & injuriosam
parentibus, II. 1. §. 3. pag. 34.

quomodo in Camera advocatus debeat concipere, II. 1. §. 1. pag. 31.

cui Spiræ dare debeat, II. 1. §. 3. pag. 34.

T.

Termino elapso probare sat agentem an iudex proprio motu repellat, II.
12. §. 3. & II. 17. §. 3. pag. 106.

Terminus executionis an abbreviari possit, præsertim ob creditorem pere-
grinum, II. 16. §. 1. pag. 103.

Testamentum facere non auso iudex ex officio subvenit, II. 18. §. 2. pag. 110.

Testes senes iudex ex officio ante omnes examinat, II. 12. §. 1. pag. 82.

obscuros ex officio red-examinat iudex, II. 12. §. 1. pag. 83.

falsos ex officio iudex punit, d. l.

superfluos

Index Materiarum.

superfluos ex off. rejicit judex. II. 12. §. 1. pag. 81.

rejicit judex, qui sine judicis commissione coram Notario & testibus sunt examinati d. l.

vivâ voce non deponentes, sed per scripturam non attenduntur. II. 12. §. 1. pag. 82.

Testes ratione personæ inhabiles an ex officio repellat judex. d. pag. 82.

Testes si repellat statutum, eos tamen pars una producat, altera nil excipiat; an judex eos repellit. d. l. pag. 83.

Testis nemo in sua causa. I. 1. §. 5. pag. 3.

Testium novorum productio ex officio facta post publicationem attestationum quando valida. II. 12. §. 1. pag. 84.

Transactionem & advocatus & judex debet quærere. II. 5. tota: non tamen ad eam pars cogi potest. II. 5. §. 1. pag. 50. & ea non tentatâ processus non est nullus. II. 5. §. 2.

Transmissio actorum an necessaria. I. 12. §. 1. pag. 29. & II. 13. §. 2. pag. 91.

Tres personæ ad judicium requiruntur, I. 2. §. 1. pag. 3. nec id pacto mutari potest. d. l. pag. 4.

V.

Validantia judicium, judex ex officio peragit. I. 7. per tot.

Venia non impetrata parentes in jus vocanten ex off. non repellit judex. II. 1. §. 3. pag. 34.

Ultra petita quando judex judicare possit. II. 14. §. 2. pag. 92. 93.

Venditorem in judicio evictionis judex ex officio non citat. II. 2. §. 2. pag. 39.

Vigilandum in judicio. I. 3. §. 2. pag. 6.

Victualia apportantibus rusticis obviam non eundum. II. 2. §. 2. pag. 39.

Vögel zu Leipzig stehend zuverkauffen. d. l.

Usuras non petitas an adjudicet judex. II. 14. §. 3. pag. 95.

Z.

Zigari ex officio aditu prohibendi. II. 2. §. 2. pag. 38.

Zum Vorbescheid citiren. II. 13. §. 1. pag. 90.

Errata

Errata obiter notata.

Pag. 4. §. 3. lin. 4. sic: *lege* Sic. pag. 6. lin. 2. post *in*signes *lege*, sunt: cum semicolo ad-
jecto. pag. 8. §. 3. lin. 5. pag. *lege* part. pag. 9. lin. 13. Pomponius in *lege* Pomponius in. pag.
12. §. 2. lin. 7. boni ex *lege* boni &. pag. 12. §. 2. lin. 23. in tactum: *lege* intactum. pag. 13. §. 3.
lin. 4. ego: *lege* eo. & lin. 6. sed. *lege* se. lin. 8. nostro: *lege* nostro. pag. 14. lin. 2. interim:
lege Interim. pag. 17. §. 2. lin. 8. pass. *lege* poss. lin. 5. à fin. quando *lege* quando. pag. 18. §.
3. lin. 5. hold: *lege* fold. pag. 20. §. 1. lin. 14. in consilium. *lege* si in consilium. pag. 21. §. 3. lin.
3. notoriam, *lege* notoriam. pag. 22. §. 6. lin. 3. non referamus: *lege* nos referamus. pag.
23. §. 6. lin. 12. Kemmia: *lege* Remmia. pag. 23. §. 7. lin. 1. intellectum: *lege* intellectam.
pag. 24. §. 1. 6. imprimis. *lege* Imprimis. pag. 25. §. 2. lin. 6. fictionis &: *dele* &. pag. 27. lin.
14. *dale* ut. pag. 28. lin. 14. supplet: *lege* constet. lin. 18. Ne: *lege* ne. pag. 30. §. 2. lin. 5. con-
sultius erat, *adde*, Ut locarentur. & lin. 9. Dicastor: *lege* Dictator. pag. 35. lin. 4. firma sit:
lege firma est. & lin. 10. utilitus: *lege* utilitas. pag. 36. lin. 21. præconium: *lege* præcocium.
lin. ult. dubia l. *pone*, (pag. 38. lin. 24. pace: *pone* Pace. lin. 30. Mæo Titii: *lege* dudum Ti-
ti! pag. 39. lin. 18. protantibus. *lege* portantibus. pag. 42. lin. 6. sed bullatis: *adde* nugis.
pag. 46. lin. 32. petere posse: *lege* petere eam posse. pag. 47. num. 4. lin. penult. valere: *adde*
debeant. pag. 53. num. 4. lin. 19. hos: *lege* has. pag. 58. lin. 10. tamen exceptio: *lege*, tamen
ea exceptio. pag. 59. §. 1. lin. 14. num. *lege* nam. pagin. 60. §. 3. lin. 1. id. n: *lege*: ita. pag. 61.
lin. 3. odore: *lege* auctore. pagin. 62. §. 2. lin. 6. & d. p. 3. *lege*: & d. p. 3. pagin. 66.
lin. 14. mutum, *lege* nutum. pagin. 67. lin. 4. à fine: quod: *deleatur*. pag. 69. lin. 16. possit
lege potest. pag. 73. §. 3. lin. 15. quamvis decis. 115. *lege* decis. 115. pag. 76. lin. 2. suppletæ: *ad-*
de, exemplum. lin. 3. quid moribus: *lege*, quod moribus. pag. 80. lin. 1. cum quid: *lege* cum
quod. pag. 87. lin. 19. requivi. *lege*, requiri. pag. 92. lin. 5. eundem: *lege* eundum. lin. 18. ne-
quit: *lege*, quit. pag. 94. lin. 5. iudex id: *lege*, iudex ad quem id. pag. 100. Concl. xvi. In ex-
ceptione: *lege*, in executione. pag. 102. lin. 6. à fine: particularem; *adde*: solutionem.
pag. 106. §. 3. lin. 20. convenit: *lege* non convenit. pag. 107. §. 3. lin. 7. liberantis *lege*: delibe-
rantis. pag. 108. in Concl. xviii. post vocem Auctarii: *adde*, loco. pag. 110. §. 3. lin. 2. di-
visiori: *lege* divisioni. & lin. 8. sit: *lege* est.

F I N I S.

Zaunschliffer, Otto Philipp,

Index supplens

Marpurgum 1682

4 J.rom.m. 264#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10520622-5

VD17 3:307618U